

RADVILIŠKIO KRAŠTAS

2010 NR. 1 (12)

BAISOGALA

GRINKIŠKIS

RADVILIŠKIS

SIDABRAVAS

ŠAUKOTAS

ŠEDUVA

ŠIAULĖNAI

SVEIKINAME

FILOMENA TAUNYTĖ

Gimė prieš 85 metus Vantainėlių kaime. Gydytoja, žurnalistė, rašytoja. Mokėsi Kauno universiteto Lietuvių kalbos ir literatūros fakultete, Akušerių mokykloje, Vilniaus universiteto Medicinos fakultete, įgijo gydytojos specialybę. 50 metų dirbo gydytoja. Knygų, daugybės straipsnių autorė, Juozo Tumo-Vaižganto premijos laureatė.

MILDA JONUŠAUSKIENĖ

Gimė prieš 70 metų Šeduvoje. Dailininkė grafikė. Baigė Telšių taikomosios dailės technikumą ir Vilniaus dailės institutą. Yra surengusi kūrybos parodų, tarp jų – ir užsienyje. Jos darbų įsigijo Lietuvos Respublikos prezidentūra, taip pat privačios galerijos, muziejai, mūsų šalies, Lenkijos, Rusijos, JAV, Izraelio, Japonijos, Prancūzijos, Švedijos ir kiti kolekcininkai.

RIMANTA KRILAVIČIŪTĖ

Gimė Radviliškyje prieš 55 metus. Teatro ir kino aktorė. 1977 metais Lietuvos konservatorijoje baigė aktorių kursą, vieną iš geriausių šios mokslo įstaigos istorijoje. Nuo tada vaidina Šiaulių dramos teatre, taip pat kine, televizijoje. Šiaulių Simono Daukanto vidurinėje mokykloje dramos meno mokė jaunąją kartą.

VLADAS ŽUKAS

Gimė prieš 85 metus Pakiršinio kaime. Bibliografas, mokslininkas, profesorius. Mokėsi Sidabravo, Baisogalos mokyklose, Šeduvoje, Kauno gimnazijose, Kauno ir Vilniaus universitetuose. Dirbo šio universiteto vyresnioju bibliotekininku, katedros vedėju, tapo jo docentu, profesoriumi. Bibliografinių rodiklių, kitų leidinių, straipsnių autorius, bendraautorius.

STASYS BULZGIS

Gimė prieš 75 metus Aukštelkų kaime. Poetas, publicistas, kraštotyrininkas. Baigė Radviliškio vidurinę mokyklą, Vilniaus universitetą. Šiauliuose dirbo žurnalistinį darbą, vadovauja tenyškčių literatų susivienijimui. Poezijos rinkinių, straipsnių, įvairios kraštotyrinės medžiagos autorius, knygų sudarytojas, rengėjas.

Širdingai sveikiname šiuos ir kitus iškilus mūsų kraštiečius, kurie šiomet šventė savo jubiliejus, sukaktis. Gera nuolat jausti, kad esate mūsiškiai, džiugu, kad išsaugojote glaudžius ryšius su savo tėviške. Tegul ir Jūsų neapleidžia, Jus stiprina žinojimas: gimtasis kraštas Jumis didžiūojasi, Jus myli ir brangina. Linkime ir toliau visokeriopos sėkmės, skleidžiant žmonėms dvasinių vertybių šviesą, tvirtybę, sveikatą, tikrą žmogiškąją LAI MĖI.

Radviliškio senųjų kapinių vartai

Radviliškio viešosios bibliotekos nuotrauka

turinys

4	NEĮKAINOJAMŲ VERTYBIŲ LOBIS	52	PRISIMINIMUOSE TEBEKVEPIANTYS PAGOMERČIAI
5	ĮAMŽINTAS KRAŠTIEČIO ŠVIESUOLIO VARDAS	56	DVASINIO AUGIMO KELIU
13	ILGAI ĖJUSI PASIRINKTU KELIU	59	SENOLIAI MUMS PALIKO...
17	BAISOGALOS ŽEMĖS POETAS	64	„TU ATEINI GYVENTI IR MYLĖTI“
24	„BAISOGALA“ – IŠSKIRTINIS KRAŠTO KULTŪROS ĮVYKIS	66	RADVILIŠKIO RAJONO KULTŪROS KRONIKA
29	ASMENYBĖS PĖDOMIS	69	РЕЗЮМЕ ПУБЛИКАЦИЙ ЖУРНАЛА «РАДВИЛИШКСКИЙ КРАЙ» NR.1 (12)
33	MEDYJE ĮAMŽINANTIS TAUTOS ISTORIJĄ	70	SUMMARY OF THE PUBLICATION OF „RADVILISKIO KRASTAS“
41	NUO ŽEMĖS – Į KULTŪROS ARIMUS	71	UNIKALI GĖLĖ IŠ ŠKOTIJOS
47	GRINKIŠKIO PARAPIJOS GIEDOTOJAI		

STEIGĖJAS Radviliškio viešoji biblioteka ir Vilniaus radviliškėnų bendrija / **REDAKGINĖ KOLEGIJA** Romualdas Budrys, Mečislovas Jučas, Jonas Linkevičius, Aleksandras Šidlauskas, Irena Valikonytė / **REDAKCIJA** Gražina Dunauskienė, Aldona Januševičienė, Augenijus Jurgauskas, Kristina Kacevičienė, Rasa Plukienė, Egidijus Prascevičius / **MENINIS REDAKTORIUS** Arvydas Každailis / **MAKETAVO** Tomas Januševičius / **LEIDŽIA** Radviliškio rajono savivaldybės Viešoji biblioteka, S.Dariaus ir S.Girėno g. 9, LT-82137 Radviliškis, tel./faksas (8-422) 5 31 68, el. paštas: aldona@radviliskis.rvb.lt, www.radviliskis.rvb.lt / **SPAUSDINA** UAB „Standartų spaustuvė“, Dariaus ir Girėno g. 39, LT-02189 Vilnius, tel. 2167527, faksas 2167547, el. paštas: info@standart.lt / **TIRAŽAS** 300 egz. / **NUMERIO LEIDYBĄ PARĖMĖ** Radviliškio rajono savivaldybė

Viršelyje – Radviliškio rajono Daugyenės kultūros istorijos muziejaus-draustinio Burbiškio dvaro rūmai. Viešosios bibliotekos archyvo nuotrauka.

NEĮKAINOJAMŲ VERTYBIŲ LOBIS

Per amžių amžius visuomenės sukurtas istorinis–dvasinis paveldas yra visos tautos nacionalinis turtas, neįkainojamų vertybių lobis. Jį įstatymais saugo valstybė. Rodydamos iniciatyvą puoselėja ir turina visuomeninės organizacijos, piliečiai. Respublikos istorinės ir dvasinės vertybės yra labai didelės apimties ir įvairovės, todėl viską sutalpinti į vieną visumą būtų sudėtinga. Įprastai praeitis ir dabartis nušviečiama apibendrintai arba pateikiama tam tikra, pasirinkta, tematika.

Šalies regionai, rajonai, miestai ir kaimai, gyvenvietės ar net atskiros sodybos turi savo istorines–dvasines vertybes. Jas vietos gyventojai savo jėgomis renka, vertina, brangina, jomis rūpinasi. Tai daroma remiantis papročiais, šviesuolių, kraštotyrininkų entuziastų pastangomis. Neretai vertinga medžiaga sukaupiama intuityviai, savamoksliškai. Šio darbo imasi kraštiečiai intelektualai, mokytojai ir sugebantys tai atlikti kvalifikuotai.

Džiugu, kad Radviliškio viešoji biblioteka, pasitelkdama bendraminčių, intelektualų, sukūrė didelės, išliekamosios vertės kūrinį – „Radviliškio krašto“ žurnalą. Šešeri šio leidinio metai patvirtina, kad jo leidėjai pasuko teisingu keliu – pasirinko ne kokią nors vieną ar kelias temas, o ėmėsi kelti iš praeities visas vertybes, kurias pasiseka užčiuopti, ir fiksuoti prasmingus dabarties įvykius.

Leidinio turinys intelektualus ir pateikiamas moksliai. Jame išryškėja trys temos – praeitis, dabartis ir ateitis. Jos viena iš kitos išplaukia, viena kitą papildo, pratęsia. Apžvelgiant praeitį, vertingos yra krašto, vietovės atskirų įvykių istorinės apžvalgos. Jose pateikiama tokios informacijos, kokios neradime respublikos istoriniuose darbuose. Vertingi E. Prascevičiaus, A. Šidlausko, E. Tamulionio, A. Tamošiūno ir daugelio kitų autorių pateikti straipsniai. Praeities įvykius žurnalas pateikia remdamasis autentiška dalyvių, liudininkų teikiama informacija ir patikimais rašytiniais šaltiniais. Praeities temose susitinkame su iš Radviliškio krašto kilusiomis, čia gyvenusiomis, dirbusiomis įžymiomis asmenybėmis, šviesuoliais, jų atliktais darbais.

Dabartis yra nuolat kintanti. Tai, kas yra šiandien – dabartis, o ryt – jau praeitis. Leidinyje fiksuojama dabartis tokia, kokia ji yra. Įvairiais aspektais susitinkame su garsiomis asmenybėmis, jų veikla. Fiksuojami visuomeninio gyvenimo įvykiai. Savo kūryba į skaitytojus prabyla meninio žodžio, kiti kūrėjai. Jei į vieną sudėtumėme visus metų kalendorius, Radviliškio rajono kultūros kronikas, pamatytumėme, kokie esame turtingi dvasia, gražūs ir išradingi. Jau šiandien visa tai galėtų tapti kraštiečių dvasinės saviraiškos krypties teorinių, metodinių priemonių studijų objektas. Jei skaitytojai savo turimus „Radviliškio krašto“ numerius sukomplektuotų į knygą ar tomo formą, turėtų mūsų krašto praeities ir dabarties istoriškai vertingą šaltinių fondą. Šie šaltiniai turi nesenstančios vertės. Kuo tolyn laikas skuba į priekį, tuo praeities šaltinių vertė didėja.

Žurnalas džiugina ir aukšta poligrafijos technikos kokybe, kuri skatina imti jį į rankas ir skaityti bei laukti naujo numerio.

Žvelgiant į ateitį, leidinio turinį galėtų papildyti įvairaus žanro tautosakos straipsniai. Radviliškio rajone yra daug vietovių, apipintų legendomis, padavimais, pranašystėmis ir burtais. Tai leistų prisiminti senolių lakią fantaziją. Įdomu būtų susipažinti ir su mamų, senelių liaudiška išmintimi, ugdant vaikus bei anūkus.

Manau, „Radviliškio krašto“ žurnalo leidėjai turi aiškų tikslą – išsaugoti praeities ir nūdienos vertybes, jas perduoti jaunimui, ateinančioms kartoms, šviesti ir lavinti mūsų visuomenę. Tad linkiu ir toliau sėkmingai prisidėti ugdant kilnius meilės, pagarbos savo kraštui, Tėvynei jausmus.

**Eugenijus Kantauskas,
Radviliškio Vaižganto gimnazijos istorijos mokytojas**

ĮAMŽINTAS KRAŠTIEČIO ŠVIESUOLIO VARDAS

ŠIEMET RADVILIŠKIS TARSIS SUSIGRAŽINO IŠ PRAEITIES ŠVIESAUS ATMINIMO SAVO KRAŠTIETĮ, PROFESORIŲ, MEDICINOS MOKSLŲ DAKTARĄ JUOZĄ ZUBKŲ. ŠVIESUOLIO VARDAS, PADEDANT JO ARTIMIESIEMS, ĮAMŽINTAS RADVILIŠKIO RAJONO SAVIVALDYBĖS VIEŠOJOJE BIBLIOTEKOJE.

BENIUS ŽEMAITIS,

tautietis, gyvenantis JAV

Zubkų šeimos šaknys – Radviliškio rajone, Linkaičių kaime. Čia 1868-ųjų gegužės 5 dieną gimė profesoriaus Juozo Zubkaus tėvelis Juozas Zubkus. Vėliau šeima persikėlė į Radviliškį ir gyveno Sakalausko gatvėje, name, pažymėtame trečiuoju numeriu (prieš karą – numeriu 12).

Juozas Zubkus su žmona Banevičiūte-Zubkiene augino keturis vaikus: dukrelę Agotą, kuri vaikystėje mirė, bei tris sūnus – Juozą, Igną ir Joną. Vyriausiasis sūnus Juozas tapo medicinos mokslų daktaru, Ignas ir Jonas – inžinieriais.

1929 metais Ignas Zubkus dirbo Radviliškio traukos ruožo viršininko pavaduotoju. Vėliau jis paskirtas šios institucijos, pavadintos Radviliškio mašinų ruožu, viršininku. Deja, po karo Ignas buvo suimtas ir, norėdamas išvengti kalėjimo, pasirinko mirtį po garvežio ratais Radviliškio geležinkelio stotyje...

Trečiasis, jausias sūnus Jonas, gimęs 1910 metais, taip pat buvo inžinierius. Jį dešimčiai metų ištrėmė į Intos kalėjimą. 1949-aisiais į Sibirą išvežta ir jo žmona Valerija su sūnumi Gyčiu. Grįžęs iš Sibiro, Jonas pradėjo dirbti Panevėžio statybos projektavimo institute architektu. 1969 metais jis mirė nuo infarkto. Jono antroji žmona Konstancija mirė 2002 metais. Sūnus Gytis šiuo metu gyvena Šiauliuose.

Būsimasis profesorius, medicinos mokslų daktaras Juozas Zubkus Mažeikiuose baigė pradžios mokyklą, mokėsi gimnazijoje Petrapilyje ir 1919 metais ją baigė Romnuose. Lietuvos universitete studijavo medicinos mokslus. Nuo 1925-ųjų buvo Medicinos fakulteto Fiziologijos katedros docentas. 1928 metais, gavęs gydytojo diplomą, dirbo Ausų, nosies ir gerklės ligų

Profesorius Juozas Zubkus

Juozas Zubkus vaikystėje

Juozas Zubkus – gimnazistas (pirmas iš kairės)

katedroje. 1931-aisiais, po profesoriaus P. Rudzicko mirties, pradėjo vadovauti šiai katedrai. 1933 metais jis apgynė pirmąją otorinolaringologijos srities daktaro disertaciją „Vaikų Waldeyerio žiedas ir jo kitimai“, pirmasis atliko bronchoskopijas, ezofagoskopijas, pradėjo diagnozuoti otosklerozę.

1934-aisiais Juozas Zubkus tapo docentu, 1939-aisiais – profesoriumi. Ausų, nosies, gerklės ligų klinika Lietuvos universitete išaugo į specialistų ruošimo cen-

trą, kuris išugdė daug puikių specialistų: P. Gailevičių, K. Povilaitį, V. Siudiką ir kitus. Pastačius Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) klinikas, ten persikėlė ir Juozo Zubkaus vadovaujama Akių, nosies, gerklės ligų klinika.

Nuo 1941 metų Juozas Zubkus dirbo VDU prorektoriumi. Vokiečių okupacijos metais kartu su profesoriais Ivinskiu ir Krivicku už pasipriešinimą raginti studentus karinei darbo prievolei trims dienoms buvo

Zubkų šeima prie namo Sakalausko g., Radviliškyje. Iš dešinės: profesoriaus mama Zubkienė, brolis inžinierius Jonas Zubkus, profesorius Juozas Zubkus, brolis inžinierius Ignas Zubkus

įkalintas Kauno kalėjime. Studijuodamas Lietuvos universitete, aktyviai organizavo studentų organizacijas, buvo vienas iš korporacijos „NeoLithuania“ steigėjų. 1923–1925 metais dirbo pirmosios valdybos pirmininku.

1928–1930 metais karo tarnybą daktaras, kaip leitenantas, atliko Lietuvos karo ligoninėje, kurioje buvo Ausų, nosies, gerklės ligų katedra. 1931–1938 metais jis savo profesines žinias gilino ir atstovavo Lietuvai įvairiuose tarptautiniuose kongresuose Vienoje, Maskvoje, Leningrade, Paryžiuje.

Lietuvių, anglų, rusų, vokiečių, prancūzų kalbomis parengė per 40 straipsnių medicinos tema, kurie buvo išspausdinti Lietuvoje bei užsienyje. Svarbesnieji: „Waldeyerio žiedo hipertrofijų įtaka vaiko galvojimui“, „Waldeyerio hipertrofijų įtaka fiziniam vaiko vystymuisi“, „Nosies, žioties, gerklės ir ausų sifilis“, „Piktybiniai navikai otorinolaringologijoje“, „Mokslinės pažiūros į tonziles ir praktinė jų reikšmė gyvenime“, kiti.

1921–1944 metais profesorius gyveno Kaune. Jo gyvenamojoje vietoje miesto centre (Maironio g. 6) 1993-ųjų spalio 28 dieną atidengta memorialinė lenta su užrašu: „Šiame name 1939–1944 metais gyveno medicinos mokslų daktaras, Vytauto Didžiojo universiteto profesorius Juozas Zubkus.“

1944 metais pasitraukęs į Vokietiją, Juozas Zubkus dirbo Pabaltijo universiteto Pinnebergo medicinos fakulteto prodekanu. Vėliau kurį laiką – medicinos daktaru Hanau pabėgėlių stovykloje. Vokietijoje jis buvo LRK vyriausiosios valdybos narys ir įgaliotinis britų zonai.

1948 metais emigravo į JAV. Ten, nežiūrint profesoriaus ilgų darbo metų patirties ir pasaulinės profesinės reputacijos, turėjo dirbti internu. Juozas Zubkus tęsė savo aktyvią veiklą tarp lietuvių profesionalų. 1949 metais kartu su daktaru V. Maneliu, daktaru A. Gyliu ir kunigu J. Bogušu buvo Lietuvių profesorių draugijos Amerikoje organizacinės komisijos narys. Šioje draugijoje kilo ir sumanymas įsteigti Lituanistikos institutą.

Profesorius, medicinos mokslų daktaras Juozas Zubkus buvo vedęs Kazimierą Dailidaitę ir turėjo du vaikus: 1929 metais gimusį sūnų Sigitą, gyvenantį JAV, ir dukrą Vitą, mirusią 2009 metų gruodžio 14 dieną.

Juozas Zubkus buvo žinomas ne tik kaip puikus specialistas, bet ir kaip jautrus, supratingas, pasirengęs kitiems padėti žmogus. Jis niekada nėra niekam atsakęs suteikti medicinos paslaugų, nežiūrint į tai, ar pacientas įstengdavo jam atsilyginti.

1953 metais profesorius mirė nuo infarkto Čikagoje.

Juozas Zubkus niekur ir niekada nebuvo pamiršęs savo gimtinės. Pagarbą tam žemės kampeliui perėmė ir jo dukra, mano žmona Vita Zubkutė. Vienas iš Vitutės priešmirtinių norų buvo dovanoti savo didelį knygų rinkinį Radviliškio viešajai bibliotekai ir taip pagerbti savo tėvelį, kilusį iš Radviliškio. Su malonumu įvykdžiau šį jos troškimą bei valią, o kartu pridedu keletą žodžių ir apie pačią Vitą Zubkutę-Žemaitienę.

Juozas Zubkus – studentas (antroje eilėje pirmas iš dešinės). 1918 m.

Profesorius Juozas Zubkus su žmona Kazimiera Dailidaitė-Zubkiene

►

Zubkų šeima: stovi profesoriaus mama, sesuo Agota, brolis Ignas, būsimasis profesorius Juozas Zubkus, sėdi jo tėvas Juozas Zubkus

Vita Zubkutė gimė 1936 metų liepos 12 dieną Kaune. Šeimai 1944-aisiais pasitraukus į Vokietiją ir gyvenant pabėgėlių stovykloje Hanau, Vita ten lankė ir baigė lietuvių pradžios mokyklą. Vėliau Zubkams emigravus į JAV ir apsigyvenus Čikagoje, Vita 1954 metais baigė Šv. Kazimiero mergaičių akademiją, pradėjo studijas De Paul universitete.

Ji laisvalaikį praleisdavo sporto aikštėse ir stadionuose. Kultivavo kelias sporto šakas: lauko tenisą, tinklinį, lengvosios atletikos sprintą. Geriausių rezultatų pasiekė teniso aikštelėse. Buvo daugkartinė Šiaurės Amerikos Pabaltijo tautų ir lietuvių moterų vieneto bei mišraus dvejeta čempionė. Sėkmingai dalyvavo įvairiose JAV lauko teniso sąjungos sankcionuotose pirmenybėse, dažnai jas laimėdavo ar rungtyniaudavo jų finale. Buvo iškovojusi Centrinio Ilinojaus regiono trečiosios žaidėjos titulą.

Mudu su Vita 1954 metų vasarą ir susipažinome Čikagos sporto aikštelėje. Tais pačiais metais buvome abu paskelbti geriausiais Šiaurės Amerikos atletais: jina – už lauko teniso ir tinklinio rezultatus, aš – už stalo teniso ir tinklinio. 1956 metų rugsėjį mes sumainėme aukso žiedus ir santuokoje išgyvenome 53 metus, iki pat Vitos mirties 2009 metais. 1973-aisiais persikėlėme į Ilinojaus valstijos sostinę Springfieldą. Turėjome vieną sūnų Darių, kuris mirė 1995 metais.

Be teniso, Vitą domino lietuviybė, gamta, Amerikos indėnai, laukiniai gyvūnai, istorija, muzika ir politika. Springfielde ji suorganizavo ir vedė lietuvių kalbos pamokas vietos kolegijoje. Tarp mokinių buvo ir

Profesorius Juozas Zubkus (pirmoje eilėje pirmas iš dešinės) su Vytauto Didžiojo universiteto medikais ir studentais. 1937 m.

Ilinojaus senatorius Durbinas, kolegijos prezidentas Robertas Poormanas, į Lietuvą vykęs padėti administruoti Vytauto Didžiojo universitetą. Vita buvo aktyvi Springfildo lietuvių sąjungos narė, jos kasininkė ir sekretorė.

Vita aktyviai sekė pasaulio ir vietos įvykius, domėjosi politika. Savo nuomonę išreiškėdavo laiškuose Springfildo dienraščio „State Journal-register“ redaktoriui. Per 20 bendradarbiavimo su spauda metų laikraštis išspausdino daugiau kaip 100 Vitos laiškų. Keletą dienų prieš Vitos mirtį laikraštyje buvo išspausdintas jos paskutinis laiškas. Vienintelis, kurį parašė apie save: atsiminimus apie pasitraukimą iš Lietuvos 1944 metais.

Vita baigė Ilinojaus universiteto sodininkystės-daržininkystės kursus ir jai buvo suteiktas eksperto titulas. Ji ta tema teikdavo kitiems patarimų raštu ir telefonu.

Vita Zubkutė-Žemaitienė buvo reto intelekto žmogus, kuris niekam neatsisakydavo ištiesti pagalbos ranką. Prieš kelerius metus viena Amerikos gentis ją įtraukė į savo gentį kaip garbės narę. Be Amerikos indėnų, ji gausiai rėmė laukinių gyvūnų, našlaičių ir gamtos apsaugos organizacijas.

Profesorius Juozo Zubkaus brolis Ignas Zubkus

Gydytojas Juozas Zubkus (trečioje eilėje pirmas iš dešinės) su kurso draugais

Juozas Zubkus (viršutinėje eilėje pirmas iš kairės) su ligoninės personalu

Juozas Zubkus – karo gydytojas (antroje eilėje antras iš dešinės)

Nuo redakcijos

Šio straipsnio autorius ir buvo tas iniciatorius, uolus ir geranoriškas talkininkas, rėmėjas, bendradarbis, kad Vitos Zubkutės-Žemaitienės noru ir valia Radviliškio viešojoje bibliotekoje būtų įmažintas mūsų kraštiečio Juozo Zubkaus šviesus atminimas.

Benius Žemaitis gimė 1936 metais Vilkaviškyje. Notaro Pijaus ir dantų gydytojos Janinos Strimavičiūtės-Žemaitienės (daktaro Vinco Kudirkos krikšto dukters) sūnus. Baigė Vilkaviškio pradžios mokyklą. Karo metu su tėvais pasitraukė į Vokietiją. Po karo lankė Eichstaeto lietuvių gimnaziją Bavarijoje (joje yra mokėsis ir Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus). 1949 metais Žemaičių šeima emigravo į JAV, apsigyveno Čikagoje. Ten Benius Žemaitis lankė ir baigė gimnaziją. Dar būdamas gimnazistas, aktyviai įsijungė į sportinę veiklą – žaisdavo stalo tenisą, tinklinį, krepšinį. Sporto aikštelėje susipažino su Vita Zubkute, aktyvia sportininke, su kuria 1956 metais susituokė.

Benius Žemaitis studijavo vadybą Ilinojaus universitete. 1956 metais jį baigė, pelnydamas bakalauro laipsnį. Tais pačiais metais buvo iškvieistas atlikti dvejų metų karinę prievolę JAV armijoje. Įstojo savanoriu į 101-ojo oro desanto diviziją, kurioje tarnavo kaip parašiutininkas ir malūnsparnio įgulos vadovas.

Grįžęs iš kariuomenės į Čikagą, įsidarbino vidaus auditoriumi. Vėl įsijungė į sportinę veiklą, tęsė apskaitos magistranto studijas. Darbe per 10 metų užėmė įvairius vadovaujančius postus.

1969 metais jis nutarė pakeisti profesinę kryptį: susikaupti ties vidaus auditu. Įsidarbino Ilinojaus valstijos mokesčių ministerijos Vidaus audito skyriuje, kuriam vadovauti pradėjo 1971 metais. Toliau tobulino profesines žinias, įgydamas viešo auditoriaus ir vidaus auditoriaus profesines kvalifikacijas. Aktyviai dalyvavo Pasaulio vidaus audito institute. Jam buvo patikėtos įvairios pareigos, tarp kurių – Konferencijų komiteto vadovo, Vyriausiosios tarybos bei Profesinių standartų tarybos nario. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, užmezgė ryšius su audito profesionalais Lietuvoje. 1992–1999 metais suorganizavo ar dalyvavo apmokymo seminaruose lietuviams Anglijoje ir Lietuvoje. Rašė straipsnius savaitraščiui „Apskaita ir kontrolė“. Padėjo Lietuvos vidaus auditorių asociacijai įstoti į Pasaulio vidaus audito institutą, išversti į lietuvių kalbą vidaus audito profesinius standartus.

1999 metais prezidento Valdo Adamkaus ir valstybės kontrolieriaus Jono Lauciaus pakviestas padėjo įdiegti Lietuvoje veiklos audito programą, 1999–2000 metais profesiskai apmokydamas Lietuvos valstybės kontrolės personalą. 2004 metais už nuopelnus apdovanotas Lietuvos valstybės kontrolės atminimo medaliu.

Šių metų vasario 5-ąją Radviliškio viešajai bibliotekai Benius Žemaitis atsiuntė išskirtinę dovaną – gana gausią ir vertingą knygų siuntą iš šviesaus atminimo profesoriaus, medicinos mokslų daktaro Juozo Zubkaus bei jo dukros Vitos Zubkutės-Žemaitienės asmeninės kolekcijos. Gauta net 376 įvairūs dokumentai: knygų, serialinių

Otorinolaringologas, profesorius Juozas Zubkus

Kaune (Maironio g. 6) esančiame name 1939–1944 m. gyveno profesorius Juozas Zubkus

Vita Zubkutė-Žemaitienė su savo vyru Beniumi Žemaičiu

leidinių, albumų, brošiūrų, enciklopedijų. Daugiausia spaudinių – anglų, lietuvių kalbomis, kai kurie – vokiečių ir rusų. Tai knygos ekonomikos, medicinos, architektūros, meno, istorijos, geografijos ir kita tematika. Tarp dovanotų spaudinių – ir paties profesoriaus Juozo Zubkaus 1933 metų disertacija medicinos daktaro laipsniui įgyti, jo mokslo darbai (1931–1938 m.), kiti leidiniai, daugumos kurių biblioteka visai neturėjo. Knygos išleistos Lietuvoje ir JAV.

Netrukus po to pradėjo plaukti Beniaus Žemaičio bibliotekai dovanojamos dokumentinės nuotraukos, tekstinė medžiaga, susijusi su Juozo Zubkaus ir jo šeimos gyvenimu, veikla. Aktyviai bendraujant su geradariu, drauge svarstyta ir sutarta įamžinti kraštiečio profesoriaus atminimą Radviliškio viešojoje bibliotekoje. Tam vėlgi sulaukta geranoriškos Beniaus Žemaičio materialinės paramos, patarimų.

Bendromis pastangomis parengta ir balandžio 23 dieną, dalyvaujant garbiems svečiams ir skaitytojams, Viešojoje bibliotekoje iškilmingai atidaryta nuolatinė ekspozicija, skirta kraštiečiui, profesoriui, medicinos mokslų daktarui Juozui Zubkui. Specialiai padarytose lentynose Skaitytojų aptarnavimo ir Informacijos-kraštotyros skyriuose – dovanotosios knygos, kiti leidiniai, nuotraukos, pačios bibliotekos sukaupta medžiaga apie Juozą Zubką bei jo šeimą.

Po daugelio metų radviliškiečiams atsirado paskata ir galimybė plačiau sužinoti apie įžymaus kraštiečio gyvenimą ir veiklą, pagerbti jo atminimą ir tuo atlikti žmogiškąją priedermę.

Beniaus Žemaičio ir Radviliškio viešosios bibliotekos nuotraukos

Šiomet Radviliškio viešojoje bibliotekoje atidarant nuolatinę ekspoziciją kraštiečiui Juozui Zubkui atminti sulaukta jo giminaičių, kitų svečių. Iš dešinės – Gytis Zubkus, Kęstutis Dailidė, Kristina Stremavičienė, Algirdas Linkus, centre – bibliotekos direktorė Aldona Januševičienė

Tautietis Benius Žemaitis Viešajai bibliotekai padovanojo gausią Juozo Zubkaus ir jo dukters Vitos knygų kolekcijos siuntą

ILGAI ĖJUSI PASIRINKTU KELIU

PASAKOJIMAS APIE RADVILIŠKYJE DIRBUSIĄ TEODORĄ TAUNYTĘ-PLUNGIENĘ, ŠVIESAUS ATMINIMO ILGAMETĘ PEDAGOGĘ, LIETUVIŠKOS PRADŽIOS MOKYKLOS PUOSELĖTOJĄ. DUKTERS PRISIMINIMAI APIE MAMĄ.

NIJOLĖ PLUNGAITĖ-ŠIDLAIUSKIENĖ,

kraštietė, buvusi mokytoja

Teodora Plungienė 1969 m.

Ką padarei, ką pasakei – nepamiršta, Vis į istorijos įrašoma lapus. Be pėdsako tik snaigės, peteliškės miršta, O Jūsų triūsas pamirštas nebus.“ Šiuos žodžius 1956 metais mano Mamai, dovanodami albumą, parašė Jos bendradarbiai – Radviliškio mokytojai. Tie gražūs žodžiai bei mano buvusių bendramokslų paraginimai paskatino papasakoti apie Mamą – mokytoją, nelengvais mūsų krašto istorijos laikotarpiais kūrusią, puoselėjusią lietuvišką pradžios mokyklą, atidavusią jai 41 gyvenimo metus ir iki pabaigos likusią ištikimą savo pašaukimui.

Teodora Taunytė-Plungienė gimė 1899 metų vasario 2 dieną Pašvitinyje (Joniškio, dabar Šiaulių apskritis). Buvo visai maža, kai tėvai persikėlė į Šiaulius. Čia prabėgo Teodoros vaikystės ir paauglystės metai. Tėvas Kazys Taunys buvo nagingas stalius, turėjęs meninių sugebėjimų: mokėjo gražiais ornamentais papuošti paties pastatytus namus, padarytus baldus. Iškalbingiausias jo meniškos vaizduotės ir darbščių rankų pavyzdys – Rokiškio bažnyčios altorių drožiniai. Jaunystėje kurį laiką laimės ieškojęs Brazilijoje, ilgiau ten neužsibuvo. Motina Teklė Lapinskaitė-Taunienė šeimininkavo namuose, augino tris vaikus. Abu tėvai, ypač griežtas tėvas, norėjo, kad vaikai mokytųsi, taptų apsišvietusiais žmonėmis. Vyriausias iš atžalų – sūnus Boleslovas – carizmo laikais Šiauliuose sidabro medaliu baigė gimnaziją ir išvyko studijuoti teisės mokslų į Peterburgą. Baigęs universitetą, buvo raginamas pasilikti Rusijoje, bet grįžo į Lietuvą. Iki sovietinės okupacijos dirbo Šiauliuose prokuroru. Okupantai buvusiam Nepriklausomos Lietuvos teisininkui neskyrė pensijos. Seserims kurį laiką teko remti brolių.

Vėliau, gyvendamas Kaune, jis užsidirbdavo pragyvenimui iš privačių matematikos pamokų.

Ona Taunytė, baigusi Šiauliuose gimnaziją, pasirinko pedagogės kelią. Ji buvo viena iš pradžios mokyklos Žasliuose steigėjų. Vėliau O. Taunytė-Vitkauskienė ilgus metus mokytojavo Pasvalyje.

Jauniausia šeimoje Teodora 1915 metais su tėvais atvykusi į Vilnių, pradėjo mokytis „Ryto“ draugijos įsteigtuose dvejų metų pedagoginiuose kursuose. Tuometiniai Lietuvos šviesuoliai užsibrėžė kilnų tikslą: paruošti mokytojus lietuviškoms pradžios mokykloms. Pirmasis kursų vadovas – Aleksandras Stulginskis (1922–1926

„Ryto“ draugijos pedagoginių kursų steigėjai, dėstytojai ir mokiniai. Pirmoje eilėje pirmą iš dešinės – Teodora Plungienė. 1917 m.

Teodora Plungienė su šeima: vyru, dukra ir motina. 1939 m.

m. Lietuvos prezidentas). Kursantų mokytojai buvo vyskupas dr. M. Reinys, kunigai J. Bakšys, T. Brazys, dailininkai A. Žmuidzinavičius, M. Bagdonas, dr. J. Stankevičius, M. Biržiška, J. Talmantas, K. Čibiras. Esu išsaugojusi šių kursų baigimo 1917 metų liudijimo nuorašą, kuriame parašyta, kad Teodora Taunytė labai gerai išlaikė visus „kvotimus“ (egzaminus). Tai patvirtinta anksčiau minėtų garbių mokytojų parašais. Kai kuriuos Mamos dokumentų originalus, nuorašus esu perdavusi Kauno respublikiniam pedagoginiam muziejui, Vilniaus pedagoginiam universitetui, Kauno Aleksandro Stulginskio vidurinės mokyklos muziejui. Kelios vėlesnių laikų nuotraukos buvo atspausdintos „Radviliškio krašte“ (2009 m. Nr.1). Boleslovo Taunio albumo įdomesnes nuotraukas, įamžinusias prieškarinio laikų Šiaulių prokuratūrą, perdaviau „Aušros“ muziejui.

Pirmoji Teodoros Taunytės darbovietė 1917 metais – Šešuolių pradžios mokykla Ukmergės apskrityje. Po metų – Žasliuose, kur dirbo jos sesuo. O 1919–1922 metais – Vaizgučiuose, netoli Joniškio. Čia ji buvo pirmoji pradžios mokyklos vedėja ir mokytoja. Ši Gataučių apylinkėse įkurta mokykla egzistavo dvarininko Elmaro Neirando dvaro kumetyno pastate. Apie tai rašoma ir 2007 metais išleistoje knygelėje „Gataučių mokykla (1917–2007 m.)“. Sunku dabar įsivaizduoti, kokiomis sąlygomis tada teko dirbti jauni mokytojai...

Nuo 1922 metų prasideda naujas Teodoros pedagoginio darbo etapas Radviliškyje, trukęs čia 36 metus. 1927 metais ji išlaikė papildomus egzaminus prie Švietimo ministerijos mokytojo cenzui gauti. Iki sovietinės

okupacijos Teodora dirbo Radviliškio dr. Vinco Kudirkos pradžios mokykloje, vėliau, panaikinus šį vardą, – pradžios mokykloje Nr. 2, dar vėliau – Valerijos Valsiūnienės vidurinėje mokykloje pradinukų mokytoja. 1957 metais Teodora Plungienei suteiktas nusipelnusios mokytojos vardas. 1958 metais išėjo į pensiją.

Tai daugiausia statistiniai duomenys. O kokia iš tikrųjų buvo ši mokytoja, kaip žmogus, kas ją siejo su Radviliškiu – geležinkelininkų miestu, kad ir gilioje senatvėje, palūžus sveikatai, taip sunku buvo su juo skirtis?

Pabandysiu, remdamasi prisiminimais, rasti atsakymą.

Radviliškyje Teodora sutiko gyvenimo draugą – mano Tėvelį Leoną Plungę. 1930 metais čia įvyko jų jungtūvės. Laiminga santuoka truko palyginti neilgai. 1941 metų gegužės 7 dieną Leonas Vilniuje buvo suimtas ir po kiek laiko išvežtas nežinia kur. Sugriuvo šeimos planai gyventi ir dirbti atgautame Vilniuje. Prisimenu tą 1941-ųjų birželį, kai Mama išsigandusi atskubėjo į Alksniupius (Tėvelio tėviškę) pasiimti manęs, nes jeigu veš, kad būtume kartu. Išlikome Radviliškyje. Mama taip ir nesužinojo, kokias kančias sovietiniame lageryje teko ištverti jos vyrui ir kokia tragiška bei didvyriška buvo jo gyvenimo pabaiga (apie tai esu rašiusi „Radviliškio krašte“ 2008 m. Nr.1). Iki pat mirties mūvėjo vestuvinių žiedų su išgraviruotu Leono vardu.

Mano tėvai, abu tarnautojai, neužgyveno materialinių turtų, nepasistatė namo. Jie tų dalykų nelaikė svarbiausiu gyvenimo tikslu. Kai likome su Mama vienos, karo, pokario metais buvo nelengva, tačiau dėka Tėvelio artimųjų bei

Mamos sesers paramos, didelio nepriteklausus nejutome. Turėjome daržo lysvę, Mama išmoko išauginti gražių svogūnų, kitų daržovių, teko parduoti kai kuriuos drabužius, dar nepasiūtas medžiagas, papuošalus. Kurį laiką turėjome porą vištų. Mama išvirdavo kiaušinių, o aš nešdavau juos prie prekinų (gyvulių) vagonų parduoti. Iš fronto grįžtantys rusų kareiviai noriai pirkdavo. Nelengva Mamai buvo vienai tvarkyti ir buitinius reikalus. Norint, kad kas supjautų malkas, reikėdavo atsilyginti naminuke. Karo laikotarpiu gyvenome įspraustos į vieną kambarį, kitus du buvo užėmę rusų kariškiai bei jų šeimos. Nežiūrint sunkumų, Mama niekada nesiskundė. Parsinešdavo iš mokyklos mokinių sąsiuvinį, vakarais prie menkos šviesos taisydavo diktantus, aritmetikos užduotis, ruošdavosi pamokoms, kurį laiką vaikus mokydavo tam nepritaikytose patalpose.

Pas mus sekmadieniais užeidavo iš Kaulinių kaimo Veronika. Kitame jos namo gale buvo įsikūrusi pradžios mokykla. Prisimenu, bijodami bombardavimų, miestiečiai, palikę namus, dingdavo iš Radviliškio. Vakaraus miestas visai ištuštėdavo. Mes su Mama pėsčiomis išėdavome į Kaulinius pas Veroniką, o rytais grįždavome namo. Kaulinių mokykloje glausdavosi ir daugiau radviliškėčių. Pamenu, tik prasidėjus karui, vieną naktį mums teko miegoti ant grindų ir Sadūnų kaimo mokykloje. Ten nakvojo daugybė žmonių, pabėgusių iš miesto.

Geriausia Mamos jaunų dienų draugė buvo Stefa Jacevičaitė-Šlevienė. Ji – ir mano pirmoji mokytoja. Jų draugystė nenutrūko, kai Stefa su šeima buvo ištremta, kai

►

Teodora Plungienė su savo mokiniais, Radviliškio dr. Vinco Kudirkos pradžios mokykloje baigusiais ketvirtą skyrių. 1940 m.

paskui grįžo iš tremties. Artimi mūsų šeimos ryšiai buvo su mokytoju Jonu Krikščanu. Jis ir jo žmona Ona – mano krikšto tėvai. Apie Krikščanų šeimos tragišką likimą rašė Regina Sacevičiūtė („Radviliškio kraštas“ 2009 m. Nr.1).

Tėvai taip pat bendravo su mokytojų Kinčinų šeima. Ona Kinčinienė, su vaikais grįžusi iš tremties, susitikdavo su Mama Vilniuje (Liudvikas Kinčinas mirė tremtyje). Dr. Vinco Kudirkos pradžios mokyklos vedėjas Kazys Gudas 1936 metais, dovanodamas Mamai savo šeimos nuotrauką, užrašė: „Gudų šeima nori, kad mokytoja T. Plungienė juos prisimintų.“ Jis su šeima taip pat buvo ištremtas. Apie tai, kad Mama jų nepamiršo, byloja išsaugota nuotrauka.

Glaudūs ryšiai mūsų šeimą daugelį metų siejo su Onos ir Stepono Bartkų šeima. Kurį laiką dvi jaunos šeimos gyveno Onos Bartkienės motinos Felicijos Pabilionienės name (Maironio g. 26). Čia ir aš gimiau. Ryšiai nenutrūko, kai mes persikėlėme į erdvesnį butą (Maironio g. 32), o Bartkai – į nuosavą namą toje pačioje gatvėje, o vėliau išvažiavo į Klaipėdą.

Mama pažinojo daug garbių radviliškėčių, bendravo su mokytojais Pletiene, O. Lapinskiene, Razmiene, S. Ramonaite. Geri santykiai buvo su kaimynais. Ji turėjo gražų balsą, dainuodavo A. Marijošiaus, Puidoko, kitų chorvedžių choruose, dalyvaudavo dainų šventėse. Kaip ir daugelis to meto mokytojų, turėjo tautinius drabužius. Visą gyvenimą mėgo kiną, teatrą. Kai po studijų apsigyvenau Kaune, Mama atvažiavusi būtinai eidavo į teatrą, ypač mėgdavo Muzikinį. Radviliškyje dalyvaudavo įvairiuose renginiuose, šventėse, daug keliaudavo. Išliko nemažai nuotraukų, kuriose įamžintos kelionės su kolegomis po Lietuvą. Lankėsi Kryme, Kaukaze. Mėgdavo ilsėtis Palangoje, Druskininkuose. Dažnai vykdavo į mokytojų tobulinimosi kursus. Daug skaitė, domėjosi pasaulio įvykiais. Išėjusi į pensiją, taip pat gyveno gana aktyviai.

Pas Mamą mokėsi net kelios radviliškėčių kartos. Buvę mokiniai atvedavo mokyti savo vaikus. Tai buvo

geriausias mokytojos darbo įvertinimas. Malonūs Mamai būdavo susitikimai su Palangoje gyvenusia Paulina Usniene, kurią ir jos du vaikus mokė Radviliškyje. Graudus susitikimas po daugelio metų įvyko su Laima Žosinaite, tuomet jau Kauno apskrities ligoninės gydytoja, kuri iš tremties grįžo, tapusi našlaite. Iki šiol išlikęs 1957 metais rašytas buvusio mokinio A. Varkulevičiaus, 1940 metais baigusio keturis skyrius, laiškėlis-sveikinimas. Man lankantis Radviliškyje, dabar jau amžiną atilsį Liudas Norkevičius pasakojo, kad Teodora Plungienė buvo gražiausia Radviliškio mokytoja. Supratau, kaip Liudas mylėjo savo mokytoją. Prisimenu, kaip 1940-aisiais, ką tik baigę pradžios mokyklą, vaikai su gėlių puokštėmis ėjo pas mano Mamą, o Maironio gatve jau dardėjo sunkvežimiai, su priekyje išstatytais mums dar nežinomo Stalino portretais. Staiga sunkvežimiai sustojo, išlipę kareiviai šypsodamiesi laukė gėlių. Deja, jų negavo, nes vaikų gėlės buvo skirtos mokytojai...

Susilpnėjęs sveikatai, ypač regėjimui, Mama delsė persikelti pas mus, į Kauną, vis rasdavo įvairiausių priežasčių. Jai sunku buvo palikti Radviliškį, kuriame išgyveno 65 metus, jautė, kad nebesugrįš. Čia viskas jai buvo pažįstama, artima, be to, turėjo nuoširdžius, rūpestingus kaimynus: Petrutę ir Antaną Butkus, Staselę, nesijautė vieniša.

Kaune išgyveno apie porą metų. Labai mylėjo savo anūkus Vidmantą ir Giedrę, džiaugėsi, sulaukusi dviejų proanūkių. Gyvenimo pabaiga buvo tragiška: išsivystė sklerozė, apako. Mirė 1989 metų rugpjūčio 28 dieną, būdama 90-ies metų. Kauno Karmėlavos kapinėse dabar ilsisi dvi Radviliškio mokytojos: Teodora Plungienė ir Domicelė Navickaitė. Beje, abi Radviliškyje gyveno tame pačiame daugiabutyje.

Aš irgi pasirinkau pedagogės kelią, juo ėjau 45-erius metus, iš kurių dalį paskyriau būsimiesiems pedagogams ugdyti.

Autorės nuotraukos

**Teodora Plungienė
su Radviliškio
pradžios mokyklos
Nr. 2 1b skyriaus
mokiniais. 1946 m.
gegužės 22 d.**

BAISOGALOS ŽEMĖS POETAS

BAISOGALOS KRAŠTAS DAVĖ LIETUVIŲ KULTŪRAI DAUG ŠVIESIŲ ASMENYBIŲ, GABIŲ IR TALENTINGŲ MENININKŲ KŪRĖJŲ. VIENAS IŠ JŲ – VYTAUTAS BLOŽĖ. POETAS, VERTĖJAS, KELIOLIKOS KNYGŲ AUTORIS. ŠIEMET JIS SULAUKĖ ŠVIESAUS IR GARBINGO 80-IES METŲ JUBILIEJAUS. NUEITAS ILGAS, PRASMINGAS KELIAS, DAUG GERO DUOTA. JUBILIEJINIAI METAI – PATI TA PROGA GERU ŽODŽIU MINĖTI SAVO IŠKILŲ KRAŠTIETĮ, PRISIMINTI JO ASMENĮ IR KŪRYBĄ.

EUGENIJA VAITKEVIČIŪTĖ,

literatūrologė, humanitarinių mokslų daktarė

JONAS LINKEVIČIUS*,

kraštiečiai, rašytojas, humanitarinių mokslų daktaras, docentas

Neskubrus kalbėjimas, ezopiškos intonacijos, slepią gyvenimo lūžius ir įlinkius, iš glaudžios aplinkos paveldėtus žvilgsnius į būsimą ir buvusį. Vytauto Bložės eilėraščiuose įsikūnija vidinio kalbėjimo sodrumas. Juose maža konkretybių; norėdamas atrasti daiktus, apylinkes ir žmones, turi iš lėto skaityti, klotas po klotu atvertinėti, kad pagaliau sušvistų norimo pasakyti esmė. Netekčių nulemti žodžiai – eilėraščių būsenos įrankiai. Lietuvių literatūroje išstos kūrėjų kartos išaugo kalbėdamos puse lūpų, tikrus jausmus maskuodamos subtiliausiais eilučių ažūrais, bylodamos pusiau tyla ir sykiu negalėdamos nekalbėti, nerašyti. Į eilėraščius tokie kūrėjai perkėlė savo turėtų ir prarastų šaknų kontūrus, gyvatingą gamtos pojūtį ir dilginantį svetimų miestų asfalto perštėjimą...

Daug jo kūryboje gimtojo krašto, Baisogalos, vaizdų, veidų, prisiminimų, gimtųjų namų, artimiausių žmonių atgarsių ir dvasingumo. Visa tai daro šio poeto kūrybą ypač didžiai artima ir brangia kraštiečiams.

V. Bložė gimė Baisogaloje 1930 metų vasario 9 dieną. Ne per didžiausias jo gimtasis namas stovėjo pačiame miestelio centre, prigludęs prie tiems laikams kaip reta tvarkingo ir turtingo sodo su keliolika bičių avilių. Tą namą su vaistinės iškaba ir jo gyventojus labai gerai pažinojo, gerbė visos plačios apylinkės gyventojai, jame

Vytautas Bložė – 1996 m. „Poezijos pavasario“ laureatas

niekada netrūko lankytojų, bėdoje ar ligoje reikalingų paramos bei pagalbos. Jeigu prisiminsime tik tiek, kad būsimo poeto tėvas Petras Bložė buvo vaistininkas, tai bus nelengva suprasti jo jaunėlio sūnaus poeziją. Juk du dešimtmečius P. Bložė Baisogaloje buvo beveik vienintelis medikas, ir viso valsčiaus gyventojai kreipdavosi į jį kaip į gydytoją. Nei dieną, nei naktį neatsisakydavo

Nuosave bityne P. ir M. Bložių šeimoje svečiuojasi mokytojos S. Stončienė (pirma iš kairės) ir E. Kasakaitė (pirma iš dešinės). Priekyje – duktė Rožė ir sūnūs Laimutis bei Vytukas. 1933 m.

P. Bložė su motina Morta, žmona Marija, sūnumis Vytautu ir Laimučiu. Apie 1936 m.

nuvykti pas ligonį, duoti vaistų, iš neturtėlių neimdamo pinigų. Raštingų žmonių tų metų Baisogaloje labai stigo, todėl vaistininkas dar mokė vaikus, dirbo kooperacijoje, bankelyje. Be to, buvo kaip reta garsus sodininkas, bitininkas. Ir dar – kultūros žmogus, sukaupęs Baisogaloje didžiausią anuomet biblioteką, griežė keiliais instrumentais, vadovavo saviveiklininkams. Susiskolinęs pinigų, nebrangiai nupirko nugyventą Pagojų dvarelį. O pokario metais, tautos genocido tarnams sufabrikavus sunkiausius kaltinimus, šis šviesus žmogus, humanistas buvo nuteistas griežčiausia bausme ir pra-

žudytas, žmona ir duktė Rožė ištremtos, o nuo tremties pabėgę sūnūs Laimutis ir Vytautas vargo netekę galiybės mokytis, dirbti. Tuose geruose namuose šviesą skleidė ir motina – Marija Andriejauskaitė-Bložienė, taip pat tikra baisogalietė, aktyvi tėvo pagalbininkė vaistinėje ir namuose, moterų šaulių būrio vadė.

Bložių šeima buvo inteligentiška ir savo vaikams nuo mažų dienų ugdė meilę knygoms, muzikai. Kaip pasakojo pats poetas, namuose būdavo tradicija vakarais susirinkti kartu visai šeimai ir klausytis vieno iš namiškių skaitymo balsu. Labiausiai patikusias knygas, pavyzdžiui, Vinco Krėvės „Dainavos šalies senų žmonių padavimus“, skaitydavo bent kartą per metus. Vaikai atmintinai mokydavosi eilėraščius, grieždavo. Šilta ir šviesi vaikystės aplinka ilgam įsigėrė sielon, todėl šeimą ištikusios pokario negandos sukretė ypač smarkiai, paliko atspaudų ne tik poeto biografijoje, bet ir suteikė ypatingų intonacijų kūrybai.¹

Šešiaklasė Baisogalos pradinė mokykla Bložių vaikams – kitoje gatvės pusėje. Tais metais joje mokytojavo šviesaus atminimo mokytojai, puikūs pedagogai ir tikri patriotai. Pradinukas Vytautas, kūrybingo mokyklos vedėjas S. Každailio paskatintas, pradėjo eiliuoti. 1942-aisiais baigęs Baisogalos šešiaklasę pradinę, metus mokėsi Kėdainių gimnazijoje, po to – metus Grinkiškio progimnazijoje, kur prasidėjo jau rimtesni poetiniai bandymai. Didelės įtakos kūrybingiems moksleiviams čia darė Vytautas Poderys, auklėtojas ir literatų būrelio globėjas, pats rašęs eiles bei prozą.

Nuo 1944 metų rudens V. Bložė – jau Šeduvos gimnazijos moksleivis. Kaip pats save iš tų metų šelmiškai prisimena, „pinčiukas neužauga (akordeonistas, mandolinistas, poetas!).“² Čia rado tvirtą literatų būrelį, globojamą mokyklos direktorės Onos Butkienės, bendraminčių literatų – vaikystės dienų bičiulį Joną Linkevičių, paskatinusį dar aštuonmetį Baisogalos pradinuką pradėti eiliuoti, senjorą Stasį Žaldoką, kitus. Šeduvoje V. Bložės eilėraščiai pasirodė gimnazijos sienlaikraštyje „Saulės takais“. Gimnazijoje buvo organizuojami moksleivių literatūrinės kūrybos konkursai. Vienam iš jų V. Bložė, sekdamas kitu baisogališkiu, prozininku Jurgiu Jankumi, parašė ir prozos kūrinį – lyrišką novelę. Kadangi buvo už ją apdovanotas, matyt, taip įgijo paskatų rašyti ne tik eilėraščius: „Per keletą metų parašiau visą novelių knygą, atsimečiau ir pavadinimą – „Laiškai ir žmonės“. Jau šešiolikmetis Šeduvoje sukūriau ir pirmąjį savo romaną iš gimnazistų gyvenimo (pirmą ir paskutinį). (...) Čia, gėlėtoje Šeduvoje, ir pirmas areštas. (...) Tardymai naktimis, kaltinimai, daugiausia sufabrikuoti, mušimas „į snukį“, daugiau gal psichologiškas: baisingai būdavo užsimojama, rodos, galvelė (kaip ta mano mandolinėlė) lėks suduždama nuo pečių, bet prie pat marmūzės įgudusi ranka kumštį staiga prilaikydavo (gal savo krumplių gailėdavo). (...) Pakvipo siuntimu į Panevėžio kalėjimą.“³ Tąsyk revoliucijos metinių proga kaip nepilnametį išleido. Atsipirkti nuo pokario istorijos posūkių šeimai teko kitaip: 1945 metų pradžioje už ryšius su rezistencija Vorkuton išstremiama sesuo Rožė (1947-aisiais paleidžiama). Po metų areštuojamas ir įkalinamas tėvas (mirė 1953 metais Irkutsko srities lageryje).

Motinai persikėlus į Kauną, Vytautas ten lanko „Aušros“ gimnazijos dvi paskutiniąsias klases. Jis – pirmas mokinytis klasėje, gimnazijos literatų būrelio steigėjas ir pirmininkas, literatūrinio sienlaikraščio redaktorius. Naujas smūgis – 1948 metų gegužę motina ir sesuo ištremiamos į Sibirą, o broliai pasprunka iš Kauno kaip stovėję. Per trėmimą nutrūko abitūros egzaminai, kuriuos vėliau išlaikė eksternu. Teko slapstyti, dirbti įvairius darbus Panevėžio mieste ir apskrityje (dirbo telefonų techninio ryšio mazge monteriu, tarybiniame ūkyje sąskaitininku, buhalteriu).

1949-aisiais išlaikęs brandos egzaminus, Eugenijos Tautkaitės, giminaitės iš motinos pusės, padedamas, nusiėmęs komplikuotą biografiją, V. Bložė įstojo į Vilniaus pedagoginio instituto Rusų kalbos ir literatūros fakultetą (studijavo 1949–1953 ir 1954–1956 metais). Studijuodamas subūrė studentų instrumentinį ansamblį ir grodamas šokiams šiek tiek užsidirbdavo pragyvenimui. Studentas kartu nuo 1951-ųjų vasario iki 1956-ųjų vasario dirbo Grožinės literatūros leidykloje redaktoriumi. Buvo priimtas į Jaunųjų rašytojų sekciją, vadovavo Pedagoginio instituto literatų būreliui. Bet atpažintas ir išduotas 1952 metų pradžioje pašalintas iš jaunųjų rašytojų sekcijos, vėliau ir iš Pedagoginio instituto, o 1956-aisiais priverstas išeiti ir iš darbo leidykloje. Gerai dar, kad E. Mieželaičio iniciatyva ir parama tais pačiais metais kaip vertėjas priimtas į Rašytojų sąjungą.

1956 metais iš Sibiro grįžus motinai, kartu su ja kurį laiką gyveno Baisogaloje, bet, neatgavę savo namų, 1957-aisiais persikėlė gyventi į Druskininkus, kur dirbo iš Sibiro tremties grįžusi sesuo Rožė. 1958–1975 metais gyveno Vilniuje, o nuo 1975-ųjų iki 2002-ųjų – vėl Druskininkuose. Ketverius metus, neturėdamas nuolatinio kampo, – kur kas priglauzdavo. Tik 1979 metais skolon pasistatė kuklų kooperatinį butą.

Atgimimą, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą V. Bložė sutiko su didžiausiu džiaugsmu, pasiryžęs visu poetiniu balsu įgyvendinti savo planus, užmojus ir svajones. Tačiau tuo laikotarpiu jau sunkiai sirgo (nuo 1973 metų antros grupės invalidumas). Didžiulis smūgis – žmonos poetės Nijolės Miliauskaitės-Bložienės mirtis 2002-aisiais. Sielvarto blaškomas paliko Druskininkus, atsidūrė prie Baltijos. Kurį laiką gyveno Šventojoje, Palangoje ir Klaipėdoje. Vasaromis atostogaudavo Švendubrėje, senoviniame dzūkų kaime prie Nemuno, netoli Druskininkų, kur turėjo nusipirkęs sodybą, kurią buvo kartu su Nijole pavyzdinčiai sutvarkęs. Parduvęs tą sodybą ir butą Druskininkuose, 2007-ųjų vasarą įsikūrė Kaune, vėl prie Nemuno. Kauno trauka buvo nemaža: čia gyventi, mokytasi, čia sūnus, kiti giminės ir artimieji, arčiau Vilnius, kurio neretai prireikia. Lietuvos rašytojų sąjungos Kauno skyrius didžiuojasi, savo gretose turėdamas tokį garbingą ir kūrybingą narį.

Eilėraščius spausdinti V. Bložė pradėjo 1949 metais. Pirmiausia pagarsėjo savo gausiais ir kokybiškais įžymių poetų kūrinių vertimais. Jų sąrašas netrumpas ir įspūdingas: A. Puškino, M. Lermontovo, N. Nekrasovo, A. Mickevičiaus, L. Ukrainkos, J. Slovackio, F. Šilerio, H. Heinės, R. M. Rilės, V. Šekspyro, S. Valjecho, kitų poetų eilėraščiai, poemos, dramos. Rašė ir originalių eilėraščių, kūrė penktą ir šeštą dešimtmečiais draus-

Vytautas Bložė. 1955 m.

tomis temomis. Tų eilėraščių neskelbė, tekdavo juos slapstyti. Tokiomis aplinkybėmis dalis ankstyvosios kūrybos dinga. Dalis eilėraščių, rašytų Naktigonio slapyvardžiu, buvo, anot poeto, „išsaugoti, išslapstyti, o aštriausieji – mintinai galvoje išnešioti“⁴. Iš jų, pataisius ir patobulinus, kai kuriuos šiek tiek sušiuolaikinus, sudarytas eilėraščių rinkinys „Sename dvarely“, išleistas 1994 metais.

Oficialiai pirmoji V. Bložės knyga „Septyni šienpjoviai“ pasirodė 1961 metais. Antroji, „Nesudegantis miestas“, – 1964-aisiais. 1966 m. išleistas rinkinys „Iš tylinčios žemės“, 1971 m. – „Žemės gėlės“, 1974 m. – rinktinė „Poezija“, 1976 m. – „Dainos“, 1981 m. – „Polifonijos“, 1982 m. – „Sena lauzavietė“, 1984 m. – lyrinių poemų rinkinys „Žmonės“, 1986 m. – „Miko Kėdainišio laišakai sau pačiam ir kiti nežinomi rankraščiai, rasti senų griūvančių namų pastogėje“, 1990 m. – „Noktiurnai“, 1996 m. – poema „Ruduo“, 1994 m. – jau minėtas eilėraščių rinkinys „Sename dvarely“, 1998 m. – „Visai ne apie tai“, 2001 – „Tuštuma“, 2004 m. – „Prieš išskrendant tau ir man“, 2007

m. – „Tu palikai mane užmigusi“, 2009 m. – „Aš ir kt. dykaduoniai“. Pastaraisiais dešimtmečiais ir jo kūriniai susilaukė vertėjų į užsienio kalbas dėmesio. 1998 metais JAV išėjo pirmas rinkinys anglų kalba.

Ankstyvieji eilėraščiai, paskelbti 1994 metais rinkinyje „Sename dvarely“, – pastanga atskleisti tragišką pokario laiką. Šio rinkinio eilėraščiai – itin autobiografiški. Laiko ir temų atžvilgiu jie bene labiausiai susiję su Baisogalos apylinkėmis. Eilėraščių centras čia – tragiška pokario metų žmogaus ir krašto situacija. Būdingos lyrinės intonacijos, dažni lietuvių liaudies dainų įvaizdžiai, vartojami deminutyvai, parafrazės. Justi pastanga kalbėti jausmingai, išraiškingai, bet ne banaliai. Lyrinės nuotaikos, asmeniniai potyriai išreikšti panaudojant nušlifuotas etninės kultūros formas. Poeto tėvas turėjo nemažai surinktos tautosakos, galbūt ji darė įtakos estetinėms sūnaus pažiūroms. Šiame rinkinyje taip pat išryškėja ezopinės kalbos ištakos – daugiasluksniai ir daugiaplaniai tekstai. Gebėjimu kalbėti „tarp eilučių“, daugiaprasmėmis metaforomis ir nutylėjimais vėliau V. Bložė tapo ypač įžymus.

Didelė dalis knygos eilėraščių sukurta remiantis realiais įvykiais. Pasak poeto, toks yra eilėraštis apie prarastus rankraščius „Sutemos“: „Eilėraštyje tikroviškai atkurta pokario atmosfera ir jos sąlygotas žmonių elgesys.“ Pastangos kuo tikroviškiau ir įtaigiau perteikti tragišką pokario situaciją sąlygojo ypač plačią intonacijų amplitudę: poeto kalbėjimas skirtinguose eilėraščiuose įvairuoja nuo retrospekcijos, nostalgikų natų iki siaubą, sukrėtimą žyminčių realiųjų raiškos.

Dažnas rinkinio eilėraščių vaizdavimo objektas – vaikystės prisiminimai, namų aplinka, neretai panaudoti dvarų kultūros motyvai: „Salionėlyje, menu, sustingsta / Motina (ji tėvui režisuojant / Pirmus tempė vaidmenis), jausmingai / Deklamuoja, rodydama Vilniaus / Pusėn, šaukdama vaduot jį“.

Poetai Vytautas Bložė ir Nijolė Miliauskaitė-Bložienė svečiuose pas Baisogalos garbės pilietę Oną Strolienę 1995 m.

Kartais atsigręžiama praeitin tam, kad labiau išryškėtų praradimas. Eilėraščiuose tremtis, apylinkės rezistentų kovos ir sovietinių pareigūnų represijų motyvai suskamba nepaprastai realiai ir skaudžiai. Visa tai kontrastuoja su gimtųjų namų erdve – beržais, klėtelėmis, idiliška gimtųjų apylinkių gamta. Asmeninė patirtis kūryboje sujungiama su konkrečiais gimtųjų Baisogalos apylinkių įvykiais. Šviesios praeities fone akcentuojama dabartinė eilėraščių herojaus vienatvė: „*Ne sniegas tai, ne šerkšnas apledėjęs / Tai pats apsibarsčiau aš peleinais. / Einu, ir plaukus šaltas glosto vėjas – / ne tėvo ir ne motinos delnais*“. Ji išryškina pastangas suvienyti išskaidyto gyvenimo nuoskilas, rasti atramą priešiškame pokario laike. Iš čia kyla saviėškos motyvai. Fragmentiškai šmėsteli Baisogalos įvykiai: trėmimai, rezistentinės kovos baigtys. „– *Kur šaltajam šulinėly / Kruvina žaltvykslė. / Kur sribynės kiemužėly / Mirtis šimttagyslė*“. Pokario metų gimtųjų apylinkių įvykiai, perteikti per lyrinio eilėraščių herojaus vidinius išgyvenimus, tampa jau nebe atskiro žmogaus, o istorinės krašto patirties apibendrinimu.

Šiuo bene glaudžiausiai su Baisogala susijusiu kūrybos laikotarpiu eilėraščiuose atsiranda vėliau visoje V. Bložės poezijoje iš knygos į knygą pereisiantys simboliai ir įvaizdžiai. Toks yra, pavyzdžiui, „Sename dvarely“ panaudotas skitų motyvai: „*Skitai. Jie įsikuria tuščiuos / Dingusiųjų butuose. Kur tavo / Tėvas motina? Tau liepta groti / Šokiams. Vėdalų iškelę, trypia / Skitai, geria ir puotauja. Groji, / Vaikas, groji ašaras užgniauzęs*“. Skitais buvo vadinamos klajoklių gentys, VII a. pr. m. e.–III m. e. a. gyvenusios Juodosios jūros šiaurės pakrantėje. Klajoklių genties vardas asocijuojasi su nepastovumu, žemdirbių kultūros atžvilgiu agresyviu gaivalu. Buvusi skitų genčių teritorija įėjo į Sovietų Sąjungos teritoriją. Vėlesnėje V. Bložės kūryboje skitų vardo variantai įvairėja, pavyzdžiui, „skitų amazonės“ ir kt.

Knygos „Septyni šienpjoiviai“ (1961 m.) ir „Nesudegantys miestai“ (1966 m.) vertintinos kaip neišvengiama kūrėjo duoklė tam pačiam sovietinio pokario laikotarpiui. Poetui pageidaujant, šiame straipsnyje jos plačiau neapartinėjamos. Verta tik paminėti, jog „Nesudegantiuose miestuose“ fragmentiškai užsimenama apie Baisogalą: „*ugnies punktyru / nuskindas mano gimtojoj Baisogaloj*“. Bene konkrečiausiai su ja susijęs vienas eilėraštis, pavadintas „Baisogala“. Jame perteikiamas gimtųjų apylinkių peizažas nusako ne tik konkrečius gamtos bruožus, bet ir krašto bei iš jo kilusio kūrėjo emocinį santykį. Iš šios knygos menine pajauta ir jos realizavimo būdu išsiskiria eilėraštis „Septyni šienpjoiviai“. Jame justis žodžio grakštumas, vėliau iškilsiantis daug didesne jėga. Savotiškai „sukomplikuojama“ eilėraščių erdvė: pasinaudojus poezijos teikiama galimybe laisvai varijuoti personifikacijomis bei simboliais, dvi skirtingos plotmės tarsi sukeičiamos vietomis. Šienapjūtė perkeliama į dangų, dangus nusileidžia ant žemės, o žemdirbio darbo sakralumas susilieja su kosmogoniniais elementais. Taip sukuriamas neįprastai grakštus ir to laikotarpio lietuvių lyrinės poezijos kontekste originalus eilėraštis.

Vėlesniame rinkinyje „Iš tylinčios žemės“ ima ryškėti moderniajai lyrikai būdingos poetinės struktūros,

formuojamas keliabalsis kalbėjimas. Atsiranda mitologinis lygmuo, eilėraščiuose derinami dainuojamosios, pasakojamosios tautosakos klodai (eilėraščiai „Trys račiai“, „Žalčio elegija“). Jų pagrindu susiformuoja vientisa poetinio teksto struktūra. Įsitvirtina neskubrus, lėtas kalbėjimas, svarus, šiek tiek siūbuojąs eilėraščio ritmas. Retkarčiais šmėsteli vaikystės laikotarpio detalės (mandolina, sodas), nauja nata suskamba meilės tema – tyliai, ramiai, nakties ar jūros fone: „*tu palauk su manim saulėtekio / ir paklausyk / užmirštų jūros žodžių*“.

Kaip savotišką iš daugiaprasmio žemės įvaizdžio kylančią vertikalę, galbūt kaip Gajos gajumo poetinę apraišką galima vertinti vėlesnį rinkinį, „Žemės gėlės“. Anot literatūrologo V. Kubiliaus, poetas „...pagaliau atsisakė kalbėjimo visagalio aš vardu. Logizuojant sąmonė pasijuto bejėgė suimti ir paaiškinti istorijos absurdis ar net vienos akimirkos įvykių griūtį ir buvo pritildyta (...), kad iškiltų į pirmąjį planą pats pasaulio skaidymosi ir prieštaravimo procesas“.⁵

1974 metais pasirodžiusioje V. Bložės poezijos rinktinėje jau akivaizdžios modernistinės intonacijos. Tuo laikotarpiu V. Bložės, kaip moderniosios poezijos kūrėjo, pavardė ima ryškėti ir ilgainiui virsta kone „moderniškos poezijos“ sinonimu. Saviieškos, istorijos ženklų ir kitoms tradicinėms temoms V. Bložė suteikia naujų, modernesnių formų, suponuoją atitinkamų eilėdarų ypatumų – bene žodžio laisvumo ir lankstumo eilėraštyje poreikis paskatina galutinai pasirinkti verlibro formą. Vientisumo, poetinės darnos pagrindu tampa ir intonacija: „*atradau savo veidą: vėjas / pamažu jį atpusto iš smėlio / čia žemė. Čia guli žmonės / rugiapjūtėję įkaitę stogai, ir pavasarį / džiūstančios ašaros: duona / aptaškyta bangų druska: net graudu / nuo žmonių gerumo. Ir gaila / kažko / lyg senos sulankstytos vėjarodės*“.

1981 m. išleistas rinkinys „Polifonijos“ išsiskiria keletu bruožų. Pirma, pats poetas čia geranoriškai patikslino bei paaiškino savo kūrybos tikslus, taip gerokai palengvindamas kelią didžiūmai savo poezijos vertintojų ir skaitytojų. Kartu šitaip pagyvino ryšį su skaitytoju, pats jį įvesdamas į daugiaplanes savo kūrybos erdves: „Žmogus, ypač kuriantis asmuo, – ne hermetiška sistema, jis atviras dienos šviesai ir laiko dulkėms. Šių žodžių autorius bando įprasminti žmogaus būties universumą įvairiose erdvės ir laiko plotmėse. Rodoma ne tik harmonija, bet ir kelias į ją – per rezonansą ir enciklopediją – iš chaoso“.⁶ Eilėraščiuose sustiprėja epinio pasakojimo sodrumas, tačiau, išlaikant vieningas intonacijas, kartu jungiami įvairūs kalbėjimo stiliai, kuriamos netikėtos žodžių sandūros. Iš intelektualios informacijos ir asociacijų gausos gimsta savotiška, fantasmagoriška erdvė. Išryškėja vaikystės prisiminimai, iškyla Baisogalos vietovardžiai: „*paskui veždavo žmones į Šidlavą / kur buvo homeopatija / vargingi vaikų vežimai Berlyno / Amerikos kumetynuose / tuo tarpu kai mes Kaukaze / kur turėjome savo vaistinę*“. Kaip yra žinoma, Berlynas, Amerika, Kaukazas – dviejų Baisogalos miestelyje buvusių kumetynų ir centro pavadinimai. Apskritai kartų ryšio, protėvių tema itin svarbi visoje V. Bložės kūryboje.

1982 metais pasirodžiusiame eilėraščių rinkinyje „Sena laužavietė“ susilieja keletas mitologinių plotmių – pagoniškoji, krikščioniškoji, Rytų. Šios darnos rezul-

Poetai Nijolė Miliauskaitė (dešinėje) ir Vytautas Bložė Radviliškyje kraštiečių sambūrio dienomis. 1991 m.

tatas – filosofiškas stoiko žvilgsnis. Apylinkių peizažas, konkrečių vaikystės prisiminimų fragmentai atsiskleidžia kaip atsiskyrelio stebėjimo objektas. „...*sėdėjo ant šventyklos slenksčio, nežinodamas / gyvas jis ar jau miręs / nes mūsų miestelio gale, Kiršino uždurpėjusiam slėnyje / buvo grubos, smėlio kalneliai, apaugę pušimis, kai kur ir / qžuolas*“.

Vėliau pasirodžiusiame lyrinių poemų rinkinyje „Žmonės“ ir poemoje-romane „Miko Kėdainiško laišakai sau pačiam ir kiti nežinomi rankraščiai, rasti senų griūvančių namų pastogėje“ akivaizdžiai sustiprėja fantasmagorijos elementai, poetinis pasakojimas formuojamas absurdo principu. Tekstas sudarinėjamas iš asociacijų, nutylėjimų, istorinių aliuzijų. Į vieningą struktūrą supinamos istorinių veikalų citatos, paradoksalūs veikėjai ir akivaizdžiai stiprėjančios sarkastinės intonacijos.

Savotiškas posūkis V. Bložės kūryboje – rinkinys „Noktiurnai“. Jame konkreti patirtis dažnai transformuojama į subtilias pajautas bei asociacijas. Autentiški potyriai, paveldėtas gyvas pasaulio pojūtis transformuojami iki savito požiūrio į aplinką ir save. Tokiu būdu į ypatingą pasaulio pajautą V. Bložės kūryboje greičiausiai peraugo ir Baisogalos apylinkių konkretika.

Vytautas Bložė skaito savo kūrybą. 2001 m.

Poezijai tai suteikė plačią jutimų skalę, didelę emocijų ir nuotaikų raiškos amplitudę. Ilgainiui nusišlifavo aštrokos intonacijų ribos, strofos išlaisvėjo, aiškių ribų tonai peraugo į grakščius intonacinių tonų ir pustonių persiliejumus, savotiškas žodžių melodijas.

„Noktiurnuose“ ir 1996 metais išleistame rinkinyje „Ruduo“ kalbama nebe konkrečiais žodžiais ir objektų aprašymais, o nupasakojami ir tam tikra tvarka dėliojami patys jausmai, skirtingos emocinės būsenos. Pats V. Bložė knygoje „Ruduo“ kūrybos tema rašė: „*senoj vietoj gyvendamas / šauksiu naujai gyventi / nežaisti artimųjų likimu, kad nesuvedžiočiau / pasitikėdamas ir per atvirai išsipasakodamas / tariamoj savo kūryboj, kuri iš esmės / yra tik savoęs pridūrimas prie visa to / kas yra realioj tikrovėj (išsaugant save nerealų) / tvirta ir nepajudinama (išskyrus save)*“ (paryšk. mano – E. V.). „Noktiurnuose“ būdingas atviras horizontas, erdvių pojūtis, neapibrėžtos peizažų ribos.

Kūrybinių virsmų dėsninga tąsa – 1998 metais išleistas minimalistine, Rytų poezijai artima maniera parašy-

tas rinkinys „Visai ne apie tai“. Pats rinkinio pavadinimas rodo tam tikrą žaismą, kurį patvirtina ir pats poetas: eilėraščiai „paprastesni, negu ankstesnė mano kūryba. Pasimokyta ir iš Senųjų – juoba Tolimųjų – Rytų. Norėta ne teisti, o teisinti. Neatsisakyta žaismo, pokšto, išdaigos“.⁷ Dėmesys eilėraščiuose – neįkyriam pasaulio stebėjimui. Atidžiai išžiūrima į aplinkos objektus, mažiausias jų daleles: „*šunelių lojimas, varnų / karkėsėjimas, sotus sotus / tylus rudens metas / lietus čėža už atviro lango: į vyšnių lapus / į agrastų krūmus, į žolę*“. Eilėraščiuose atsargiai, kone kaligrafiškai brėžiami pasaulio kontūrai. Atitinkamai daugumos jų tekstai itin sutrumpėja, tarsi būtų specialiai siekiama maksimalaus kalbėjimo santūrumo ir perteikiamų išpūdžių skaidrumo: „*gal kitą gyvenimą / peteliške sudėgsiu / tėvo žvakės liepsnoj*“. Šioje knygoje gan ryškus posūkis į filosofinio atspalvio poeziją. Pasaulis nebeskaidomas, priešingai – kai kuriuose eilėraščiuose viskas aplink susilieja į vientisą harmonijos, dieviškumo raišką: gamtos vyksmai, vaisių branda, vagiliaujantys pyragą paukšteliai (eilėraštis „Dievas sulesė“).

2001 metais išleista eilėraščių knyga „Tuštuma“ iš dalies pratęsė panašias V. Bložės kūrybos temas. Joje praeitį ir dabartį jungia pasakojimas. Knyga – įkūnytas, sustabdytas jo tąsos momentas. Įdomu, kad būtent sustabdyti momentai mene vertinami kaip savotiškos pergalės prieš laikinumą, žeidžiantį ir užmaršinantį laiko bėgsimą. Paėmęs į rankas šią V. Bložės knygą, pirmiausia pastebi spalvas. Iš pažiūros jos keistokos – vadinamoji „kanarėlinė“, prinokusios citrinos. Viršelis – kaip brandžios vasaros užbaigos gelstą javai ir lapai, lėtai srūvančios pastelinės spalvos. Sodri, rimsanti visa ko gausa – derliaus nuėmimas, tiršta potyrių bei nuotaikų tėkmė. Skaitydamas užtinki paslaptinių žaidimų su žodžiais, žodžių nuotrupom, šešėliais, mintimis ir netgi šriftais. „Tuštuma“ esti tarsi perregima erdvė, prismaigstyta žodžių ir eilučių – gairių, gelbstinčių laiko ir tekstų bėgsme. Eilėraščiuose neskubrūs, dažnai kasdieniški vaizdai keičia vienas kitą. Buitis. Darbai. Viskas realu bei apčiuopiama, su paprastų žmonių paprastais pasakojimais. Apie karą, pjūklelius, pylių (ančių) auginimą, jūrą ir ramybę arklių, karvių, ganyklų pavidalais... Tekstuose gausu istorijos. Tačiau nerasime kokių nors įkyrėjusių istorinės tiesos klasifikavimų ar pan. Tiesiog realiai, taip, kaip buvo kadaise girdėtos, pasakojamos realios istorijos ar retkarčiais praspūsta autobiografinė patirtis: „*Kaune, taip nesinori pasakot, / prisimint to į sapnus nuslinkusio / gyvenimo – / negyvenimo, brendimo, didėjančio batų / numerio (...)* skęst neišmokus gilintasi / plaukt neišmokus skęsta“. Sujungiamos bent kelios kultūros, civilizacijų tradicijos. Kartais truputį romantiška folkloro gaida atsidūstama: „*užspaus kaip akis, kaip zakristijonas žvakę*“. Šalia – tūkstantmečiais tie patys kelio, mirties ir tirono, simboliai: „*su Marko Polo, Čingischano konsultantu Europos klausimais, kartu nuvykome / Į Šventąją Vietą*“. Sodrus, neskubrus pasakojimas vieningame pasakojime sutelkia laiko bėgsimą, tiesas, vertybes ir nusivylimus. Lėtai sukuriuoja garsinė eilėraščio tėkmė. Tai – brandžių būties akimirkų harmonijos siekianti knyga.

„Knyga skirta mano draugei poetei Nijolei Miliauskai-
tei, su kuria gyvenau 27 metus. Jos netekęs maniau, kad

neištvėrsiu gaudulio ir vienatvės. Visus metus rašiau prisimindamas ją, tuos laikus, kai mano poezija nebuvo spausdinama”,⁸ – apie knygą „Tu palikai mane užmigusį” (2007 m.) prieš porą metų sakė V. Bložė interviu „Lietuvos rytui”. Eilėraščių datos kur kas ankstesnės: 2001–2003 metai. Knygoje aiškus tikėjimas, jog dvasinė žmogaus egzistencija skleidžiasi vis dėlto belaikėje erdvėje. Anot kritikės N. Mikalauskiene, šios nuorodos dramatiškos: apima paskutiniuosius poeto žmonos Nijolės Miliauskaitės gyvenimo metus ir dvejus metus po jos mirties kurtus tekstus.⁹ Savita nutrūkusio dialogo poezija pirmiausia kalba apie kūrybos ištakas: „turim būt ne kuo norim, o / kas priklausau, t. y. kaip Dievo duota / tačiau Barbutė šliurpčioja toliau: / anksčiau poetai romantikais būdavo, / o aš atremiu, kad /,niekas šiame pasauly pačiu savim / nebuvo“, o ji: iš kur! / (...) / kūrybą peni ne viltys, o praradimai“. Tai – išėjusiosios ir iliuzijų pasaulyje palikto rašančiojo dialogas, skausmingas pokalbis apie pačią nebūtį, pripildytas būsimo tylos nuojautų...

Savo aštuoniasdešimtmetį poetas pasitiko su naujausia knyga „Aš ir kt. dykaduoniai”. Jau pats pavadinimas – ironiška užuomina į supaprastintą rašančiųjų būties suvokimą. Taigi V. Bložė išties iš esmės paneigia visus įmanomus standartus ar stereotipus. Tiek savo gyvenimu, tiek ir kūrybos gelme jis – unikalus mūsų poezijos reformatorių, originalas ir dažnai nesuprastas vienišius, ištikimas poeto egzistencijai ir sau pačiam. Knygos herojus kartu su kitais dykinėtojai (t. y. rašančiaisiais) leidžia laiką vedžiodamas plunksną popieriuje. Tekstuose – praeito laimingo laikotarpio, šiuolaikinio žmogaus, tautos egzistencijos apmąstymai. Kaip pastebi M. Grigaitis, „V. Bložės žmogus egzistuoja laike, o laikas nuolat tęsiasi ir sukuriuoja. Skaitytojui tenka susivokti, kad viskas aplink mus yra vienovė. Tai, kas buvo, niekada nesibaigia, o nuolat vis iš naujo apsi-reiškia atmintyje, tuo tarpu sąmonė atsiveria tolydžio naujiems potyriams. Taigi visi esame amžinosios būties rate, genami vis naujų postūmių, nuojautų, nors iki galo suvokti niekam taip ir neduota...“.¹⁰

1986 metais V. Bložė paskirta vadinama alternatyvinė (S. Gedos įsteigta) Jotvingių premija, tada privati ir nelegali. Aukštų įvertinimų poeto kūryba yra susilaukusi jau atkurto Nepriklausomybės metais: 1991 m. už eilėraščių rinkinį „Noktiurnai“ jam paskirta Lietuvos nacionalinė kultūros ir meno premija, jis – 1996 m. „Poezijos pavasario“ laureatas, paskirta Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino IV laipsnio ordinu.

Kiekvienos tautos kultūros savitumas ir išlikimas laiko bėgime priklauso nuo asmenybės. Asmenybės – nuo krašto ir jas formavusios gyvenimo patirties. Tiek skaudžios, tiek ir šviesios. Tačiau tik išties unikalūs žmonės sugeba išlieti susikaupusią našta ne pykčiu, ne susierziniu ar nemeile artimui savo, o pačiais grakščiausiais kūrybos potėpiais. Tad pabaigai geriausiai ir atiduoti žodį pačiam jubiliatui – poetui Vytautui Bložei: „Baisogala, Kėdainiai, Grinkiškis, Šeduva – mano vaikystės, paauglystės miesteliai. Iš ten, iš tų vietų ir žmonių, išsinešiau tai, kas maitina varganą širdį, ataidi eilių ir dainų posmais. Ačiū jam, tam kraštui, už miestelius ir bažnyčių bokštus, už upes ir tiltus, už dūzgiančius bitynus, už aukštus pakelių medžius, už viską, kas įvyko ten, už įsiklausymą, už mokytojus, už pamokas...“¹¹

Nuoširdžiai sveikiname Poetą ir iš visos širdies linkime kuo ilgiausių gyvenimo ir kūrybos metų!

Paaiškinimai

¹ Iš pokalbio su V. Bložė 2003 m.

² *Takai prie šaltinio*. Radviliškis, 1999, p. 84.

³ Ten pat, p. 85, 86.

⁴ V. Bložė. *Sename dvarely*. 1994.

⁵ V. Kubilius. *XX a. lietuvių literatūra*. V., 1995, p. 23.

⁶ V. Bložė. *Polifonijų įžanga*.

⁷ V. Bložė. *Visa tai įžanga*.

⁸ G. Pilaitis. V. Bložė su poezija tyliai įveikia mirties dvelksmą. *Lietuvos rytas*, 2008 06 21.

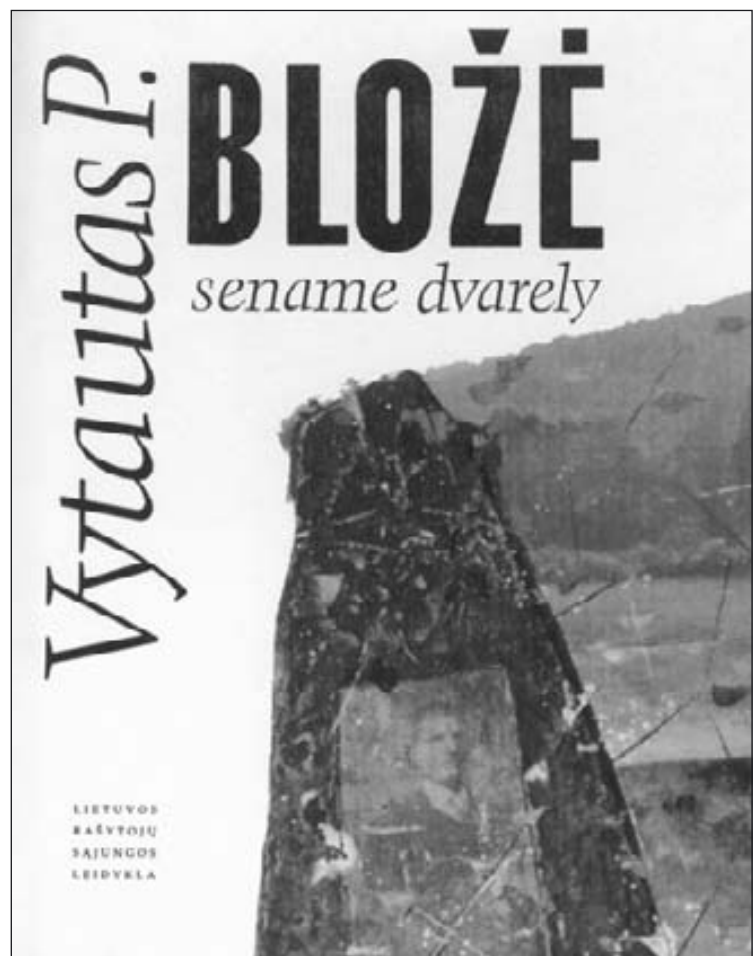
⁹ N. Mikalauskiene. Kai laikas užmiega. *Literatūra ir menas*, 2008 03 21, nr. 3182.

¹⁰ M. Grigaitis. Tylus rymojimas laike ir kalboje. Citata iš interneto puslapio: <http://www.kulturpolis.lt>

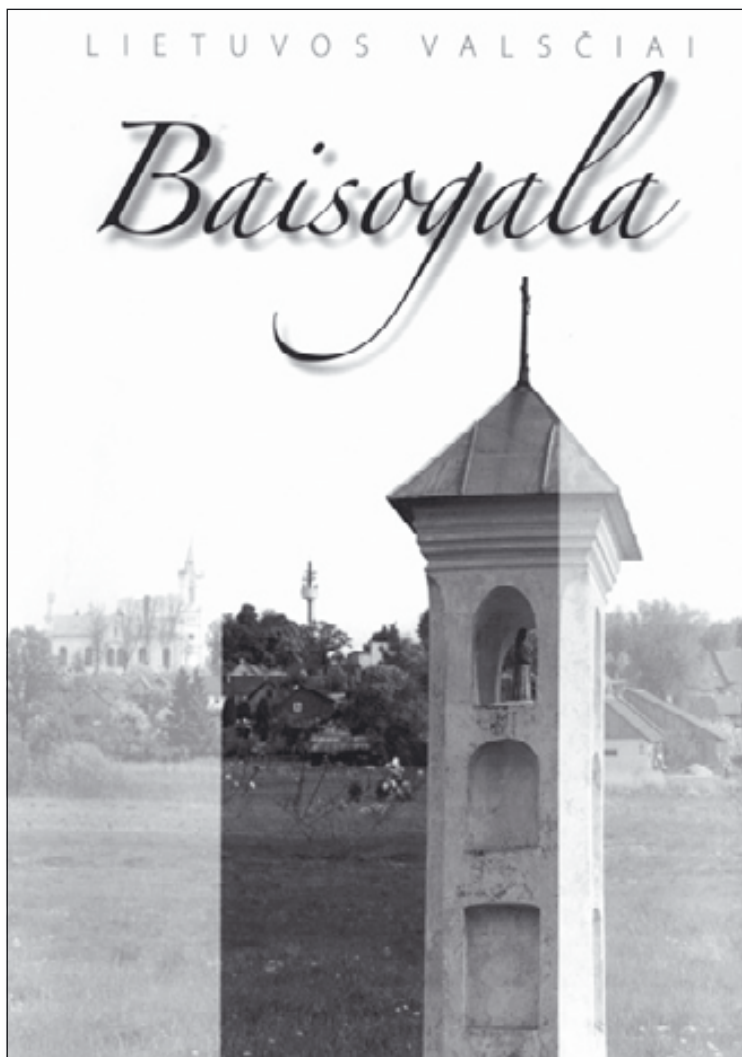
¹¹ V. Bložė. *Takai prie šaltinio*. Radviliškis, 1999, p. 83, 86.

***Jonas Linkevičius užrašė straipsnyje panaudotą poeto V. Bložės autobiografiją ir suredagavo šį straipsnį.**

Nuotraukos iš knygos „Baisogala“, kitų leidinių bei Viešosios bibliotekos archyvo

„BAISOGALA“ – IŠSKIRTINIS KRAŠTO KULTŪROS ĮVYKIS

Monografija „Baisogala“ – 16-oji serijos „Lietuvos valsčiai“ knyga

KAIMAS IR DVARAS. KULTŪRA IR POLITIKA.

Aldona GAIGALAITĖ,
profesorė, habilituota istorijos mokslų daktarė

Reikia sveikinti tuos mūsų kultūros veikėjus, kurie po Lietuvos Atgimimo sukūrė „Versmės“ leidyklą ir pradėjo spausdinti seriją knygų, skirtų Lietuvos valsčiams. Iki šiol mus pasiekę tos serijos 17 tomų – tai iš esmės XX amžiaus Lietuvos istorija. Ir ne tik. Tai ir Lietuvos istorijos šaltinis, kuriuo naudodamiesi būsimieji tyrinėtojai galės rašyti savo apibendrinamuosius

DAUGELIS JAU ĮSIDĖMĖJO „VERSMĖS“ LEIDYKLOS IŠLEISTĄ 16-ĄJĄ SERIJOS „LIETUVOS VALSČIAI“ MONOGRAFIJĄ „BAISOGALA“, KURI SKIRTA „LIETUVOS TŪKSTANTMEČIUI, LIETUVOS VALSTYBĖS – KARALIAUS MINDAUGO KARŪNAVIMO 750 METŲ, LIETUVOS VALSTYBĖS ATKŪRIMO 100 METŲ IR BAISOGALOS 470 METŲ SUKAKTIMS. ŠI ŠALIES RAŠYTOJŲ SAJUNGOS NARIO, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ DAKTARO, DOCENTO, BAISOGALIO JONO LINKEVIČIAUS SUDARYTA IR SUREDAGUOTA KNYGA PAGRĮSTAI VADINAMA IŠSKIRTINIŲ KULTŪROS ĮVYKIŲ, JI, KAIP VIENA IŠ LABIAUSIAI TO VERTŲ LEIDINIŲ, BUVO GARBIAI PRISTATYTA ŠIEMETĖJE VILNIAUS TARPTAUTINĖJE KNYGŲ MUGĖJE. „TĪKIMĖS, KAD „BAISOGALA“ BUS TARSI PAMINKLAS IR ŽINIŲ ŠALTINIS VISIEMS ŠIO KRAŠTO ŽMONĖMS, ČIA GIMUSIEMS, BRENDUSIEMS, GYVENUSIEMS IR GYVENANTIEMS, ŠĮ KRAŠTĄ MYLINTIEMS. IR TIEMS, KURIE GYVENS PO MŪSŲ“, – APIE MONOGRAFIJĄ YRA TEIGĖS PATS JOS SUDARYTOJAS IR VYRIAUSIASIS REDAKTORIUS. APIE TAI, KAD TAIP JAU IR KLOSTOSI, KAD NAUJOJI KNYGA – DŽIUGI, REIKŠMINGA DOVANA, KURI LAUKIA MŪSŲ AKYLESNIO DĖMESIO, SKATINA MUS NUODUGNESNEI, SMALSESNEI PAŽINČIAI SU JA, – „RADVILIŠKIO KRAŠTO“ SKAITYTOJAMS SKIRTI STRAIPSNIAI.

sius darbus, nes serijos knygos pilnos konkrečių faktų, žmonių išgyvenimų. Be to, sudėtingą XX amžių kiek savaip nugyveno tos pačios kartos, skirtingų vietovių, skirtingų socialinių sluoksnių, skirtingų tautybių, netapačių įsitikinimų žmonės. Visos „Lietuvos valsčių“ serijos knygos savaip įdomios, bet drįstu teigti, kad pranašiausia iš jų yra „Baisogala“, kuri dienos šviesa išvydo 2009 metais.

Baisogalos valsčiui skirta istorija ne tik didelė savo apimtimi (daugiau kaip 1000 puslapių), ne tik labai gražiai meniškai apiforminta (daug puikių spalvotų ir nespalvotų fotografijų, diagramų, žemėlapių), bet

„Baisogalos“ sudarytojas ir vyriausiasis redaktorius Jonas Linkevičius

ir labai turtinga bei turininga. Ir čia pirmiausia tenka dėkoti knygos sudarytojui, redaktoriui bei daugelio straipsnių autoriui, bendra autoriui Jonui Linkevičiui. Rašytojas, publicistas, redaktorius puikiai suredagavo knygos tekstą, giliai permąstė jos turinį. Greta ir kituose serijos veikaluose priimtų aprašyti valsčiaus gamtos,

geografijos, geologijos, trumpesnių ar didesnių archeologinių bei istorinės praeities straipsnių jis labai įvairiapusėškai sukomponavo visą knygos sandarą, kuri aprėpia pagrindinį veikalo klausimą – XX amžių. Neseniai pergyventą, bet ypač sudėtingą ir sunkų mūsų tautai bei gimtinei metą. Laikotarpį, kuriuo dar tik pradeda kiek plačiau domėtis mūsų istorikai.

Baisogalos valsčius skyrėsi nuo kitų valsčių tuo, kad čia buvo didelis V. Komaro dvaras. Pavyzdinis dvaras, kurio nedrįso išdalinti Nepriklausomos Lietuvos vyriausybė, o sovietmečiu jame buvo įkurtas Gyvulininkystės institutas. Dvaras buvo tarsi žiote apžiojęs Baisogalos miestelį tiesiogine ir netiesiogine to žodžio prasme. Dvaras darė įtaką apylinkės kaimų valstiečiams, vėliau sovietiniams ūkiams. Valsčius buvo patogių kelių, tarp ryškesnių ekonominių centrų ir tai sudarė galimybes išaugti jame dideliame būriui Lietuvos kultūros bei politikos veikėjų, kūrėjų, vadovų, mokslininkų, meno, literatūros darbuotojų, ypač tų, kurie „stūmė ir stumia“ mūsų kultūrą, mokslą. Knygoje skaitytojas ras ne tik jų pavardes, publikacijų apie juos, bet ir jų pačių atsiminimų bei straipsnių. Negaliu išvardyti visų, nes autorių šioje knygoje net 94, o knygoje minimų veikėjų suskaičiuoti nedrįsau. Jų keli tūkstančiai.

Knygos sudarytojo didelis nuopelnas yra tai, kad jis ne tik visapusiškai atskleidė valsčiaus praeitį XX amžiuje, bet ir nevienspalviai (tik juodai ar baltai), o įvairiaspalvėmis vaivorykštės varšomis nupiešė jos sudėtingumą. Parodė ir pažangius, ir nepažangius reiškinius, sudėtingą Lietuvos kaimo gyvenimą, žmonių netektis, genocidą, tremtį, visų okupacijų bei karų metu padarytus nuostolius, žmonių sąmonės ir veiklos peripetijas, pasipriešinimo galimybes ir prisitaikymo aplinkybes.

Lietuvos Respublikos prezidento Antano Smetonos viešnage Šarauškų sodyboje Komariškių k. 1927 m.

Baisogalos valsčiaus savivaldos tarnautojai. Sėdi (iš kairės): Vincas Buivys, Vincas Strolys, Antanas Jučys, Elena Zdanavičiūtė, Stasys Kedys, Pranas Šveistys; stovi: Ignas Savičius, Antanas Paliušis, Vladas Žeromskis, Antanas Jučas, Jonas Paura, Antanas Andrijauskas, Vincas Blotnys, Pranas Padvarietis. 1938 m.

Paminklas 1863 m. sukilėliams Baisogaloje. A. Každailio pieš.

Šalia to knygoje atspindima daug etnologijos, kalbotyros, tautosakos problemų. Iškeliama tai, kas būdinga baisogaliečiams. Ne tik skaičiais ir nuogomis pavardėmis aptariama kultūros įstaigų, mokyklų būklė, bet ir konkrečiais faktais atskleidžiama jų veikla. Gausu gražios, gyvos bei naujos medžiagos skyriuose apie seniūnijas ir skyreliuose apie jose buvusius bei išnykusius ar nykstančius kaimus. Tai paminklas toms vietovėms ir tiems gyventojams, kuriuos nuo žemės paviršiaus nušlavė sovietmetis.

Mano nuomone, pats įdomiausias ir turtingiausias skyrius yra „Ižymūs baisogaliai“. Jų vos ne aštuoni šimtai. Ir kaip nebus. Baisogala davė mūsų šaliai tiek daug veiklių žmonių; juk net naujakurys ar kelis vaikus auginantis mažažemis valstietis siekė juos „išleisti į žmones“, tai yra mokyti. Yra dar XIX amžiaus autorius L. A. Jucevičiaus knyga „Mokyti žemaičiai. Taip norėtusi, kad ir ši didelė knyga būtų padalinta į du toms, kurių vienas vadintųsi „Mokyti baisogaliai“, o gal baisogaliečiai?..

Nepaminėjau knygoje pateiktų įžymių valsčiaus ir iš jo kilusių žmonių nė vienos pavardės dėl to, kad malonus skaitytojas, kraštotyrininkas ar mokinukas paskaitytų knygą apie Baisogalą ir pats įsitikintų, koks tai visais požiūriais buvo (reikia manyti, ir liks) šis mūsų gimtinės pačiame viduryje susiformavęs ir Dievo neužmirštas kampelis...

RAŠTO PAMINKLAS BAI SO GALAI

*Povilas Sigitas KRIVICKAS,
Nacionalinės žurnalistų kūrėjų asociacijos narys*

Baisogala ir baisogaliai. Ši vietovė ir jos gyventojai yra žinomi plačiai už Radviliškio rajono ribų. Pasak Baisogaloje augusio žinomo politiko ir geografo Eugenijaus Gentvilo, Baisogala nevadinta užkampiu ir senesniais laikais, nes pro ją ėjo judrus Rygos–Kijevo traktas. Viduramžiais tai būta vieno svarbiausių Rytų Europos kelių. Prie jo kūrėsi Šeduva, Baisogala, Kėdainiai. Ties Baisogala tas kelias vingiavęs palei Kiršino upelį, o ten telkšota ir didelių pelkių. Plėšikai puldinėdavę keliavusius turtingus pirklius, juos apiplėšdavę ir nugalabytus mesdavę į pelkes. Tokio baisaus galo susilaukęs ne vienas pakeleivis su kapšu pinigų. Iš to esą ir kilęs vietovės pavadinimas – Baisogala.

Pavadinimas ir lieka pavadinimu. Juk Baisogalos vardas šiandien mums, arčiau ar toliau nuo jos esantiems, siejasi su vaizdu gražiai tvarkomos gyvenvietės, turinčios garbingą praeitį ir įspūdingą dabartį. Tam ir skiriama didžiulė knyga, tiesiog foliantas, kuris pasirodė leidyklos „Versmė“ pastangomis. Ši monografija – tai nuostabus rašto paminklas Baisogalai ir jos apylinkėms, patenkančioms į tarpukario metais (1918–1940) buvusio Baisogalos valsčiaus teritoriją, priklausančią dabartiniam Radviliškio rajonui. Apie buvusius ir esamus valsčiaus kaimus, dvarus, miestelius, jų istorijos vingius kalbama remiantis archyvų duomenimis, mokslinėmis studijomis, kitais rašytiniais šaltiniais, memuarine ir faktine medžiaga.

Daugiau kaip per tūkstantį puslapių galima matyti tai, kas brangu iš Baisogalos apylinkių kilusiam žmogui, kas įdomu tiems, kurie domisi krašto istorija, tautosaka, etnine kultūra, gamta, kalba, iškilomis asmenybėmis. Knygos sudarytojas baisogalis (gimęs Vabaliuose) Jonas Linkevičius subūrė gražų būrį entuziastų, straipsnių autorių, žinomų istorikų, etnologų, archeologų, kalbininkų, folkloro, literatūros ir meno žmonių, kraštotyrininkų, kraštiečių, kurių surinkta medžiaga, parašyti straipsniai sugulė į šį, neperdedant kaimo žmonių vaizdingais žodžiais, „mišiolą“.

Išleisti monografiją apie Baisogalą galvota seniai, jau nuo 2002 metų, bet dienos šviesą ji išvydo pernai ir susilaukė ypač didelio dėmesio šiemetinėje Vilniaus tarptautinėje knygų mugėje. Neveltui Radviliškio rajono savivaldybės meras Antanas Čepononis padėkojo „Versmės“ leidyklos vadovui Petruui Jonušui, kuris uoliai ėmėsi leidybos darbų ir skyrė nemažai savo lėšų.

Pasak sudarytojo Jono Linkevičiaus, autorių, kurių straipsniai pateko į knygą, kolektyvas susiformavo ne iš karto. Galutiniame autorių sąraše – 79 pavardės. Tarp jų – 5 profesoriai, 38 docentai, atskirų mokslo šakų daktarai, mokslo darbuotojai, kiti – įvairių profesijų atstovai, kraštotyrininkai, 28 iš Baisogalos krašto kilę ar šiame krašte dirbantys. Atskirai verta pabrėžti paties sudarytojo daktaro Jono Linkevičiaus atkaklumą, kurį savo kailiu patyrė (pačia geriausia prasme) ir šių eilučių autorius.

Medžiagą straipsniams kaupti daug padėjo „Versmės“ leidyklos mokslinės ekspedicijos, organizuotos aprašomose vietose 2003 m. rugsėjį ir 2004 m. birželį. Jose dalyvavo nemažas kalbininkų, tautosakininkų, istorikų, etnologų, muziejinių būrys. Surinkta medžiaga papildė ir jų institucijų archyvus. Ekspedicijų dalyviams noriai talkino Augmėnų, Palonų, Skėmių, Vabalių, Valatkonių, kitų kaimų bei Baisogalos čiabuviai ir čiagimiai, daugiausia solidesnio amžiaus žmonės. Ekspedicijų dalyviams patogias gyvenimo ir darbo sąlygas padėjo sudaryti Baisogalos seniūnas Romas Kalvaitis ir Lietuvos veterinarijos akademijos Gyvulininkystės instituto direktorė Violeta Juškienė.

Šią milžinišką, sudėtingą knygą parengti ir išleisti atsiėjo nepigiai: tiražo savikaina – apie 150 tūkstančių litų. Leidinys, deja, neatsiperka, todėl sudarytoji ir leidėjams teko kreiptis finansinės paramos į supratinigus kraštiečius. Tik su šia parama buvo galima išleisti „Baisogalą“.

Norėtusi, kad monografija „Baisogala“ pasiektų ne tik buvusio valsčiaus, viso Radviliškio rajono, ne tik šalies gyventojus, bet ir po platųjį pasaulį pasklidusius Lietuvai neabejingus tautiečius, pirmiausia – baisogalius. Kaip minėta, „Versmės“ leidykla iki „Baisogalos“ monografijos jau išleido penkiolika knygų apie buvusius valsčius, o jų Lietuvoje turėta per ketvertą šimtų. Planuojama ateityje monografijomis apie jų gimtąjį kraštą pradžiuginti daugelio rajonų gyventojus bei iš tų vietovių kilusius žmones.

KRAŠTO ENCIKLOPEDIJA

Regina VAITKEVIČIENĖ,

Baisogalos gimnazijos mokytoja

Mažam Lietuvos krašto kampeliui, vienijamam, anot Mikalojaus Daukšos, tėvų žemės, papročių ir kalbos, pastatytas tvirtas paminklas – išleista unikali Lietuvos valsčių serijos šešioliktoji knyga – monografija „Baisogala“. Ši serija nuo 1994 metų leidžiama „Versmės“ leidyklos, jos savininko bei leidėjo Petro Jonušo patriotinio entuziazmo (jo aukojamų nemažų pajamų monografijos leidybai) dėka. Knyga nebūtų pasirodžiusi, jei jos sudarymo ir parengimo leidybai nebūtų entuziastingai ėmėsis kraštiečių rašytojas Jonas Linkevičius, kuris užsikrovė sunkių vyriausiojo redaktoriaus ir sudarytojo našta. Išstisus septynerius metus jam teko

Baisogalos miestelio aikštė turgaus dieną. Apie 1930 m.

Baisogalos seniūnija šiandien

ne tik burti monografijai autorius, rengti ekspedicijas, rinkti nuotraukas, iliustracijas, ruošti straipsnius spaudai, bet ir ieškoti lėšų knygos leidybai. Knyga nebūtų išėjusi ir be Radviliškio rajono mero Antano Čepononio bei Baisogalos seniūno Romo Kalvaičio pastangų.

Monografija „Baisogala“ – reikšmingas Lietuvos tūkstantmečio dokumentas, kuriame plačiai, visapusiškai atspindėtas buvusio valsčiaus šimtmečių gyvenimas. Tai to krašto enciklopedija, pradama priešistoriniais laikais ir baigiama nūdieną. Jos autoriai – ne tik garsūs mokslininkai, menininkai, bet ir žinomi kraštiečiai, šio Lietuvos kampelio senoliai, daug jau primirštamų istorijų papasakoję straipsnių autoriams, talkinę jiems atkuriant būdingus baisogalių kalbos ypatumus, tautosaką, tradicinės kultūros ypatybes. Skaitytojai dėkingi visiems straipsnių autoriams ir leidybos rėmėjams.

2009 metų birželio 13-oji Baisogalai buvo ypatinga:

Akimirkos iš šiemetės tarptautinės Vilniaus knygų mugės. Šalies prezidentei Daliai Grybauskaitėi „Vermės“ leidyklos vadovas Petras Jonušas pristatė „Lietuvos valsčių“ seriją, kurioje – ir „Baisogala“.

Mugėje – šalies premjeras Andrius Kubilius (centre), leidėjas Petras Jonušas (dešinėje) ir „Baisogalos“ sudarytojas, redaktorius Jonas Linkevičius.

Monografijos apie šalies valsčius sulaukė europarlamentaro, profesoriaus Vytauto Landsbergio (centre) išskirtinio dėmesio

tą dieną per iškiliausius parapijos Šv. Antano atlaidus paminėta miestelio įkūrimo 470 metų sukaktis. Tris dienas vyko įvairūs kultūros renginiai, sulaukta daug garbių svečių. Tą dieną per visą rajoną su knygomis-dovanomis keliavęs ir visose dabartinio Radviliškio rajono buvusių valsčių bibliotekose apsilankęs „Vermės“ autobusas buvo labiausiai laukiamas Baisogaloje. Kultūros namuose pristatyta monografija „Baisogala“, pirmieji dar „šilti“ jos egzemplioriai. Jais buvo apdalinėti straipsnių autoriai, sugužėję net iš Kauno, Klaipėdos, Šiaulių. Ribotas knygų skaičius buvo parduotas savikaina, po 150 litų. Spėta tik pasidžiaugti ilgai lauktu leidiniu, nes autobusas dar turėjo nuvykti į Grinkiškį ir Šiaulėnus, o susirinkusieji skubėjo į bažnyčią, į susitikimą su Šiaulių vyskupu Eugenijumi Bartuliu. Grįžus į Vilnių, knyga buvo pristatyta leidykloje.

Tikro monografijos pristatymo Baisogaloje teko palaukti, kol buvo išleistas visas tiražas – 800 egzempliorių. Tai įvyko vėlgi neeilinę dieną – minint gedulingą sausio tryliktąją. Tada atvykęs monografijos vyriausiasis redaktorius Jonas Linkevičius knygą pristatė Baisogalos bendruomenei. Kalbėta apie leidinio sudarymo vargus ir rūpesčius, pasidžiaugta monografijos unikalumu ir reikšmingumu. Knygos pristatymas darniai siejosi su tai dienai paruošta nedidele koncertine programa, su jaukiu pabuvimu prie laužo, suliepsnojusio miestelio centre.

Ketvirtasis „Baisogalos“ pristatymas vyko vasario 19 dieną Vilniuje „Litexpo“ knygų mugės metu. „Vermės“ leidykla mugėje ne tik demonstravo naujausias valsčių serijos knygas (be Baisogalos, dar Gelvonų, Gruzdžių ir Obelių-Kriaunų), bet ir surengė konferenciją, pavadintą „Lietuvių tapatybės išsaugojimo siekis šimtatmėje Lietuvos istorijos ir tradicinės kultūros monografijų serijoje „Lietuvos valsčiai.“ Renginio metu „Vermės“ vadovas Petras Jonušas pristatė monografijų vyriausiuosius redaktorius, sudarytojus, tarp jų ir Joną Linkevičių, akcentavo, kokį svarbų nelengvą darbą jie atliko, pabrėžė, jog tokie leidiniai ypač svarbūs puoselėjant dvasines, egzistencines tautos vertybes. Svarų žodį apie tautos tapatybę konferencijoje tarė mokslininkai Romualdas Grigas, Romualdas Ozolas, Edmundas Rimša, Vytautas Gocentas, dailininkas Arvydas Každailis. Kalbėjo Baisogalos seniūnas Romas Kalvaitis, visų keturių monografijų vyriausieji redaktoriai. Prelegentų nuomone, vietos istorija turėtų tapti privaloma istorijos pamokų dalimi mokyklose.

Konferencijoje dalyvavo didelis būrys Vilniaus baisogalių. Renginį pajvairino Baisogalos liaudies kapelos „Žvangulis“ (vadovas Vilimas Malinauskas) atlikti kūriniai.

„Lietuvos valsčių“ serijos knygų ekspozicija sulaukė itin didelio mugės dalyvių dėmesio. Ja gyvai domėjosi ir aukščiausi mūsų šalies vadovai: prezidentė Dalia Grybauskaitė bei ministras pirmininkas Andrius Kubilius.

Monografiją jau įsigijo, skaitė nemažai baisogalių. Iš jų ir kitų, susipažinusių su knyga, tenka girdėti daug gražių atsiliepimų.

Nuotraukos Aloyzo Petrašiūno, Jono Kliučiaus, taip pat iš knygos „Baisogala“, kitų leidinių ir Radviliškio viešosios bibliotekos archyvo

ASMENYBĖS PĖDOMIS

VILNIAUS RADVILIŠKĖNŲ BENDRIJOS PIRMININKAS ALEKSANDRAS ŠIDLAUSKAS,
SENOKAI BESIDOMINTIS IŠKILIAUS KRAŠTIEČIO BALIO BURĄČO GYVENIMU IR
VEIKLA, RENGIA KNYGĄ APIE JĮ IR PIRMIAUSIA SAVOJO KRAŠTO ŽMONĖMS ATSIUNTĖ
PASKAITYTI IŠTRAUKĄ.

Kalbėti apie Balį Buračą – tai samprotauti apie vieną iš iškiliausių dvidešimtojo amžiaus pirmosios pusės kultūros žmonių, palikusių nepaprastai ryškų pėdsaką Lietuvos etninės kultūros fiksavimo ir populiarinimo baruose. Fotografija – didžioji jo kūrybinio palikimo dalis, bet ne vienintelė sritis, kuri įamžino šio kraštiečio vardą. Balys Buračas – dailininkas ir publicistas, kolekcininkas ir muziejininkas, pedagogas ir tautodailininkas. Žodžiu, kraštotyrininkas pačia plačiausia šio žodžio reikšme. Jis pats šitaip apibūdino savo triūsą, taip ne kartą pasirašinėjo.

Visa, ką B. Buračas darė, atlikta su atida, labai kruopščiai ir nepaprastai sąžiningai. Šių dienų etnologui ir fotografijos istorikui tai didžiulės kūrybinės atsiskleisti ir atskleisti kasyklos, kuriose kas žingsnis – etninio paveldo aukso grynuoliai, tikri senojo patriarchalinio kaimo reliktai.

Nesuvaržytas šeimos rūpesnių, anksti pajutęs ir pajautęs meninius savo gebėjimus, jis ryžosi didžiai, beveik

dvidešimties metų kelionei po LIETUVĄ. Kasdien ėjo į žmones, pas žmones, į materialinio ir dvasinio gyvenimo tirštumą. Pavydėtinas pastabumas ir darbštumas, meninė nuojauta, aiškus tikslas skatino jį daryti tai, kas kitų buvo daroma tiktai priebėgomis, atsitiktinai, paviršišškai. Kilęs iš nuošalaus, uždaro gyvenimo kaimo, B. Buračas visą laiką gerai žinojo, ko reikėtų ieškoti ir ką dar galima būtų surasti. Regėdamas vislab nykstančius praeities dvasinės kultūros lobius, jis labai skubėjo, žinodamas, kad rytoj bus vėlu. Ir jeigu ne Antrojo pasaulinio karo pasekmės (dingo kone trečdalis negatyvų), kiek dar šiandien būtume išvydę kaimo gyvenimo ir jausenos pavyzdžių, su įkvėpimu atskleistų ir visiems parodytų. Dėl tos priežasties, visą pokario dešimtmetį pamokytojavęs Karmėlavoje (pradinėse klasėse), išėjęs į pensiją, vėlei patraukė tais pačiais keliais, dar ieškodamas etnografinių reliktų, dievdirbystės pėdsakų, tautodailės dirbinių, vis tikėdamas surasti, suskubti aprašyti, kas jau

Balio Buračo darbai. Diktariškio dvaras

Šiaulėniškės

buvo įamžinta, bet pražuvo. Deja, karas ir prievartinis ideologizuotas pokario tarybmetis intensyviai sunaikino ir naikino, kas kaimo žmonių buvo sukurta, kas širdimi išnešiota ir jausmu išreikšta. Iro piliakalniai, mažoji liaudies architektūra, virto dvarų sienos, prakūroms buvo iškertami parkų medynai, netvarkomi aižėjo kryžiai, pritrilo kaimo dainininkų ir pasakorių balsai, buvo išvogtos tremtinių kraičių skrynios su audiniais, nėriniais ir siuviniais, nerūpestingai žvelgta į religines šventes, apeigas, papročius. Kaimas nyko ne metais, o dienomis, skurdo ir materialiai, ir dvasiškai.

Atėjus brutaliai ateizacijos erai, išsigimė paprotynas, būtini skverbėsi miesčioniškumas ir svetimtautiškos įtakos, kurios masiškai, „planingai“ griovė žemaičių ir dzūkų, aukštaičių, sūduvių ir pamarėnų etninį paveldą. Tikrai apie 1960–1965 metus šiek tiek susizgribta, atsikvošėta – pradėtas rinkti, saugoti, vertinti dvasinis turtas, imta moksliskiau tyrinėti etninę tautos palikimą. Ir vėlei B. Buračas pėsčiomis bei dviračiu patraukė pas senolius, stabtelėjo prie kiekvienos koplytėlės, ieškojo vaizdaus piliakalnio silueto, užrašinėjo legendas ir pasakojimus, dainas ir smulkiają tautosaką. Nelaimėi, dabar jo straipsnių niekas nespausdino, kaip buvo smetoninės Lietuvos metais: tuomet jis paskelbė per 600 straipsnių įvairiuose laikraščiuose ir žurnaluose.

Tik septintajame ano amžiaus dešimtmetyje B. Buračo meninės ir buitinės nuotraukos pradėjo „keliauti“ iš vieno „Lietuvių liaudies meno“ albumo į kitą, pailius-

truodamas praėjusių kartų gyvenimus, darbus, žmonių kūrybinį triūsą.

Atsigavo ir garsiojo kraštotyrininko dvasia, jis vėl pajuto savo fotografijos vertę. Ir ne tik tai jis. Paties mėgtas ir įsavintas kraštotyrininko vardas jam buvo tikroji sielos atgaiva. Tad pirmajame Lietuvos kraštotyros draugijos suvažiavime (1964 m.) B. Buračiui suteiktas GARBĖS kraštotyrininko vardas. Tai buvo bene pirmas ir pats didžiausias jo veiklos įvertinimas, asmenybės pripažinimas. Galbūt didesnis negu aukso medalio laimėjimas (drauge su kitais Lietuvos fotografais) 1937 metų pasaulinėje parodoje Paryžiuje. Deja, sidarėno neturėta tiek pinigų, kad medalis būtų išpirktas. Jis taip ir pasiliko Prancūzijos sostinėje.

Laikas bėgo, o B. Buračas vis triūsė ir skubėjo, nes ir senatvė jau beldėsi į būties duris. Pastarasis dvidešimtmetis žymi garsaus fotografo populiarumą bei kūrybos populiarinimą. Leidžiami fotografijos albumai, parengtos dvi jo rašytinių tekstų knygos, apie jo kūrybinius darbus vis plačiau ir dažniau kalba, rašo fotografijos istorikai ir teoretikai Stanislovas Žvirgždas ir Skirmantas Valiulis. Etnologams B. Buračo straipsniai apie darbo bei kalendorinių švenčių apeigas, papročius, o liaudies meno tyrinėtojams straipsniai apie dievdirbius ir kitus tautodailininkus – autentiškiausius, labiausiai objektyvus šaltinius. Vis dažniau pasinaudojama jo kraštotyriniais straipsniais, kurie buvo išspausdinti smetoninės Lietuvos laikraščiuose, žurnaluose.

Šiandien B. Buračo nuotraukos dažnai spausdinamos enciklopedijose, etnografiniuose leidiniuose, etikos žinynuose, liaudies kultūros istorijos studijose.

Radviliškėnai kraštotyrininkai taip pat yra aprašę savo kraštiečio darbus monografijoje „Šiaulėnai“ (2004 m.), periodiniame žurnale „Radviliškio kraštas“, rajoniniame laikraštyje „Mūsų kraštas“. Lietuvos kraštotyros draugija 1995 metais buvo surengusi kompleksinę kraštotyrinę ekspediciją Šiaulėnų krašte, kurį savo laiku detalai išfotografavo šis garsusis Vidurio Lietuvos kultūros žmogus, stropus praeities fiksuotojas.

Nors apie B. Buračą pastaraisiais metais rašoma vis daugiau, tačiau jau tarsi nieko nauja nebeapasakoma, nes dažniausiai kartojami tie patys gyvenimo faktai, duomenys, asmenybės bruožai. Gal kiek smulkiau panagrinėta fotografija, pats gausiausias ir vertingiausias jo kūrybos palikimas. Tikrai visų vienareikšmiškai pripažįstama, kad B. Buračas yra etnografinės, socialinės fotografijos pradininkas Lietuvoje, nubrėžęs ryškias gaires pokarinės kartos šios meno šakos kūrėjams. Taigi, taip etninės kultūros tradicijos perduodamos naujoms gentkartėms. Tai, kas buvo vertingiausia ir savaimingiausia.

Kaip minėta, jo nuotraukos vis gausiau publikuojamos, o Lietuvos nacionalinio muziejaus planinė vizija – artimiausiais metais išleisti daugiatomius B. Buračo fotografijų albumus, kuriuose tilptų absoliučiai visa jo kūryba. Primintina, kad fotonegatyvų yra išlikę per vienuolika tūkstančių. Mažiau kalbėta apie B. Buračo, kaip liaudies meistro, drožėjo, kaip dailininko grafiko, kūrybą, kuri taip pat atskleidžia nemažą menininko talentą. Brolio Jono Buračo šioje srityje buvo pažengta kur kas toliau, nors apie jo aliejinės drobės ir akvareles taip pat dar parašyta šykštokai, vos vienu kitu brėžiu.

Maža būti pakerėtu Lietuvos gamtos grožio, maža turėti didelį ateities tikslą ar vien apie jį galvoti. Kaip maža visiems pasakotis apie savo asmeninius sumanymus, kilusias idėjas, kurioms įgyvendinti visados reikėjo ne vien laiko, bet ir lėšų. Jų visuomet stokota.

Dar vaikystėje ir paauglystės metais išryškėjo mažojo Baliuko polinkiai. Manytina, kad jo galėta nukrypti į dievdirbystę bei medžio drožybą, o galbūt – į grafiką ir knygų iliustravimą. Gabumų šioms meno raiškoms būtų pakankamai užtekę. Argi Balio jaunystėje jau pagalvota, kokiam atsakingam ir dideliame darbe jis bus likimo pakviestas, kaip kilniai ir visapusiškai bus įgyvendintas jo slaptas sumanymas. Visa tai pavirto nuolatinėmis kelionėmis po gimtąjį kraštą – su didžiais ieškojimais ir dar didesniais atradimais. Tai juk išsamios ir gausios „muziejinininko novelės“, kaip būtų pasakęs meno tyrinėtojas Paulius Galaunė. Matyt, tai buvo „parduotos vasaros“: taip tartų Juozas Baltušis.

Būna įvairiausių kelionės aistrų. Vienus pavilioja tikrai gamtovaizdžiai ir istorinės vietos, antri poilsiauja, jokių kultūrinių tikslų sau nesiekdami. O tretieji – tikrieji krašto tyrėjai, kraštotyrininkai, ieškantys, renkantys, aprašantys, kaupiantys, sisteminantys, kolekcionuojantys, spausdinantys. Pastaroji aistra yra pati kilniausia ir naudingiausia bei specifiskiausia žvelgiant kultūrininko akimis.

Balio Buračo gyvenimas – tai tikrasis atsidasavimas tėvų žemei, Lietuvai ir jos etninei kultūrai su visomis apraiškomis. Tai itin stebėtinas suvokimas, kas turėjo, turės

didžiai išliekamą svarbą ir vertę, kas išsaugotina ateinančioms kartoms, kurios, galimas daiktas, pratęs gėnaitinių darbus, vertins jų palikimą. Juk B. Buračas skubiai siekė ne save įamžinti fononuotraukose, kaip žmogų, kaip sidarėną, bet kaimo patriarchalinę gyvenimą, savaimingą pasaulio jauseną, kuri pamažėliais, kaip pats fotografas pastebėjo, aižėja, menksta, yra, nyksta, nes naujas gyvenimas diktavo naujas užmačius. Šis radviliškėnas buvo ne idealių vaizdėlių ieškotojas, bet stropus gyvenimo fiksuotojas – su kaimo žmonių tipažais, su kaimiečių darbais ir šventėmis, laisvalaikiu, kūryba.

Jis – tyrinėtojas–menininkas, išvalgia akimi žiūrintis į kiekvieną naują objektą. Nuo pirmojo pomėgio fotografuoti iki kultūrologinės studijos apie kupiškėnų vestuves, nuo tėvo, valgančio duoną, nuotraukos iki plačiausių Lietuvos būties ir buities panoramų – nepaprastai ilgo triūso kelias. B. Buračas tarsi gyveno trijuose asmenyse – fotografo, kraštotyrininko ir muziejinininko. Visa tai susijungė viename žmoguje, tikrame etninės kultūros pažinimo fenomene. Nelengva šios apybraižos puslapiuose bus apibūdinti tokio masto asmenybę, jo darbus.

Nuvykti į vietą, susitikti ir išsikalbėti su žmonėmis, nufotografuoti gamtą, daiktus, paminklus, buities paveikslus – viską tiksliai metrikuoti, aprašyti, sutvarkyti fotonegatyvus, padaryti nuotraukas, parašyti straipsnį, susitikti su redakcijomis – koks tai ilgas ir, rodosi, išoriškai žvelgiant, nuobodus darbas.

Bet buvo ir kita nuolatinių kelionių pusė. Tai vis naujos, dar nelankytos vietovės, įdomios pažintys su kaimiečiais, pokalbiai ir prisipažinimai kėlė jo dvasią, stiprino valią, skatino kūrybinės veiklos užmojus, nuolat vertė gilintis į skirtingų Lietuvos etninių kraštų savitumą. Taip, tai buvo B. Buračo gyvenimo būdas. Toji kraštotyrinė veikla – tai jau nebe vien entuziazmas, o aistra ir gilus supratimas: jeigu nepadarysiu šiandien, aš, tai rytoj šio žmogaus ar objekto jau gali nebebūti. Jeigu nepadarysiu šiandien aš, tai rytoj gali būti, kad niekas kitas šito nepadarys. Entuziastų, regis, esama daugiur, bet tokio darbštumo ir kasdienio triūso nuoseklumo, tokios pažinimo ir tyrinėjimo aistros, kaip B. Buračo, daugiau Lietuvoje tuo metu nebūta. Kažkieno laikinas susižavėjimas kažkuo – tai ne viso gyvenimo tikslas, prigimtinė dermė, išankstinis apsisprendimas.

Rimčiausias, tiesiog mokslinis, o ne mėgėjiškas požiūris į savo būsimą darbą greitai atnešė pirmųjų vaisių. B. Buračo pavardė sumirgėjo daugelyje periodinių spaudos leidinių. Jam patikima, nes juo pasitikima, nes jis niekad neapvyklė, o visados tesėjo savo duotą žodį. Tai buvo itin vertinamas, vertintinas ir praktinio darbo, ir teorinės žiūros bruožas. Tad jo įvairiapusė veikla, apie kurią jau šiek tiek paminėta, tai nepakartotas ir vargu ar šiandien pakartosimas toks fenomenalus kultūros reiškinys.

Prisimintina, kad daug darbų padarė, bet šiek tiek kitokiais keliais nuėjo agronomas ūkininkas iš Ažytėnų Mikalojus Katkus („Balanos gadynė“), muziejinininkas Paulius Galaunė, dailininkas Adomas Varnas, geografas ir fotomenininkas Stepas Kolupaila, o vėlesniais laikais – tautosakininkas ir mitologas Norbertas Vėlius, geografas Česlovas Kudaba, tautosakos rinkėjas Jurgis Dovydaitis. Anot mokslininko Izidoriaus Končiaus, B. Buračo gyvenamasis metas nutolo nuo mūsų, palikęs tik

atsiminimus. Tiesa, įvairių patriarchalinio kaimo gyvenenos nuobirų kasmet vis dar suranda darbštieji Lietuvos kraštotyrininkai. Tuo tarpu B. Buračas beveik aprėpė tai, kas beveik neapbrėpiama, beveik užfiksavo tai, kas vienu gaistu neužfiksuoja. Iš pirmo žvilgsnio tai buvo tarsi ne vieno žmogaus darbas, o kelių asmenų ar netgi visos institucijos veiklos rezultatas.

Parodyti ir įrodyti, saugoti ir išsaugoti, surinkti ir aprašyti, įamžinti, bet neįsiamžinti – štai tų darbų vaisiai. Per daug kuklaus žmogaus būta, kad galėtų būti visai kitaip, nors prigimties jam buvo atseikėta su kaupu, o gili asmeninė kultūros suvoktis ir susivoktis laikmetyje – dirbti tai, kas dabar būtinausia Lietuvai, paliudija, kokios įvairiapusės ir daugiaspalvės asmenybės būta.

B. Buračas dažnašyk skubėjo ir intuityviai, ir stichiškai. Mažai kieno rašyta, kiek laiko vėliais vakarais jam teko sugaišti fotolaboratorijoje, užtamsintame kambaryje, darant nuotraukas ir kontaktinius negatyvų atspaudus savo didžiajam archyvui kartotekai, tai didžiajai

savo gyvenimo „knygai“. Jokio gizelio neturėta. Jo labai prasmingai veržtasi prie pačių pirminių šaltinių – iš pirmųjų lūpų išgirsta legenda ar pasakojimas, patarlė, daina ar padavimas. B. Buračo darbuotės – tai sodrūs kaimo žmonių gyvenimo paveikslai, meninės drobės, gyvosios jausenos aprašas, tai pagrindiniai kaimiečio pasaulėmatos pavidalai. Be jokių išorinių efektų, be romantizuotos nuotaikos ar pagražintos tikrovės, kas buvo itin būdinga to meto atvirukuose ar atvirlaiškiuose.

Visados justi, kad už fotoaparato (mėgta fotografuoti ant nešiojamo sulankstomo metalinio trikampio pastovo) visuomet stovėjo ne koks eilinis miestelio fotografas mėgėjas, ne amatininkas greitadarbis, bet geras savo darbo meistras. Tuo tarpu jo publicistiniuose kūriniuose atsiskleidžia ne eilinis publicistas, o patyręs stebėtojas ir aprašytojas, turintis nemažą prozinio meninio pasakojimo gyslelę – visad nuotaikiai, įtaigiai ir pavaizdžiai. Tai nelyginant kokio kaimo senolio, sodiečio sakralaus gyvenimo išpažintis ar betarpiškas gyvas pakalbėjimas, paporinimas. Juk ne veltui visa Buračų giminė pažymėta talentais. Ir apie jo brolius – tapytoją Joną bei dievdirbį Bronių – ilgainiui bus galima rašyti biografines apybraižas, menotyines monografijas.

Gamtinė aplinka, iš kurios išėita į meno pasaulį, nebuvo itin pavaizdi ar didelei kūrybai įkvepianti, bet jokiais būdais ne slogi ar gerokai prižeminta. B. Buračui buvo ypač svarbu ne tikai kada ir kur žvelgti, pastebėti, bet svarbiausia – kaip žvelgti ir ką paregėti. Nuolatinis užsispyrimas ir valingumas, tyrimo pirmeiviškumas lydėjo kiekvieną sidarėno kelionę po Lietuvą. Surasta ir iškelta, paskatinta ir išskleista skaisčiaspalviu jurgino žiedynu. Jam visos vietos buvo dirvožemingos ir dosnios, našios ir derlingos. Kokiomis akimis žiūrėsi, tą ir pamatysi. B. Buračas ir savo gyvenimo metais, ir po mirties tebeturtina kartų kartas dar ilgiems ateinantiems metams. Jo fotoobjektyvas buvo judrus, toli žvelgiantis. Čia radosi visi etninės kultūros sluoksniai. Argi nestulbina temų įvairovė, minties skvarba, meninis tikrovės įprasminimas, emocinė potekstė, patyriminės nuojautos burtai. Ir tolesnė fono perspektyva regima, ir čia pat esantis etnografinis mažmožis pastebimas.

Jo nuotraukose žmonių santykiai realistiškai tikslūs, nepoetizuoti, kas būdinga oficiozinių leidinių viršeliams. Portretuojama ne vien dėl psichologinės įtaigos, bet daugiau dėl faktos tiesos, daikto prasmingumo, norint parodyti kaimiečių buitį įvairovę.

Kelionės po gimtąjį kraštą – tai paieškos ir atrastys.

Štai pabūta Vidiškyje, Merkinėje, Kuršėnuose, Meškuičiuose, Grinkiškyje, Šaukėnuose, Vieksniuose, Labūnavoje, Beržote ir Šimonyse. Čia fotografuotas piršlys, drožėjas ir svočia, žąsiaganė, tarnaitė ir puodžius, dievdirbys, tekintojas ir dainininkė, čia pabendrauta su šienpjuoviais ir rugių pjovėjais. Štai kultuvė, lumzdelis, birbynė, lazda, gelda, krivulė, bumlė, štai sūpuoklės, kapinės, avilynas, rankinės girtos, lopšys, tekėlas, stalas, rankšluostinė, kryžius, vartai, svirnas, vaikai. Balį Buračą domina meniškasis daiktas, estetiška aplinka, kūrybingas žmogus. Štai čia kaimas ir miestelis, štai čia regisi visa Lietuva. Ji buvo tokia sava, graži, gera ir darbšti...

Balio Buračo nuotraukų kopijos – iš Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų

Nirtaičių kapinaitės

MEDYJE ĮAMŽINANTIS TAUTOS ISTORIJA

PASAKOJIMAS APIE RADVILIŠKIETĮ TAUTODAILININKĄ EDMUNDĄ GAUBĄ, SAVO MEDŽIO DROŽINIAIS ĮAMŽINANTĮ RYŠKIAUSIUS MŪSŲ TAUTOS ISTORIJOS ĮVYKIUS IR ASMENYBES, TARP JŲ – ŽALGIURIO MŪŠĮ, KURIO 600-ĄSIAS METINES ŠIEMET MINIME, VYTAUTĄ DIDIJĮ, NUO KURIO MIRTIES ŠĮ RUDENĮ SUKANKA 580 METŲ.

Evaldas Tamulionis,

Radviliškio rajono kraštotyrininkas

GYVENIMO KELIAS IR DARBAI

„Dirbdamas su medžiu, „užsikabinu“ už praeities, Lietuvos istorijos įvykių, asmenybių, ir tai nebepaleidžia, – pasakoja tautodailininkas drožėjas Edmundas Gaubas. – Atsimenu, kai jaunystės metais pamačiau pirmąją grynai tautišką, „smetoniškąją“, enciklopediją arba labai reikšmingą ir prasmingą Šapokos istorijos knygą... Visa tai man buvo netikėta, labai didinga ir be galo įdomu. Domėjimasis tuo neišblėso iki šiol ir persikėlė į mano darbus.“

Edmundas Gaubas gimė ir užaugo Radviliškyje. Čia, Vaižganto gatvėje, tebestovi kuklus ir jaukus medinis jo tėvų (tėvas buvo dailidė ir stalius) namas, kurio aplinką 1990 metais Edmundas papuošė savo išdrožtu koplytstulpiu – rūpintojėliu. Mokslių pradžia – tuometinėje Radviliškio 2-ojoje vidurinėje (dabar Vinco Kudirkos pagrindinė) mokykloje. Vėliau, baigęs Šiaulių 13-ąją technikos mokyklą, dirbo Televizorių gamykloje. Tarnaudamas armijoje, laisvomis valandėlėmis pabandė drožinėti nedidelius, primityvius darbelius. Tada tarnybos prie Leningrado (dabar Sankt Peterburgas) dienomis atsiradęs pomėgis nebeišblėso.

Bėgo laikas. Apie 1980 metus jau labiau įgudęs drožėjas ėmėsi kurti nesudėtingos meninės išraiškos formų bareljefus, atspindinčius gamtos vaizdus bei šventuosius. „Šaukštų, dubenėlių ar verpščių drožinėjimas man buvo ne prie širdies – labiau mėgau drožinius, kuriuose yra figūrų, gamtos detalių; tai geriau „užvesdavo“ rimtai kūrybai“, – prisimena Edmundas.

Tad priimtas dirbti elektriku Radviliškio žemės ūkio mašinų gamyklos Remonto ceche, jis laisvalaikiu, be to, kad dalyvavo chore, estradiniame ansamblyje, koncertinėse išvykose, su malonumu drožinėjo bareljefus. Jau apie 1987-uosius sukūrė ciklą bareljefų, skirtų Lietuvos didiesiems kunigaikščiams Mindaugui, Vyteniui, Gediminui, Algirdui, Kęstučiui ir Vytautui Didžiajam. Laikmetis buvo toks, kad iš pradžių eksponuoti tokius darbus nebuvo galima. Tačiau paradoksas: jie pateko į gamyklos gražiadarbių kūrybos parodą, skirtą Spalio revoliucijos jubiliejui... Ne tik pateko, bet ir visiems gamyklos darbininkams bei vadovams paliko didelį įspūdį. Tie drožiniai ir Radviliškio visuomenei sukėlė naują tautiškumo, Lietuvos praeities pažinimo bangą – vieną iš pirmųjų po slogios tylos dešimtmečių. Edmundo darbai išsiskyrė ne vien savo tema, bet ir iki tol radviliškietiams nematyta, kruopščiai medyje atkurtų vaizdų, portretų menine technika. Kunigaikščių bareljefai

Tautodailininkas Edmundas Gaubas prie Kauno pilies

Edmundo Gaubo skulptūrinės kompozicijos „Lietuvos tūkstantmetis“ Radviliškio miesto parke atidengimas. 2009 m.

eksponuoti rajone, kaimyniniuose miestuose ir visur sulaukė gražaus įvertinimo.

Edmundas sukūrė keletą kitų darbų, susijusių su Vytauto Didžiojo gyvenimu bei veikla. Tam jis rėmėsi ikonografinę Vytauto Didžiojo atvaizdavimo medžiaga (pats seniausias ir artimiausias tikrovei šio kunigaikščio atvaizdas yra išlikęs jo majestotiniame XV amžiaus pradžios antspaude). Pagal lietuvių dailininko Jono Mackevičiaus paveikslą ypač meistriškai atliktas E. Gaubo bareljefas „Vytautas Didysis prie Juodosios jūros“, kuriame įkomponuotas gana dailus gotiškojo stiliaus šriftas. Istorinę prasmę turi ir bareljefas „Trakų štai garbinga pilis“. Kaip žinoma, šioje pilyje prieš 580 metų, 1430-ųjų spalio 27 dieną, mirė ir buvo pašar-

votas Vytautas Didysis, kuris po aštuonių dienų palaidotas Vilniaus katedroje.

Tačiau tikrojo, veržlaus kūrybos polėkio ir dar ryškesnės meninės brandos, profesionalumo Edmundo kūriniai įgaus tik apie 1990 metus. Tada, įsisteigus Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio Radviliškio iniciatyvinei grupei, iškilo poreikis miesto pagrindinėse erdvėse turėti tautiškų akcentų. Tuo metu tremtiniais vadovavęs Vytautas Vaicekuskas ėmėsi iniciatyvos, kad Radviliškio bažnyčios prieigas papuoštų Trys kryžiai. Tas svarbus, giliai prasmingas darbas buvo patikėtas Edmundui Gaubui. Taip drožėjo dėka 1989-aisiais sukurti kryžiai papuošė gimtojo miesto centrą,

Bareljefas „Lietuvos kariuomenė puola bermontininkus prie Radviliškio“

paremontuoti, padažomi jie teberymo ir dabar, kiekvieną praeivį nuteikdami rimčiai bei susikauptumui, įprasmindami ir papildydami įvairias radviliškiečių šventes, svarbius metų įvykius, įsimintinas datas. Prie Trijų kryžių, tapusių vienu iš Radviliškio simbolių, noriai fotografuodamiesi ar filmuodamiesi įsiamžina radviliškiečiai bei jų svečiai.

Būdamas Lietuvos kariuomenės savanoris, Edmundas Gaubas prie dabartinės Radviliškio darbo biržos pastato (čia veikė savanorių komendantūra), minint 600 metų, kai Vytautas Didysis tapo Lietuvos valdovu, ir švenčiant miesto šventę, 1992 metais sukuria išpūdingą, didingą stogastulpį „Vytautas Didysis“. Ši medžio skulptūra stovi prie gana judraus kelio Panevėžys–Šiauliai, tarsi saugodama Edmundo gimtąjį miestą ir su viltimi žvelgdama į gražesnę, šviesesnę Lietuvos ateitį. Į ją dėmesį vis atkreipia ir praeiviai, ir pravažiuojantieji šio krašto, šalies žmonės bei užsieniečiai.

Bėgant metams ir tobulėjant drožėjo rankai, nuotaikingi jo kūriniai iškilo Radviliškio parke („Nyktukų namelis“, „Nyktukas“, 1999 metais išdrožti su sūnumi Martynu.). Jie ypač džiugina mažuosius radviliškiečius, čia pailsėti atinančias šeimas, puošia ir praturtina čionykštę aplinką.

Kai mieste įsikūrę ugniagesiai sumanė prie savo būstinės turėti meninį akcentą ir jam iš miškininkų gavo daugiau kaip trijų metrų ilgio ažuolinį rąstą, būtent Edmundui pasiūlė sukurti Šventojo Florijono, ugniagesių globėjo, skulptūrą. Ji prie Radviliškio gaisrinės iškilo 1999 metais ir tapo vienu iš ryškiausių miesto dekoratyvinių elementų. Skulptūra, primenanti pagonių kunigaikštį, ypač išpūdinga savo dydžiu, šešėlių bei apimties raiška, Šventojo Florijono rimtimi. „Tai pirmas darbas, kuriame jaučiu tai, ką ir norėjau išsakyti“, – pavykusia skulptūra patenkintas ir pats autorius.

Taip ilgainiui Edmundo kasdienybėje sutilpo darbas, kūryba, laikas savų drožinių darbiniam projektams, naujiems planams, sumanymams. Neretai – ir kūrybiniai pašnekesiai, dalijimasis idėjomis, diskusijos, darbų aptarimai su sūnumi Martynu. Edmundo šeimos atžala, dar būdamas moksleivis, pradėjo gražiai piešti ir drožinėti – tikriausiai iš tėvo paveldėjo meninių gabumų, savito braižo ieškojimus. Baigęs dailės studijas, Martynas iki šių dienų kuria įdomius, jo pasaulėjautą atspindinčius paveikslus ir skulptūras, dalyvauja parodose šalyje bei užsienyje, yra Lietuvos dailininkų sąjungos narys (skulptorius), Šiaulių „Laiptų galerijos“ direktoriaus pavaduotojas.

Iškirtiniai Edmundui Gaubui buvo praėjusieji, 2009-ieji, metai. Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio garbei miesto ir rajono šventės metu Radviliškyje iškilmingai atidengta šio drožėjo sukurta skulptūrinė kompozicija „Lietuvos tūkstantmetis“. Ji susideda iš trijų dalių: atskirose dviejose akcentuota pagonybė ir krikščionybė, o centrinėje dalyje išdrožta lietuviškos figūra simbolizuoja Lietuvą, kaip tautą. Autoriaus iniciatyva, padarius eskizą, radviliškietis kalvis Stanislovas Špukas nukalė šiai kompozicijai ažuolo lapus, viršūnes, karūną vienoje rankoje (didingos praeities įvaizdis), kitoje – erškėčių vainiką, simbolizuojantį badą, marą, tremtį bei okupaciją. Savo išlankomis, apibendrintomis meninėmis formomis kompozicija „Lietuvos tūkstantmetis“ ypač darniai įsikomponavo miesto parke, primindama lietuvių tautai tokį svarbų jubiliejų ir jį medyje įamžinusį radviliškietį kūrėją.

2009 metais Radviliškis ir visa Lietuva minėjo prieš 90 metų mūšiuose su bermontininkais Lietuvos kariuomenės pasiekto pergalės jubiliejų. Šiam istoriniam įvykiui atminti Edmundas Gaubas dar 1999 metais sukūrė išpūdingą bareljefą „Lietuvos kariuomenė puola bermontininkus prie Radviliškio“. Bareljefui būdingas detalumas, vaizdingi kovos epizodai bei tikslus to laikmečio karių rūbų, ginklų, Radvi-

Edmundo Gaubo darbai. Bareljefas „Mindaugas 1236–1264“

Bareljefas „Gediminas 1316–1341“

Bareljefas „Algirdas 1345–1377“

Drožinys „Žalgiris.
Sugrįžo lietuviai“

Bareljefas „Kęstutis 1381-1382“

Bareljefas „Vytautas Didysis 1392-1430“

Bareljefas „Vytautas Didysis prie Juodosios jūros“

liščio akcentų pavaizdavimas. Pats drožėjas tvirtina, kad tai yra vienas iš geriausių, meniškai atliktų jo ankstesniųjų metų bareljefų.

Per paskutinius metus drožėjas sukūrė dar dvi medžio skulptūrines kompozicijas: „Šventas Jurgis“ ir „Nugalėtas erelis“. Vienoje su gilia ekspresija pabandė atkurti tradicinį Šventojo motyvą, o antroje – pavaizduoti moterį, tarsi Lietuvos alegoriją, persmeigusią erelį – bermontininkų įvaizdį. Šioje skulptūroje simbolių kalba atskleidžiamas reikšmingas istorinis įvykis – prieš 90 metų mūsųose prie Radviliškio lietuvių kariuomenė nugalėjo bermontininkus. Abiem drožiniams būdingas detalumas, profesionalumas, dailus medžio paviršiaus apdirbimas bei jo pasendinimo išpūdis.

Tarp kitų reikšmingesnių Edmundo Gaubo paskutinio laikotarpio kūrinių – „Šventas Jonas Nepomukas“, „Pergalės deivė Nikė“, „Galiūnas“, „Radviliškio simboliai“, išsiskiriantys smulkmeniškai atliktomis detalėmis bei gražiais rakursais.

Nuo 2005 metų būdamas Lietuvos tautodailininkų sąjungos narys, Edmundas Gaubas savo sukurtus darbus eksponuoja kasmetinėse Radviliškio rajono tautodailės meistrų bei mėgėjų parodose, kurios rengiamos Radviliškio kultūros rūmuose. Už kūrybos tematiką ir meistriškumą jis apdovanojamas garbės, padėkos raštais, jo kūriniai vis atrenkami į Šiaulių apskrities tautodailės parodas. Radviliškietis yra pelnęs Šiaulių apskrities „Aukso vainiko“, geriausio meistro nominacijas, šiemet – Radviliškio rajono metų tautodailininko vardą, daugybę kitų apdovanojimų, įvertinimų.

KŪRYBOS VIRŠŪNĖ – „ŽALGIRIS. SUGRĮŽO LIETUVIAI“

Sukurti brandų ir prasmingą darbą Žalgirio mūšio tema Edmundas sumanė jau prieš kelis dešimtmečius. Daug skaitė literatūros apie tuos laikus, apie Žalgirio mūšį, domėjosi reprodukcijomis ir vis labiau įsitikindavo, kokia tai patraukli tema. Edmundas iš pradžių norėjo sukurti medžio bareljefą pagal lenkų dailininko Jano Mateikos garsųjį paveikslą „Žalgirio mūšis“. Anot tautodailininko, tai turėjo būti šio didingo paveikslų kopija. Tačiau tokio sumanymo vėliau atsisakė vardan norimo originalesnio, dar nematyto kūrinio.

Būtent toks šiandien yra įstabus, penkerius metus kurtas Edmundo drožinys „Žalgiris. Sugrįžo lietuviai“, susidedantis iš dviejų sujungtų dalių. Pradžia buvo nuo dabartinės dešinėsios pusės. Joje autorius pavaizdavo veržlių lietuvių karių puolamąją ataką, sugrįžus po gerai apgalvoto mūšio vadų (ypač Vytauto Didžiojo ir Jogailos) atsitraukimo manevro. „Gal taip ir būtų pasilikę, nes taip sumaniau pavaizduoti lietuvių karinę narsą ir ryžtą“, – teigia Edmundas.

Savo nuodugnai ir daugybę kartų apmąstyta kūrinių jis po dalelytę drožė vakarais – tik tada po visų dienos darbų ir rūpesčių ištaikydavo laiko. Toji kompozicija, paskui tapusi viso bareljefo dešiniąja dalimi, visiškai baigta per dvejus metus. Jau vien ji tada pamačiusiajam turėjo daryti didelį įspūdį. Toje dalyje, be bareljefinių, apimtimi išsiskiriančių figūrų su ietimis, kardais, grandininiais ir kitais šarvais, dominuoja pagrindinis aukščiau esantis akcentas – vėliava su Gedimainičių stulpais. Heraldikoje šis ženklas buvo iš tėvo Kęstučio paveldėtą, pirmiausia iš Skirgailos atgautos tėvovinės Trakų kunigaikštystės, valdomų žemių simbolis (Gedimainičių stulpai pirmą kartą aptinkami Vytauto Didžiojo antspaude 1397 metais). Iš istorinių šaltinių žinoma, kad Žalgirio mūšio metu jau egzistavo Vytauto laikų ženklų sis-

tema: pagrindiniai lietuvių pulkai į mūšį jojo su 30–čia Lietuvos herbu Vyčiu paženklintų vėliavų, o 10 lietuvių pulkų, kurie mūšiui buvo rengiami Vytauto domene, žygiavo nešini vėliavomis su minėtu Vytauto ženklu – Gedimainaičių stulpais. Dvigubas kryžius Vyčio skyde rodė, kad Vilniaus žemė priklausė Algirdaičiams, o Trakų žemės pėstininko Gedimainaičių stulpai žymėjo Kęstutaičius.

Šioje, dešiniojoje, dalyje (kaip ir vėliau sukurtoje kairiojoje) horelėfinės figūros, vaizduojančios karius, žirgus, labai darniai pritampa ir lyg susijungia su iškilėmis barelėfinėmis figūromis, kurių yra tarsi visa jūra. Trečiajame, tolimame, plane įkomponuotas miško plotas – sakytum, Žalgirio, Žaliosios girios įvaizdis.

Edmundas Gaubas savo drožinį, skirtą lietuvių karių atakai Žalgirio mūšyje, vėliau tapusį dešiniąja dabartinio didžiojo barelėfo dalimi, pradėjo kurti apie 2005 metus ir, kaip minėta, su didžiausia kantrybe, stebėtinu kruopštumu drožė dvejus metus. Po kiek laiko, sukauptus dar daugiau minčių bei žinių, kilo idėja sukurti kryžiuočių, tai yra vokiečių ordino, bei jų talkininkų visiško sutriuškinimo vaizdą, pratęsiant jau baigtą drožinį į kairę pusę. Darbas kurtas trejus metus, viską iš naujo nuodugnai apmąstant, iš istorinių mūšio aprašymų tarsi susidėliojant prieš akis visą kovos reginį.

...1410 metų liepos 15 dieną jungtinė Lenkijos (51 vėliava) ir Lietuvos (40 vėliavų) kariuomenė tarp Tanenbergo, Griunfeldo ir Liudvigsdorfo stėjo prieš vokiečių ordino kariuomenę (52 vėliavos). Tačiau ir tos pačios dienos rytą Jogaila, buvęs viso karo vyriausiuoju vadu, paskyręs Vytautą vyriausiuoju sąjungininkų ir lietuvių kariuomenės vadu (lietuvių kariuomenę į mūšį vedė Vilniaus seniūnas Manvydas), labiau laukė derybų su ordinu nei mūšio. Jis tempė laiką, klausydamas mišių ir šventindamas riterius. Profesorius, istorikas Mečislovas Jučas kapitaliniame savo veikalė „Žalgirio mūšis“ teigia, kad Jogaila uždelsė kautynių pradžią net tris valandas ne dėl pamaldumo, o taktiniais sumetimais.

Žygio kryptis bei sąjungininkų kariuomenės didumas kryžiuočiams atrodė grėsmingai. Lietuvių kariuomenė, nelaukdama, kol prisijungs lenkai, pirmoji užėmė savo kovines pozicijas. Mūšis prasidėjo visu frontu, bet prieš Vytauto kariuomenę didysis ordino magistras Ulrichas fon Jungingenas metė didžiojo maršalo Fridricho fon Valenrodo riterius ir Jurgio Gersdorfo samdinių rinktininius pulkus, o tai atitiko Jogailos ir Vytauto sumanymą. Visa trečioji vora – kariuomenė stovėjo išrikiuota trimis linijomis – buvo perrikiuota į kairįjį sparną ir lietuvius užgriuvo sunkiosios raitijos lavina: manoma, kad tai buvo iki 24 vėliavų, tik 12 vėliavų palikta dešiniajame sparne, stovinčiame prieš lenkų kariuomenę. Lietuvių kūginei rikiuotei, sudarytai iš šauktnių, buvo per sunku atlaikyti vis naujas ordino gretas. Nelygi kova truko apie valandą ir atnešė lietuviams didelių nuostolių. Lietuviai ėmė trauktis...

Profesorius, istorikas Alfredas Bumblauskas savo garsiojoje knygoje „Senosios Lietuvos istorija“ teigia: „Ilgą laiką vyravo nuomonė, jog lietuviai iš mūšio lauko pabėgo. Apie tai rašė lenkų kronikininkas Janas Dlugošas. Tačiau kitas šaltinis – Posilgės kronika – apie lietuvius tepasakė, kad jie buvo atmušti ir kad dalyvavo baigiamajame mūšio etape. Vadinasi, ne visi lietuviai pabėgo arba bėgliai turėjo sugrįžti. Vytautą ir jo kariuomenę galutinai reabilitavo švedų kilmės mokslininkas Svenas Ekdahlis. Jis įrodė, jog lietuvių bėgimas buvo puikus apsimestinis manevras, išardęs persekiojantį vokiečių sparną ir nulėmęs Žalgirio mūšio baigtį. Lenkų šoną lietuviai pridengė trimis smolenskiečių vėliavomis, kurios atlaikė ordino puolimą. Vokiečiai, šokę persekioti lietuvius, išsklaidė savo gretas. Jie nepavijo lengviau ginkluotų lietuvių – ordino būriai pasklido kely.

Grįžtančius ordino riterius sučiupo lenkai. Taigi kairysis ordino sparnas jau negalėjo lemti kautynių. Įsitraukusi į mūšį sunkioji lenkų raitija ėmė spausti dešiniąjį ordino sparną. Ulrichas fon Jungingenas neturėjo kitos išeities – tik išvesti į mūšį 16 vėliavų rezervą. Jėgos išsilygino. Tačiau rezervo turėjo ir lenkai – pasirodžius jų pastiprinimui, mūšis pakrypo ordino nenaudai. Kaip tik tuo metu grįžo persirikiausias lietuvių vėliavos. Jos dar padidino sąjungininkų pranašumą ir iš esmės nulėmė mūšio baigtį. Kryžiuočių kariuomenė buvo apsupta. Jiems triskart pavyko prasimušti, tačiau tik trumpam. Galutinai ordino kariuomenė buvo sutriuškinta stovykloje ant kalvos ties Frogenau prie savo gurguolių, nes bėgantys riteriai čia dar mėgino slėptis ir gintis. Žuvo pats didysis magistras Ulrichas fon Jungingenas ir kiti aukščiausias pareigybes užėmę talkininkai, po septynių valandų kovos ordino kariuomenė pradėjo bėgti. Vytautas tapo epochos masto kautynių nugalėtoju.“

Istoriniai šaltiniai liudija, kad Žalgirio mūšyje žuvo daug ordino vadų, per 200 riterių, kitų kariauninkų, daug paimta į nelaisvę. Tokios pergalės nesitikėjo nei ordinas, nei sąjungininkai. Milžiniškų nuostolių patyrė ir Vytauto kariuomenė: į Lietuvą sugrįžo tik kas antras karys. Po apie dešimt valandų trukusios viso mūšio kovos ordino kariuomenė buvo sutriuškinta ir pradėjo bėgti.

Žalgirio pergalė įrodė ne tik karinį, bet ir politinį Vytauto talentą, pakeitė Lietuvos ir Lenkijos geopolitinę padėtį. Nors reikėjo dar dviejų karų, kad Žemaitija galutinai būtų pripažinta Lietuvai, tačiau Žalgirio mūšyje ordino hegemonija buvo sudaužyta. Ordinas jau nebekele egzistencinės grėsmės nei Lenkijai, nei Lietuvai. Iejęs į istoriją kaip vienas didžiausių mūšių viduramžiais, jau amžininkų pramintas „didžiuoju“, Žalgirio mūšis giliai įsirėžė į tautų istorinę sąmonę.

Visuomenė gerai žino šedevrą Žalgirio mūšio tema – Jano Mateikos didžiulį paveikslą. Jame vaizduojama įnirtinga, patosinė kova. Čia viskas atrodo susimaišę, be įspūdingos didžiojo magistro tragiškos baigties, pagrindinis, centrinis akcentas – didingai pergalinga Vytauto Didžiojo figūra. Tačiau ne viskas šiame paveiksle yra tikslu. Vaizduojamas dar tvirtai kovojantis Švietės komtūras Henrikas fon Plauenas. Bet reikia žinoti, kad jis Žalgirio mūšyje nedalyvavo – komtūras rūpinosi vėlesne Marienburgo gynyba ir neleido jo užimti Lenkijos bei Lietuvos kariuomenei.

Skulptūrinė kompozicija „Šv. Jurgis“

Keistas paradoksas: karalius Jogaila paveiksle pavaizduotas kaip nedidelė raita figūra dešinėje, viršutiniame kampe...

Edmundo Gaubo didysis darbas ypač aiškiai ir supranta- mai atspindi abiejų priešiško jėgų susirėmimą, kuriame ga- lioja šūkis „Laimėti ar pralaimėti“. Beviltišką ordino padėtį įtikinamai atspindi pasigailėjimui suklupusio riterio figūra, pargriauti, bėgantys žirgai bei riteriai. Čia viską lengviau įžiūrėti, visas figūras, pradėdant horeljefinėmis ir baigiant bareljefinėmis, jungia darna ir aiškumas, kurie ryškesni nei Jano Mateikos paveiksle.

Kad Edmundas Gaubas tikrai gerai išnagrinojo Žalgi- rio mūšio atributiką, rodo šios detalės: riterių XV amžiaus šarvai ir skydai, besirengiančio bėgti sutrikusio kryžiuočių vėliavininko dar laikoma, ypač smulkmeniškai pavaizduota didžiojo ordino magistro vėliava, stovyklos palapinės forma bei įnirtingos kovos siautulyje matoma lenkų vėliava Erelis.

Pravartu pacituoti minėtos Alfredo Bumblausko knygos tekstą: „Žalgirio mūšio išvakarėse didįjį ordino magistrą nemalonai nustebino gera lietuvių ginkluotė, o lenkų ka- riai mūšio įkarštyje kai kuriuos kryžiuočius palaikė lietu- viais – taip panašiai jie buvo apsiginklavę. Tačiau lietuviai vis dar neįstengė pasiekti reikiamos kiekybės. Vokiečių riteris buvo ginkluotas kalaviju, skydu ir ilga ietimi – lan- ca, kuria priešininką išversdavo iš balno, dėvėjo metalinį šalną su antveidžiu bei geležies šarvus. Dauguma lietuvių Žalgirio mūšyje buvo lengvai ginkluota kavalerija, kuri tik dėl manevringumo buvo pranašesnė už sunkiuosius priešo riterius. Tačiau atotrūkis liko – vokiečių riteriams galėjo prilygti tik lietuvių kariuomenės elitas.“ Pravartu patiks- linti, kad Lenkija labiau priklausė Vakarų civilizacijai nei Lietuva, todėl jos ginkluotė taip pat buvo pranašesnė į kry- žiuočių nei į lietuvių.

Žinoma, kad reikšmingų dailės kūrinių išpūdį sustiprina jų dideli matmenys, figūrų skaičius ir kita. Edmundui Gau- bui tai pavyko realizuoti. Jo drožinio kairioji dalis, vaizduo- janti kryžiuočius, išdrožta iš liepos, sveria 45 kilogramus, dešinioji, atspindinti lietuvius, yra taip pat iš liepos ir sveria 50 kilogramų. Labai iškalbingi ir drožinio matmenys: ben- dras ilgis – 340 centimetrų, aukštis – 100 centimetrų, plotis

– 30 centimetrų. Šiame kūrinyje pavaizduoti 63 raiteliai (iš jų – apvali, horeljefiška, skulptūra – apie 15 raitelių), 82 pėstininkai, (tarp jų apvali skulptūra – apie 15 pėstininkų).

Darbas „Žalgiris. Sugrįžo lietuviai“ parodose Radvilišky- je ir Šiauliuose buvo sutiktas su nuostaba ir susižavėjimo šūksniais. Jį medienos apdirbimu, preciziškumu būtų gali- ma palyginti nebent su vėlyvosios gotikos laikotarpiu, tai yra XV amžiaus antrosios pusės–XVI amžiaus pirmosios pusės didžiųjų drožėjų altoriais (ryškiausi ir artimiausi pavyzdžiai yra net 12 metų Vito Stvošo kurtas altorius Švenčiausiosios Mergelės Marijos bažnyčia Krokovoje bei Bernto Notkės darbo altorius Šventosios Dvasios bažnyčia Taline).

Šiaulių menotyrininkas, profesorius Vytenis Rimkus yra taip įvertinęs šį radviliškio drožėjo darbą: „Net kelerius metus E. Gaubas drožė didįjį savo kūrinių, vaizduojantį Žal- girio mūšį. Horeljefinės žirgų, karių – savųjų ir priešų – fi- gūros komponuojamos su plokštesniu reljefu, pereinančiu į foną. Šis išpūdingas kūrinys neturi analogų liaudies mene, tuo pačiu jis atskleidžia ir patvirtina šiuolaikinio liaudies meno tradicijų ir naujųjų dermės galimybes.“

Lietuva rengiasi ypač iškilmingai šiemet paminėti Žalgi- rio mūšio 600 metų jubiliejų. Ryškus ir prasmingas indėlis į tą šventę – ir Edmundo Gaubo drožinys „Žalgiris. Sugrįžo lietuviai“.

Kovo 19 dieną Šiaulių „Laiptų galerijos“ 18 metų sukak- ties proga atidaryta Edmundo ir Martyno Gaubų kūrybos (tapybos, skulptūros, objektų) paroda, veikusi beveik visą mėnesį. Joje eksponuotas ir garsusis drožinys „Žalgiris. Su- grįžo lietuviai“.

Balandžio ir gegužės mėnesiais jis su kitais darbais prista- tytas Panevėžio rajono Berčiūnų bažnyčioje bei Panevėžio miesto G. Petkevičaitės-Bitės viešojoje bibliotekoje.

REDAKCIJOS PRIERAŠAS: *švenčiant Žalgirio mūšio jubiliejų, šio straipsnio autoriaus iniciatyva Edmundo Gaubo drožinys „Žalgiris. Sugrįžo lietuviai“ visą šiemetę vasarą eksponuoja- mas Lietuvos istorijai reikšmingoje vietoje – Trakų salos pilies kunigaikščių rūmų Vytauto Didžiojo menėje.*

Edmundo Gaubo nuotraukos

Bareljefas „Trakų štai garbinga pilis“

NUO ŽEMĖS – Į KULTŪROS ARIMUS

SU ŽINOMA KRAŠTIETE, ILGAMETE CHOREOGRAFE GENOVAITE
JUKNEVIČIENĖ APIE GIMTINĘ, ŠOKĮ IR KŪRYBĄ KALBĖJOSI KITAS
KRAŠTIETIS, PAŠNEKOVĖS KOLEGA ALEKSANDRAS ŠIDLAUSKAS.

– Esi iš Sidabravo. Kokie to krašto prisiminimai – gražiausiais vaizdiniais sukyla tavo galvoje šiandien?

– Gimiau, augau Daukantų kaime, o lankiau Sidabravo vidurinę mokyklą ir gražiąją bažnyčią, kurioje yra kunigaivys Juozas Tumas-Vaižgantas. Baigdama mokyklą, bažnyčią apleidau, nes norėjau išvykti mokytis... Tokia buvo sovietinė realybė. O dabar vaizdinių daug, visokių, nes turiu laiko mintimis pabraidžioti po vaikystės sodus...

Visi tėvai ir mokytojai visada bando įsivaizduoti, kuo gyvenime taps vaikas, ko jis pasieks, kur skleisis jo gebėjimai. Vieniems, talentingiausiems ir darbščiausiems, tarsi Dievas takelį kloja, tik eik, mokykis, gyvenk ir kurk. Kiti daug ieško, mokosi, darbus keičia, laimės neranda, blaškosi ir keikia visą pasaulį. Dar kitiems, vidutiniokams, kaip aš, mokėjusiems visus ūkio vyriškus ir moteriškus darbus kaime, netrūko ryžto siekti ko nors daugiau. O mama vis ragindavo mus: „Mergaitės, mokykitės ir bėkit iš kaimo, nes kolūkyje ne jums vargti.“ Klausėme jos, daug dirbome, bet ir mokėmės. Taip visos aštuonios dukros ir išskridome iš Daukantų kaimo, kuris tęsiasi nuo Sidabravo ligi Labos.

Mūsų mama Eleonora Kriščiūnienė mums buvo šviesos, gerumo, darbštumo, išminties, meilės pavyzdys, nes, kaip apie ją sakydavo kaime, „buvo mačiusi pasaulio“. Ji gimė Taukuočių kaime, visą vaikystę ir jaunystę praleido su tėvais Ukrainoje, Inakijeje (dabar Nikolajevas), mat jos tėvas dirbo metalurgijos gamykloje, buvo kaip dabartiniai Lietuvos emigrantai Europoje. Sukaupė kapitalo ir, baigiantis Pirmajam pasauliniam karui, skubėjo į Lietuvą. Grįžtant žuvo mamos brolis, tėvas ir dauguma uždirbto bei užgyvento turto. Parvykusi į Taukuočių kaimą, dūminėje troboje mama neužsibuvo. Išvažiavo į Kauną ir susirado darbo pas vokiečius. Dirbo tarnaitė, gamino valgyti. Vėl užsidirbo pragyvenimui, grįžo į Taukuočius, pradėjo giedoti Sidabravo bažnyčios chore, su kuriuo dalyvavo 1928 metų Dainų šventėje Kaune. 1932 metais mama ištekėjo už Povilo Kriščiūno, įsikūrė brolio Jono Kriščiūno žemėje, kurią jis buvo gavęs kaip savanoris, deja, emigravęs į Argentiną, nebegrižo. Tą žemelę mes, aštuonios Kriščiūnaitės, nuo mažų dienų, vos išmokusios vaikščioti, savo rankelėm arėm ir akėjom, aš pati, trylikametė, antrąjį sodą pasodinau, o su jaunesnėmis sesėmis – miško medelius aplink jį...

Bet mes visos išskridom iš to mielo lizdo, mama 1969 metais kolūkiui pardavė sodybą ir išvažiavo į Panevėžį, vėliau – pas dukras į Vilnių. Daug metų tik sodo medžiai sty-

Šokio entuziastė, choreografė Genovaitė Juknevičienė

rojo ir vaisius vedė. Dar 2003 metų spalį užsukę į gimtinę, radome obuolių ant medžių. Tuomet penkiametis anūkas Daumantas, šiaip vaisių nelabai mėgdavęs, tą vienintelį kartą nuskintą didelį raudoną obuolį valgė visą kelią, kol važiuovome ligi Liepiškių pas mano seserį į jubiliejų, skanavo tarsi medituodamas su proseneliais. Pernai sodo nebeliko...

Sidabravo choras, dalyvavęs 1928 metų Dainų šventėje (Genovaitės Juknevičienės mama Eleonora Kriščiūnienė – ketvirtoje eilėje antra iš dešinės)

Eleonoros ir Povilo Kriščiūnų šeima Daukantuose

– Įdomu: mama dalyvavo 1928 metais įvykusioje antrojoje Dainų šventėje Kaune. Gal tai tave nuo žemės ir pastūmėjo į kultūros „arimus“?

– Mamos relikvija – 1928 metų Dainų šventės dalyvio, Sidabravo bažnyčios choro, nuotrauka visą gyvenimą kabėjo mūsų troboje ant sienos. Mama, nuklysdama į jaunystės prisiminimus, visada pasakodavo, kaip repetuodavo, siūdinosi tautinį kostiumą, o nuplūkusį, kaip ji sakė, šešiolika *birkulų* linų, nusipirko raudono gintaro karolius. Dabar juos, pasidalijusius į dvi dalis, nešiojame su vyriausiąja seserimi Adele. Istorinę choro nuotrauką priglaudžiau aš.

Galbūt mano profesijos pasirinkimui šiek tiek įtakos ir turėjo nuolatiniai mamos prisiminimai apie Dainų šventę, joje patirtas emocijas, apie norus gyvenime eiti ten, kur širdis geidžia, kur vidinis balsas šaukia. Trys vyriausios sesės tapo pedagogėmis, viena – medicinos seserimi, kita – ekonomiste, jauniausioji – inžiniere, o viena du universitetus baigė, įvairių darbų dirbo, o profesijos ir negalėčiau įvardyti...

– Papasakok apie pasirinkto kelio pradžią, mokslą Vilniaus kultūros-švietimo technikuose, Valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetuose, apie savo profesijos žavesį ir sunkumus.

– Pradėjusi lankyti mokyklą nuo antrosios klasės, pradinukų mokytojos Katrynos Dubendrytės mokoma šokti ir pagirta mamai už plastiškumą bei įamžinta su trečiaklasėmis Sidabravo mokyklos aikštėje, aš, matyt, taip ir likau „užkoduota“ šokiui, kultūrai, dainų švenčių kūrybai.

Mane mokykloje labiausiai viliojo ir žavėjo popamokinė veikla, renginiai, bet koks prieššventinis šurmulyš. Pavyzdžiui, mokiniai kartu su mokytojais darydavo spalvoto popieriaus vitražus ir kabindavo salėje ant langų, kurie šviždavo tarsi bažnyčioje; nepamiršamas vaidinimas „Sniego karalienė“, kuriame, vaidindama Gerdą, taip įsijaučiau, kad ne tik tėvams ašarą išspaudžiau, bet ir pati apsiverkiau; nepakartojamos naujametinės eglutės (tada dar nevadintos Kalėdų) su lietuviškais rateliais, dainomis ir dovanomis; vėliau – turistiniai žygiai pėsčiomis ir dviračiais, spartakiados, apžiūros, dainų šventės „mano vaikystės kultūros sostinėje Šeduvoje“ (beje, čia pirmą kartą išgirdau dainuojantį Virgilijų Noreiką)... O dabar žaviuosiu per TV dainuojančiais, muzikuojančiais ir šmaikštujančiais šeduviais. Jie nepakartojami!

Jei nebūčiau mokykloje patyrusi kūrystės džiaugsmo, kurį suteikė mokytojos, nuoširdžiai rengdamos su mokiniais įvairiausias šventes ir išvykas, gal būčiau įgyvendinusi savo pirmąjį norą mokytis Belvederyje pienininkystės... Bet, bręsdama ir galvodama apie tolimesnį gyvenimą nekelklyje, tikėdamasi gražesnio ir įdomesnio gyvenimo, aktyviai dalyvaudama šokių, choro, dramos būreliuose, jau vienuoliktokė ieškojau ir radau laikraštyje skelbimą, kviečiantį mokytis Vilniaus kultūros-švietimo technikumė. Ačiū mokytojams, kad nepaliko dirbti mokykloje pionierių vadove (juk aš nieko nemokėjau...), o išvažiavau mokytis.

Vilniuje, technikumė, šokio disciplinas dėstė pirmieji, ži-

1980 metų Dainų šventės ansamblių vakaro pirmoji repeticija Kalnų parke. Genovaitė Juknevičienė repetuoja „Kūgiuką“, stebint profesoriui Juozui Gudavičiui ir dailininkui Algimantui Reimeriui

Šokio sukuryje „Neries“ ansamblyje

nomiausi choreografai : J. Lingys, V. Grivickas, E. Morkūnienė, K. Poškaitis, H. Jakelaitienė. Specialistai nepriekaištingi, bet valandų šokiui, darbo metodikai buvo skirta per mažai. Mokėmės žemės ūkio pagrindų ir kitokių panašių dalykų.

Užtat 1964 metais baigus choreografijos specialybės kursą ir pradėjus dirbti Profsąjungų kultūros rūmuose, su vaikais teko daug ko mokytis savarankiškai. Tai buvo pradžia tikrojo profesinio galvos skausmo, kaip dirbti su vaikais, kokių šokių mokyti ir kur jų ieškoti. Paskui – kūrybinio ir organizacinio darbo derinimas, kompromisų ieškojimas, nusivylimai ir atradimai, trukę 45 metus. Derindama darbą ir mokslą, 1983–1987 metais Valstybinės konservatorijos Klaipėdos fakultetuose mokiausi choreografijos specialybės ir diplominiam darbui privalėjau sukurti savo šokį. Taigi daug kartų išpareigojus kitiems, teko pasakyti ir sau, jog privalau tai įvykdyti. Sukurti šokį! Oi, nelengva buvo... Dabar suskaičiavau: mano rimtesnių darbų sąrašelyje – 15 šokių, neskaičiuojant vienadienių – „tam kartui“, „mados“ ir t. t.

Septintajame dešimtmetyje ir Vilniuje šokių mokytojų tebuvo keletas. Kaip ir visoje Lietuvoje vaikus mokė ne specialistai. Tačiau liaudies šokių mokytojų paklausa augo, o dainų šventei pasirengti buvo kiekvienos įmonės ar mokyklos garbės reikalas. Kvietimų vadovauti šokėjams turėjau apščiui. Pirmąją dirbančio jaunimo šokių grupę (P. Eidukevičiaus avalynės fabriko) parengiau per nepilnus metus ir jau 1965-ųjų metų Dainų šventėje p i r m a j i kartą dalyvavau su savo šokėjais. Liaudies meno rūmų (dabar Lietuvos liaudies kultūros centro) specialistai pakvietė į šventės kūrybinę grupę, taip likau ir dirbau čia iki išėjau į pensiją – iki 2009 metų lapkričio 1-osios.

– Kaip į nuolatinį užimtumą, įtemptą darbą reago- vyras Jonas Juknevičius?

– Jis buvo namų žmogus. Tik vasarą išvažiuodavom prie ežero. Vakaraus dirbdavo namuose ir kartu globojo dukrą Živilę. Mažylę kartais seserims ar mamai palikdavau. O kai paūgėjo, važiuodama neretai pasiimdavau ir ją.

Mama apie mano darbą sakydavo: „Koks įdomus tavo gyvenimas...“ Gal? Nes mamai pasakodavau kelionėse,

„Verbinės“ 2009 m. Dainų šventės ansamblių vakare

šventėse, koncertuose ir gausybėje išvykų bei festivalių patirtas teigiamas emocijas, o slegiančias palikdavau sau, kolegoms, vyrui, kuris vis stebėdavosi ir vadindavo mane fanatike. Jo garbei turiu pasakyti: jeigu ne jis, nežinau, ar būčiau galėjusi vakarais, savaitgaliais tiek dirbti, tiek keliauti. Jei toje veikloje patiri džiaugsmą, myli žmones ir tai, ką darai, visi sunkumai ir problemos įveikiamos.

– Visą gyvenimą dirbai Vilniuje, bet darbo vietų turėjai ne vieną. Kokios jos, kas labiausiai išsiskyrė, ką įdomiausia įsiminei?

– Prieš ateidama dirbti į Liaudies meno rūmus (1976 m.), šokti mokiau vaikus, jaunimą, senjorus. Pirmąsias dvi darbo vietas jau paminėjau. 1968-aisiais gimus dukrai Živilei, pradėjau dirbti Vilniaus politechnikume (iki 1976 m.), kasmet dalyvaudavome Baltijos respublikų ir Kaliningrado festivaliuose. Paraleliai vakarais vadovavau šokėjams Vilniaus inžineriniame statybos institute (1968–1971 m.), dalyvavome „Gaudeamus“ šventėje Ogrėje (Latvija). Teko dirbti Vilniaus 22-ojoje vidurinėje mokykloje, Lietuvos aklųjų draugijos kultūros namuose, Radijo komponentų gamykloje, Vilniaus kooperacijos technikume (1976–1989 m.). Choreografės profesorės Elenos Morkūnienės pakviesta, nuėjau į Vilniaus universiteto „Jaunimėlio“ kapelą vadovauti šokėjams, tai truko šešerius metus – nuo 1989 iki 1995-ųjų. Ten patyriau ypatingą darbo ir kūrybos džiaugsmą, tuo metu visi gyvenome nepaprastai aktyviai. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atsivėrė kelionės į Europą, pristatant Lietuvos tautinę kultūrą ir senąją Vilniaus universitetą. Koncertuose studentai skleidė Lietuvos spinduliuojamą energiją, žavėjo žiūrovus.

Pakeliauti teko ir su ansambliais, ir be jų. Pildėsi mano sidabravietiška svajonė – pamatyti pasaulio. Atsidūriau ir Amerikoje, prisiverčiau pramokti šiek tiek anglų kalbos, aplankiau Čikagos muziejus, parodas, pamačiau amerikiečių gyvenimą iš arčiau, o ne turistų akimis. Ne, ne šokių ten mokiau lietuvičius, o porą metų globojau du vaikus. Savaitgalį nuvažiuodavau (tiksliau, kas nors nuveždavo, nes be mašinos Amerikoje – nė žingsnio) į lietuvių centrą Market parke, Lemontą. Pastarajame 1995 metų liepos 10 dieną, dalyvaujant labdaros pietuose Siamo dvynukių Vitos ir Vitalijos iš Alytaus atskyrimo operacijos išlaidoms padengti, buvau supažindinta su Valdu Adamkumi, apie kurį jau kalbėdavome Vilniuje. Aš labai drąsiai pakviečiau balotiruotis į Lietuvos prezidentus ir garantavau visų trijų mano šeimos narių balsus. V. Adamkus tada atsakė: „Ačiū, žinasiu, kad jau trys balsai yra už mane.“

Baigėsi mano JAV vizos galiojimas 1997-ųjų kovo 1-ąją, grįžau namo, o kovo 11-ąją, Gedimino prospekte grojant šventiniams trimitams, Šv. Jokūbo ligoninėje gimė anūkas Daumantas. Ir vėl naujas etapas mano gyvenime: darbo fanatizmą reikėjo derinti su meile anūkui, padėti dukrai. Turėjau rasti kompromisą su savimi...

Išėjus Anapilin centro kolegai Vaidotui Karlonui, iš choreografijos perėjau į leidybos sektorių, tačiau be šokio savo egzistencijos nebeįsivaizdavau. Derinau leidybą, prekybą ir šokių kūrybą. Įvairovė įdomiau: pusdienį – komerciniai reikalai, po pietų – ansamblių meniniai, organizaciniai, kūrybiniai svarstymai, muzikos ir tekstų autorių debatai, kūrybinės grupės posėdžiai, kūrinių analizė ir daugybė „popierinių reikalų“. Mano šokiams likdavo tik vakarai ir savaitgaliai...

Genovaitė Juknevičienė su kompozitoriumi Vytautu Juozapaičiu sukūrė ne vieną įsimintiną šokį

– Lietuvos liaudies kultūros centre išdirbai 33 metus. Papasakok, ką čia pavyko nuveikti, kokias svajones įgyvendinai?

– Mane dar nuo Sidabravo laikų viliojo daugiažanrė dainų ir šokių ansamblių, tokių kaip Juozo Lingio ir Jono Švedo laikų „LIETUVA“, kūryba, kai autentiška liaudies daina, šokis, pritaikytas ir pakylėtas į sceną, veikė žiūrovų emocijas, pelnė pripažinimą. Norėjosi būti ir dirbti su bendraminčiais, mokytis iš vyresniųjų, dalyvauti kūrimo procese, padėti rengti ir koncertines, ir dainų švenčių programas. Grįžus iš Amerikos, kuruoju 1998 metų Dainų šventės ansamblių vakarą, manyje sukilo kūrybinės ambicijos, liaudiškai sakant – šišas. Reikia kurti! Jeigu tai dariau prieš penkiolika metų, kodėl vėl nepabandžius? Pasidaviau Alytaus „Dainavos“ ansamblio ilgametės ir vienintelės meno vadovės Danutės Plytnikienės kvietimui sukurti šokių naujai rengiamai programai „Kelk, saulele“. Muziką trimis šokiams sukūrė Algimantas Bražinskas. Gal ir pavyko, „Dainava“ buvo įvertinta „Aukso paukšte“. Šio apdovanojimo įteikimo iškilmės vyko 2001 metų kovo 23-osios vakarą. O tą pačią dieną, priešpie, „Lietuvos“ ansamblio patalpose buvo pristatoma 2003 metų Dainų šventės ansamblių vakaro programa, kurioje atlikti keturi mano šokiai pagal Donato Prusevičiaus, Vytauto ir Jurgio Juozapaičių bei Jurgio Gaižausko muziką...

– Atmintis turbūt saugo ne vieną tokią išskirtinę, džiugią dieną...

– Po to buvo dar dvi šventės... Planuojant 2007 metų

Po Lietuvos tūkstantmečiui skirtų medalių įteikimo pas premjerą Andrių Kubilių. 2009 m. liepa

Dainų šventės ansamblių vakarą, skelbtas scenarijaus konkursas, komisijos atrinktas, tačiau toliau ir „neišsivystęs“. Teko surasti režisierių, kuris ateitų su savo programos vizija. Vieną rugsėjo pavakarę, eidama per Katedros aikštę namo, stabtelėjau prie „Lietuvos“ ansamblio repetuojamo miuziklo „Žaibo gėlės“ ir pamačiau repetacijai vadovaujančią Leokadiją Dabužinskaitę. Atėjusi vakare į koncertą, ją pakviečiau kurti Dainų šventės ansamblių vakaro scenarijų, kurį pati ir režisuotų. Ji sutiko, ir tai buvo didžiausia mano sėkmė, renigiantis būsimiesiems – 2007-ųjų, o svarbiausia, 2009-ųjų, Lietuvos vardo tūkstantmečio, dainų švenčių ansamblių vakarams. Buvau mačiusi daug jos kūrybos, kai dirbo Parnėvėžyje. Tačiau jai išvykus dirbti ir kurti užsienyje, mūsų ryšys buvo nutrūkęs. Nuostabu, kad ji sugrįžo ir sukūrė dvi įspūdingas šventes, du skirtingus ansamblių vakarus. Dabar, man rašant šias eilutes, ji vėl kuria spektaklį be žodžių Sibire, Surguto teatre.

2007 metų šventės ansamblių vakaro programai „Saulės vartai“ pasirinkau sukurti šokius pavasario paveikslui. Pavasario pranašo žilvičio ir Verbų sekmadienio tradiciją nagrinėjau, skaičiau ir panaudojau jau 1994 metais savo šokyje „Ei, žilviti, tūto“ pagal Anatolijaus Lapinsko muziką. Vėliau, 2001-aisiais, pagal Jūratės Baltramiejūnaitės liaudies dainos aranžuotę „Tu, žilviti, dobilio“ „Lietuvos“ ansamblio chorui sukūriau šoki-sutartinę. 2003 metų Dainų šventės ansamblių vakarui „Virsmo spalvos“ – šokį „Čiūto, rūto žilvitėlis“ pagal Donato Prusevičiaus muziką. Paskuti-

niuose ansamblių vakaruose tą temą pratęsiau – įvykdžiau režisierės Leokadijos prašymą sukurti Verbinių „procesiją“, kurią užbaigė išplėtotas klasikinis „Žilvitis“. „Verbinių“ tekstą parašė poetas Vladas Braziūnas, o muziką abiem šokiams sukūrė Algimantas Bražinskas.

– Matyt, ir dabar nesėdi visą dieną prie televizoriaus? Kokie kirba planai, svajonės?

– Aš džiaugiuosi laisve, užsitarnautu poilsiu, lankau spektaklius, koncertus ir filmus. Vaikštau į „Vichy“ vandens parką, Niujorko „Metropoliteno“ teatro operų transliacijas „Forum cinema“ salėje, per „Skype“ bendrauju su Daumantu, nors jis tik už kilometro nuo manęs, jau perskaičiau keletą knygų, šiek tiek tvarkau vyro Jono fotografijų archyvą ir svajoju apie kelionę per visą Italiją, nes ten dar nesu buvusi. Planuoju baigti tvarkyti šokių aprašymus, padaryti brėžinius, o toliau – kaip Dievas duos. Norėčiau sudaryti rinkinuką... Mano atspausdintas tik vienas šokis „Kupolių ratelis“, už kurį 1986 metais kartu su kompozitoriumi Vytautu Juozapaičiu gavome Lietuvos kultūros ministerijos premiją.

O apžvelgusi savo nueitą kelią, galėčiau taip apibendrinti: man kūryba – kančia, bet... gera proto mankšta. Todėl ir kūriau.

Genovaitės Juknevičienės asmeninio albumo, Jono Juknevičiaus ir Martyno Vidzbelio nuotraukos

Su Liaudies kultūros centro kolegomis pas šalies prezidentą Valdą Adamkų

GRINKIŠKIO PARAPIJOS GIEDOTOJAI

GIEDOJIMO TRADICIJOS. SENOS, SAVITOS, ĮDOMIOS... IŠLIKUSIOS GRINKIŠKIO PARAPIJOJE JOS TARSİ ATSPINDI IR KITŲ VIETUVIŲ DABARTINĘ BŪKLĘ. APIE GRINKIŠKIEČIUS GIEDOTOJUS IR JŲ GIEDOJIMĄ GRINKIŠKIO JONO PODERIO VIDURINĖS MOKYKLOS MOKINIAI, VADOVAUJAMI TENYKŠČIŲ LIETUVIŲ KALBOS IR LITERATŪROS MOKYTOJŲ AUDROS IR KLEMO INDRĖKŲ, PARENGĖ PROJEKTINIUS DARBUS, KURIE SAUGOMI MOKYKLOJE BEI LIETUVOS TAUTOSAKOS INSTITUTE. SPAUSDINAME TŲ DARBŲ AUTORIŲ MINČIŲ.

SENIEJI GIESMININKAI

Mūsų laikmetis paženklintas išėjimais: už Lietuvos ribų į pasaulio darbo rinką ir už šio gyvenimo ribų – Anapilin. Vestuvių ir krikštynų linksmo šurmulio beveik nebegirdėti nei Grinkiškyje, nei Pašušvyje, nei aplinkiniuose kaimuose. Seniūnijoje tiesiog nebėra žmonių, kurie čia kurtų savo ateitį. Jaunieji išeina savo keliais. Senieji irgi išeina savo keliais... Graudus „Amžiną atilsį“ nūnai gana dažnai skamba prie Šušvės vidupio...

Nebedaug liko žmonių, kurie gieda taip, kaip giedojo prieškarinio metais ar dar anksčiau. Mes įrašėme dviejų garbaus amžiaus moterų giedamas giesmes: Janinos Šliavaitės-Meškauskienės ir Elenos Siudikaitės. Šios moterys ir Grinkiškio bažnyčioje, ir laidotuvėse, ir vadinamuose *keturnedėliuose* ar *metinėse* dažnai giedodavo ir tebegieda kartu. Bet E. Siudikaitė laidotuvėse, *keturnedėliuose* ar *metinėse* dažniausiai gieda su Geručių ir Kairėnų kaimų giedotojais (Jonų Atkocevičiumi, Broniumi ir Irena Jankauskais, Liudviku Bankausku).

Taip pat užfiksuotos ir Šašių kaime (keturi kilometrai nuo Grinkiškio) gegužės mėnesį per vadinamąsias *mojines* giedamos giesmės. Tik šiame Grinkiškio parapijos kaime tos apeigos dar yra atliekamos ir dabar. Seniau gegužinės apeigos vykdavo beveik visuose kaimuose, bet vėliau išnyko. Šašių kaime jos irgi buvo kurį laiką dingusios, tačiau Elena Valonienė jas atgaivino. Į giedojimą įtraukta nemažai šio kaimo vaikų. Kai kurie gieda ir paaugę. Šiuo metu susirenka iki dvidešimt giedotojų. Jauniausi yra šešiamečiai, o vyriausi – dvidešimtmečiai. Giedoti juos moko pati E. Valonienė.

J. Meškauskienės, E. Siudikaitės ir Šašių kaimo *mojinių* giesmės yra viena giedojimo apeigų dalis. Svarbiausia – laidotuvių giedojimas. Toks įrašytas Kairėnų kaime. Vedančioji giedotoja moteris – ta pati E. Siudikaitė, o vedantysis giedotojas vyras – Liudvikas Bankauskas. Laidotuvių giedojimai Geručių ir Kairėnų kaimuose tebėra išlikę gana senoviški. Mirus šių kaimų žmonėms, gieda tų pačių kaimų giedotojai, kurie už giedojimą neima jokio atlygio. Tad viskas dar tebevyksta, kaip kaimų bendruomenėse būdavo įprasta tarpukario metais.

Dabar Kairėnų kaime belikęs vienintelis giedotojas

L. Bankauskas, kuris gali vesti vyrų giedojimo partiją. Anksčiau tokių vyrų buvo keletas, bet vieni numirė, o kiti nebeturi sveikatos. L. Bankauskas mini giedotojų grinkiškietį Matą Dijoką, kairėniškį Joną Atkocevičių, buvusį Grinkiškio vargonininką Joną Taučių, gyvenusį Geručių kaime.

Iš moterų, galinčių vesti moterų giedojimo partiją, beliko tik E. Siudikaitė ir J. Meškauskienė. Bet pastaroji šiuo metu dėl sveikatos laidotuvėse nebegieda. Tad L. Bankauskas ir E. Siudikaitė gali būti paskutiniai Geručių ir Kairėnų kaimų senojo giedojimo tradicijų tęsėjai. Neturėdami muzikinio išsilavinimo, jie nelaiko giedojimo profesija ar papildomo uždarbio šaltiniu. Giedojimas jiems yra kaimyniška pareiga, savitas bendravimo būdas, galbūt net per daugelį metų susiformavęs įprotis. Tai akcentuoja ir E. Siudikaitė, ir L. Bankauskas. Giedotojai gieda savo gimtąją tarmę, kaip ir kalba kasdien bendraudami.

Daugiau žmonių, išlaikiusių senojo giedojimo tradicijas, nebėra nei Grinkiškio parapijoje, nei visoje seniūnijoje. Kituose Grinkiškio seniūnijos kaimuose gieda jau samdyti giesmininkai. Kartais tai būna giedotojai iš kitų miestelių, dažniausiai – iš Baisogalos, tarp jų yra turinčiųjų muzikinį išsilavinimą.

Grinkiškio apylinkėse nebuvo populiarūs giedojimai pritariant muzikos instrumentams. Dūdų orkestrėlis susibūrė Vosiliškyje (Raseinių rajonas). Kartais jį kviesdavosi ir laidotuvėms Grinkiškyje, bet retai. Dabar to orkestrėlio nebėra, nes išmirė senieji muzikantai. Naujoji giedotojų karta kartais naudoja elektroniniais muzikos instrumentais, bet tai nėra populiaru.

Mūsų manymu, senojo giedojimo tradicija, išlikusi Kairėnų ir Geručių kaimuose (tie kaimai yra greta vienas kito, sovietmečiu priklausė tam pačiam kolūkiui), yra išskirtinė: giedotojai yra to paties kaimo žmonės, be muzikinio išsilavinimo, net nelankantys bažnytinio choro, giedama be jokio muzikos instrumento pritariamo, tie patys giedotojai gieda pirmą ir antrą laidotuvių naktį bei palydint į kapines, gieda be jokio atlygio. Toks giedojimas tų kaimų bendruomenėse pageidaujamas ir vertinamas.

Grinkiškiečiai, giedojimo tradicijų puoselėtojai.
Aldona Bagdonienė

Alma Zlatkuvienė

Elena Siudikaitė

Atrodo, giedojimo tradicijos nedidelėje Grinkiškio parapijoje turėtų būti visuose kaimuose ir miestelyje vienodos, bet Kairėnų ir Geručių kaimuose pastebimi ryškesni skirtumai. Grinkiškio parapijoje laidotuvių metu giedamas *rožančius* ir giedotojams patinkančios giesmės. *Rožančiaus* giedama dažniausiai tik viena dalis. *Kryžiaus kelias*, arba vadinamieji *Kalnai*, Grinkiškio parapijoje per laidotuves negiedami.

Šalia senųjų giedotojų seniūnijoje susikūrusi jaunesnės kartos giedotojų grupelė laidotuvių apeigose gieda už atlygį. Šių giedotojų su mirusiaisiais nesieją glaudesni bendruomeniniai ryšiai. Tokiems giedotojams vadovauja žmogus, turintis muzikinį išsilavinimą. Tačiau į Kairėnų ir Geručių kaimus toji giedojimo tradicija dar nėra atėjusi, nors gretimame Šašių kaime jau išnykęs senojo giedojimo (be atlygio) įprotis.

Visi giedotojai mini senąsias *kantičkas*, bet nors jas ir tebeturi, gieda iš naujesnių giesmynų: E. Siudikaitė ir L. Bankauskas – iš 1967 metais išleisto „Liturginio giesmyno“, J. Šliavaitė-Meškauskienė – iš 1984 metų „Liturginio giesmyno“. Janina Šliavaitė-Meškauskienė specialiai pagiedojo keletą giesmių iš labai seno (apie 150 metų) giesmyno.

Kai kurios giesmės plinta persirašinėjant. Kartu su mokiniais Gita Barkauskaite, Ineta Barkauskaite, Andriumi Semionovu įrašėme devynių su puse valandos giedojimo fonogramą. Tai svarbiausia, ką mums pavyko padaryti. Fonogramos įamžina ir išsaugo senųjų giedotojų paveldą, jau nebeturimą kam perduoti. Dabar tas paveldas saugomas ne tik mūsų mokykloje, bet ir Tautosakos instituto fonduose.

Iš surinktos medžiagos galima padaryti tam tikrus apibendrinimus: surinkus liaudies dainas ir giesmes matyti, kad dainuodavo ir giedodavo tie patys žmonės; kur aptikta daugiau liaudies dainų pateikėjų, ten rasta daugiau ir giedotojų; liaudies dainų atlikimo tradicijos išnyko, o giedojimo išliko; vyrų dainininkų nepavyko aptikti, o giedotojų vyrų būta nemažai, dar ir šiandien jų pavyko rasti.

Kiekvienas giedotojas yra ilgą gyvenimo kelią nuėjęs žmogus. Kiekvieno istorija savaip įdomi.

Janina Šliavaitė-Meškauskienė. Gimė 1936 metų kovo 29 dieną Naručių vienkiemyje, Grinkiškio seniūnijoje, Radviliškio rajone (apie kilometrą nuo Grinkiškio miestelio). Tėvas – Petras Šliavas, motina – Vladislava Dementaitė-Šliavienė. Šeimoje augo dvi seserys ir du broliai. Grinkiškio mokykloje baigė keturias klases. Toliau mokslų nebetęsė. Jaunystę praleido Naručių vienkiemyje. Visą laiką giedojo Grinkiškio bažnyčios chore, kartu su broliu Jonu eidavo giedoti į Pašuvio miestelio bažnyčią, nes brolis ten vargoninkavo. Sesuo, dar maža būdama, padėdavo jam.

1956 metais ištekėjusi už Antano Meškausko, persikėlė gyventi į Beinoriškio kaimą (dabar Radviliškio rajonas, Grinkiškio seniūnija, maždaug šeši kilometrai nuo Grinkiškio). Kartu užaugino dvi dukteris ir du sūnus. Janina Šliavaitė-Meškauskienė visuomet buvo religinga, todėl, apsigyvenusi Beinoriškio kaime, su šeima eidavo melstis į Vosiliškio bažnyčią (Raseinių rajonas, vienas kilometras nuo Beinoriškio kaimo). Ten ji giedavo bažnyčios chore dvidešimt trejus metus, kol persikėlė

gyventi į Grinkiškio miestelį, kuriame gyvena lig šiol. Moteris jau 31 metus gieda Grinkiškio bažnyčios chore. Giesmių išmoko iš giedančių tėvų ir vargoninkaujančio brolio. Ji ilgą laiką buvo viena iš svarbiausių Grinkiškio miestelio giedotojų. Giedojo ne tik bažnyčios chore, bet ir laidotuvėse, *keturnedėliuose*, *metinėse*. Yra ilgiausiai giedojusi iš visų mūsų aptiktų giesmių pateikėjų. Giesmių rinkėjams pagiedojo 138 giesmes. Padarytos visų giesmių fonogramos.

Janina Šliavaitė-Meškauskienė turi išsaugojusi seną giesmyną, vadinamą *kantičką*. Ją J. Meškauskienei paliko mama, o toji gavo iš savo mamos. Taigi *kantička* pragyveno tris giesmininkų kartas ir dabar būtų senesnė nei šimto penkiasdešimt metų. Jokių knygos metrikų neišliko, nes nebėra pačių pirmųjų ir paskutiniųjų lapų. Pati J. Meškauskienė iš tos *kantičkos* giedodavo įvairiose apeigose, bet dabar šiuo giesmynu nebesinaudoja, nes naujieji tas pačias giesmes pateikia gražesne šiuolaikine kalba.

Elena Siudikaitė. Gimė 1928 metų balandžio 12 dieną Geručių kaime, Grinkiškio seniūnijoje, Radviliškio rajone. Augo ūkininkų šeimoje. Tėvas – Ipolitas Siudikas, motina – Paulina Siudikienė. Elena turėjo dvi seseris ir du brolius. Iš savo gimtojo Geručių kaimo kitur gyventi neišvyko ir dabar tebegyvena savo tėviškėje. Giesmių pateikėja nebuvo ištekejusi. Mokėsi Grinkiškio mokykloje. Po to daugiau kaip 30 metų dirbo paštininke. Giesmių išmoko iš motinos ir motinos sesers. Siudikų šeima rėmė partizaninio judėjimo kovotojus. Namuose buvo įrengtas bunkeris. Vienas brolis ištremtas, kitas partizanavo ir žuvo. Elenos Siudikaitės motina buvo vietinė Geručių kaimo gyventoja. Ir dabartinė sodyba, kurioje gyvena Elena Siudikaitė, stovi toje pačioje vietoje. Tėvas taip pat buvo vietinis. Gyvenimas toje pačioje vietoje ne vienos kartos žmonių turėtų būti svarbus faktas, tai įrodo šio (Geručių) kaimo giedojimo tradicijas.

Su Elena Siudikaite jau buvome susitikę rinkdami liaudies dainas. Ji yra žinoma giesmininkė Grinkiškio parapijoje, tačiau dažniausiai giedodavo ir tebegieda Geručių, Kairėnų kaimuose bei Grinkiškio bažnyčioje. Šiuo metu, kadangi jau yra garbaus amžiaus, laidotuvėse, *keturnedėliuose* ir *metinėse* begieda tik gimtajame Geručių kaime ir greta esančiuose Kairėnuose.

Elena Žaltauskaitė-Valonienė. Gimė 1942 metų balandžio 23 dieną Jokūbaičių kaime (buvęs Dotnuvos rajonas, Gudžiūnų apylinkė). Mokėsi Antašavos pradžios mokykloje, kur baigė keturias klases, vėliau – Gudžiūnų mokykloje, kur baigė septynias klases. 1976 metais iškėjo už Petro Valonio iš Juodžių kaimo (buvęs Šeduvos rajonas, Skėmių apylinkė). Po vedybų apsigyveno Akademijos gvenvietėje (Kėdainių rajonas), tuometiniame Beržų skyriuje, bet po kiek laiko persikėlė gyventi į Šašių kaimą (Radviliškio rajonas), kuriame gyvena jau 20 metų. Užaugino tris vaikus, turi septynis anūkus.

Su Elena Žaltauskaite-Valoniene taip pat jau buvome susitikę, rinkdami liaudies dainas. Ji pati giesmių negiedojo, bet jos pamokyti Šašių kaimo vaikai nuo 1983-ųjų šiame kaime gegužės mėnesį gieda vadinamąsias *mojines* giesmes. Taigi ši moteris yra Šašių kaimo giedojimo tradicijų puoselėtoja. Mums atrodo svarbus ir savaip įdomus *mojinių* giedojimas bei tradicija įtraukti į jį jaunimą.

Liudvikas Bankauskas. Gimė 1924 metų sausio 16 die-

Elena Valonienė

Janina Meškauskienė

Bronius Alekna

Virginija Šepronienė

Liudvikas Bankauskas

ną Rūdmylaukyje (Akademijos gyvenvietė, Kėdainių rajonas). Tėvas – Antanas Bankauskas, motina – Ona Damašauskaitė-Bankauskienė. Abu jie anksti mirė, todėl Liudviką, dvi jo seseris ir brolių prižiūrėjo močiutė V. Damašauskienė (iš mamos pusės), gyvenusi Vikaičių kaime (gyvenvietė netoli Gudžiūnų miestelio). 1945 metais Liudvikas Bankauskas vedė Kairėnų kaimo merginą Eleną Petrauskaitę. Kairėnų kaime ir praėjo visas jo gyvenimas.

Čia 1978-aisiais Liudvikas Bankauskas pradėjo giedoti. Paskatino tuometinis Grinkiškio bažnyčios vargonininkas Jonas Taučius, kuris gyveno gretimame Geručių kaime ir dirbo tame pačiame Kairėnų kolūkyje. Liudvikas Ban-

kauskas iš prigimties buvo muzikalus žmogus – grojo armonika, turėjo gerą balsą, dainuodavo kaimo vakaronėse. Dabar jis likęs vienintelis Kairėnų, Šašių ir Geručių kaimų giedotojas, galintis vesti laidotuvių giedojimą.

DABARTINIAI GIESMININKAI

Kartu su Grinkiškio Jono Poderio vidurinės mokyklos mokiniais Monika Meleškaite, Justu Šepronu, Vaidotu Poškumi tęsiant projektinį darbą apie Grinkiškio parapijos giedotojus, surinkta ir susisteminta medžiaga apie dabartinius (XXI amžiaus pradžios) Grinkiškio miestelyje gyvenančius, visoje parapijoje, o kartais ir už jos ribų laidotuvėse, *metinėse* bei *keturnedėliuose* giedančius giedotojus.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę giedoti pradėjo daugiau Grinkiškio miestelio žmonių. Tuo metu Grinkiškio kultūros namų direktorė ir meno vadovė Virginija Bakšytė-Šepronienė ėmėsi vadovauti naujai susibūrusiai giedotojų grupei. Tai – trys arba keturios moterys (Virginija Bakšytė-Šepronienė, Alma Čekanauskaitė-Zlatkuvienė, Aldona Gričiūtė-Bagdonienė, Filomena Kryžnavičiūtė-Urbonienė) ir vienas vyras (Bronius Alekna). Tačiau Filomena Urbonienė gieda rečiau. Dabartiniai Grinkiškio miestelio giedotojai natūraliai pakeitė iki jų buvusius vyresniosios kartos giesmininkus. Iš jų mokėsi šio krašto tradicinio giedojimo. Tai patvirtina Virginija Šepronienė.

Dabartiniai giedotojai pirmiausia pradėjo giedoti Grinkiškio bažnyčioje, o paskui, pasenus ir numirus buvusiems giedotojams, ėmė giedoti ir laidotuvėse, *metinėse* bei *keturnedėliuose*. Tai yra jau kitos kartos giedotojai, kuriems vadovauja muzikinį išsilavinimą turinti V. Bakšytė-Šepronienė. Tie patys žmonės dalyvauja ir kultūros namų meno saviveikloje. Tad jie daugiau ar mažiau yra susiję su muzika bei Grinkiškio miestelio kultūriniu gyvenimu.

Skirtingai nuo senųjų giedotojų dabartiniai giedotojai yra samdomi nors ir už simbolišką atlyginimą. Jie su senaisiais Grinkiškio parapijos Kairėnų kaimo giedotojais bendrai negieda, nes skiriasi giedojimo stilius. Skirtingai nei senieji giedotojai, dabartiniai gieda ne tik Grinkiškyje ar aplinkiniuose kaimuose, bet ir tolimesnėse parapijose. Dažniausiai tai susiję su iš Grinkiškio kilusiais žmonėmis.

Visi giedotojai teigė, kad jų vaikystės metais šeimos buvo religingos, kad giedojimo tradicijos išlikusios jų atmintyje. Pasikeitus laikui, Lietuvai tapus nepriklausoma, jie aktyviau įsijungė į parapijos gyvenimą, o vėliau ir patys pradėjo giedoti laidotuvėse, kitose apeigose.

Dabartiniai Grinkiškio miestelio giedotojai naudoja si 1992 metų „Liturginiu giesmynu“. Tebesinaudoja ir senosiomis maldaknygėmis, vadinamomis *kantičkomis*. Giedotojai mums rodė 1913 metais Tilžėje išleistą vyskupo Motiejaus Valančiaus sudarytą giesmių knygą arba *kantičką*. Giedotoja Alma Čekanauskaitė-Zlatkuvienė *kantičką* gavo iš savo dėdės (tėvo brolio), o jis iš dar vieno jau mirusio vyresnio parapijos giedotojo Antano Rekljo. Tokį pat giesmyną turi ir giedotoja Aldona Gričiūtė-Bagdonienė.

Nors tie patys giedotojai gieda ir bažnytiniame chore, bet ten laidotuvėms, *metinėms* ir *keturnedėliams* tinkančių giesmių neišmoksta. Todėl teigia, kad dalyvavimas bažnyčios chore jų giedojimui įtakos neturi.

Įrašėme laidotuvių, *metinių* ir *keturnedėlių* giedojimus. Tai atlikome autentiškai apeigų metu. Padaryta 7 valandų 22 minučių giedojimo fonograma.

Tarp dabartinių giedotojų – *Virginija Bakšytė-Šepronienė*. Gimė 1959 metų rugsėjo 8 dieną Plekaičių kaime, Tytuvėnų apylinkėje, Kelmės rajone. Tėvas – Tomas Bakšys, motina – Aleksandra Bakšienė. Šeimoje augo vienas brolis ir trys seserys. Kadangi tėvai buvo religingi, savo vaikus į bažnyčią vesdavosi nuo pat mažumės. Didžiausia giesmininkė ir dainininkė šeimoje buvo mama. Virginija baigė Tytuvėnų vidurinę mokyklą, toliau mokslus tęsė Vilniaus kultūros mokykloje. Į Grinkiškį atsikėlė 1980 metais. *Metinėse*, *keturnedėliuose*, laidotuvėse giedoti pradėjo 1990-aisiais. Giedoti mokėsi iš senųjų Grinkiškio parapijos giesmininkų, kartu su jais dalyvaudama apeigose. Išmokti giedoti nebuvo labai sunku, nes turi muzikinį išsilavinimą. Ji gieda ir bažnyčios chore. Yra Grinkiškio kultūros namų direktorė.

Aldona Gričiutė-Bagdonienė. Gimė 1941 metų gegužės 31 dieną Velpesių kaime, Lyduvėnų parapijoje, Raseinių rajone. Tėvas – Dominykas Gričius, motina – Felicija Gričienė. Augo du broliai ir dvi seserys. Šeima buvo religinga ir tuo metu, kai žmonės buvo tremiami į Sibirą, skubėjo vaikus parengti Pirmajai Komunijai. Tad bažnyčioje dažnai lankėsi. Šeimoje daugiausia giedodavo mama.

Aldona baigė keturias klases Lyduvėnų mokykloje. Giedoti pradėjo maždaug prieš dešimt metų, kai V. Bakšytė-Šepronienė pakvietė prisijungti prie giedotojų būrelio. Šio būrelio giedotojai dažniausiai ir mokėsi giedoti, susirinkę į A. Gričiutės-Bagdonienės namus. Ši moteris gieda ir bažnyčios chore.

Alma Čekanauskaitė-Zlatkuvienė. Gimė 1949 metų liepos 23 dieną Dirgaičių kaime, Grinkiškio seniūnijoje, Radviliškio rajone. Tėvas – Vaclovas Čekanauskas, mama – Stefanija Čekanauskienė. Šeimoje augo ir brolis. Alma baigė aštuonias klases Vosiliškio mokykloje, toliau mokėsi Lančiūnavos žemės ūkio technikume, įgijo agronomės specialybę. Šeima buvo religinga, tad ir duklė nuo mažumės lankydavosi bažnytinėse apeigose. Namuose didžiausias giesmininkas buvo tėvas. Į Grinkiškį Alma Čekanauskaitė-Zlatkuvienė atsikėlė 1986 metais po tėvo mirties. Prie giedotojų būrelio prisijungė vėliausiai, ją giedoti paskatino ir išmokė V. Bakšytė-Šepronienė. A.Čekanauskaitė-Zlatkuvienė gieda ir bažnyčios chore.

Bronius Alekna. Gimė 1954 metų sausio 26 dieną Aukštųjų Levikainių kaime, Grinkiškio seniūnijoje, Radviliškio rajone. Tėvas – Vladas Alekna, motina – Janina Alekniėnė. Šeimoje taip pat augo vienas brolis, trys seserys. Baigė Grinkiškio vidurinę mokyklą, toliau mokėsi Šiaulių pedagoginiame institute. Šeima buvo religinga, lankė bažnytines apeigas, tačiau giedotojai nebuvo. Bronius Alekna giedoti pradėjo prieš dešimt metų, kai jį pakvietė prisijungti prie bažnyčios choro, o vėliau V. Bakšytė-Šepronienė – ir prie giedotojų būrelio.

APIBENDRINANČIOS MINTYS

Mūsų projektiniuose darbuose užrašytos septynių patiekėjų giedamos giesmės. Kiti giedotojai giedojo vykstančiose apeigose, tad ir giedojimas yra kolektyvinis. Iš viso padaryta 297 giesmių fonogramos, kurios trunka apie 18 valandų.

Apibendrinant galima teigti, kad Grinkiškio parapijoje dar tebėra dvi giedotojų grupės; abi jos turi savitą ir skirtingą giedojimo stilių; senieji Grinkiškio parapijos giesmininkai gieda be užmokesčio ir dažniausiai kaimynams, giminėms; XXI amžiaus pradžios šios parapijos giedotojai natūraliai pratęsia senųjų giedotojų tradicijas, bet turi savo giedojimo stilių; dabartiniai giedotojai gieda daug plačiau negu senieji; žmonių, kurie naujai papildytų giedotojų gretas, Grinkiškio parapijoje nebeatsiranda.

Keičiasi giedotojų kartos, kiekviena savo patirtį nusinešdama amžinybėn. Dabartiniai giedotojai perėmė ankstesnės kartos giedojimo tradiciją, bet kažin ar beturės kam palikti savąją patirtį. Bent jau neryškėja, kad giedotojų kartų pasikeitimas vyktų natūraliai, prie vyresniųjų prisijungiant jauniems žmonėms.

Padarytos giedojimo fonogramos – dalies Grinkiškio parapijos kultūrinio paveldo įamžinimas, kurio galbūt kada nors reikės gilesniems ir platesniems tyrinėjimams. Juk dažniausiai įvertiname ir pasigendame liaudies kultūros faktų tada, kai jų nebėra...

Iš tokių *kantičkų* dar gieda senieji giedotojai

PRISIMINIMUOSE TEBEKVEPIANTYS PAGOMERČIAI

BUVO KAIMAS IR KAIMO NEBUS... TEN GIMUSIAM, TEN UŽAUGUSIAM ŽMOGUI SUNKU PATIKĖTI, KAD TAIP GALI BŪTI. ŠVIESI PRAEITIS, PILKA DABARTIS IR JOKIOS ATEITIES. TIK PRISIMINIMAI, KURIE SKAIDRŪS LYG KRIŠTOLAS IR SKAUDŪS KAIP SELVARTAS. GRĮŽAU MINTIMIS ŠEŠIASDEŠIMT METŲ Į PRAEITĮ IR UŽRAŠIAU, KĄ PRISIMENU, KĄ MAČIAU, KĄ GIRDĖJAU, KĄ PAPASAKOJO ŽMONĖS APIE MŪSŲ PAGOMERČIŲ KAIMĄ.

NIJOLĖ NEJIENĖ,

buvusi Pagomerčių kaimo gyventoja

Tekėjo, vinguriavo negilus, neplatus, nesraunus, tik 20 kilometrų ilgio upelis Gomerta. Pavasarį plačiai užliedavęs pievas, apsemdavęs lieptą, pakeldavęs, o kartais ir nunešdavęs medinį tiltą, tada jau į Pagomerčių kaimą nepateksi. Tai nuošaliausias užkampis. 30 kilometrų nuo Radviliškio, beveik tiek pat nuo Kėdainių, Raseinių. Arčiausias miestelis – Pašušvys, vos 6 kilometrai. O ten – viena iš seniausių Lietuvoje bažnyčių, pastatyta 1553 metais, kapinės, parduotuvė, paštas, mokykla, vėliau – kolūkio kontora, seniūnija...

Gražus vandenvardinės kilmės vietovardis Pagomer-

čiai. Gražus buvo ir pats kaimas: iš vienos pusės – Gomerta, iš kitos – Pagomerčių miškas. Kaimo ilgis – 2 kilometrai, plotis, tai yra nuo upės iki miško, – apie 800 metrų. Kaime gyveno šešiolika pasiturinčių ūkininkų, turėjusių nuo 10 iki 40 hektarų žemės. Vienaime kaimo gale – penki vienkiemiai ir kitame – penki, o viduryje – šešios sodybos arti arti viena kitos, savo kieme būdamas galėdavai kalbėtis su kaimynu. Ir kalbėdavosi, ypač vaikai... Visi žinojo, pas ką skerstuvės, pas ką vestuvės, kieno kieme kuliamoji užia, kieno pir-

►

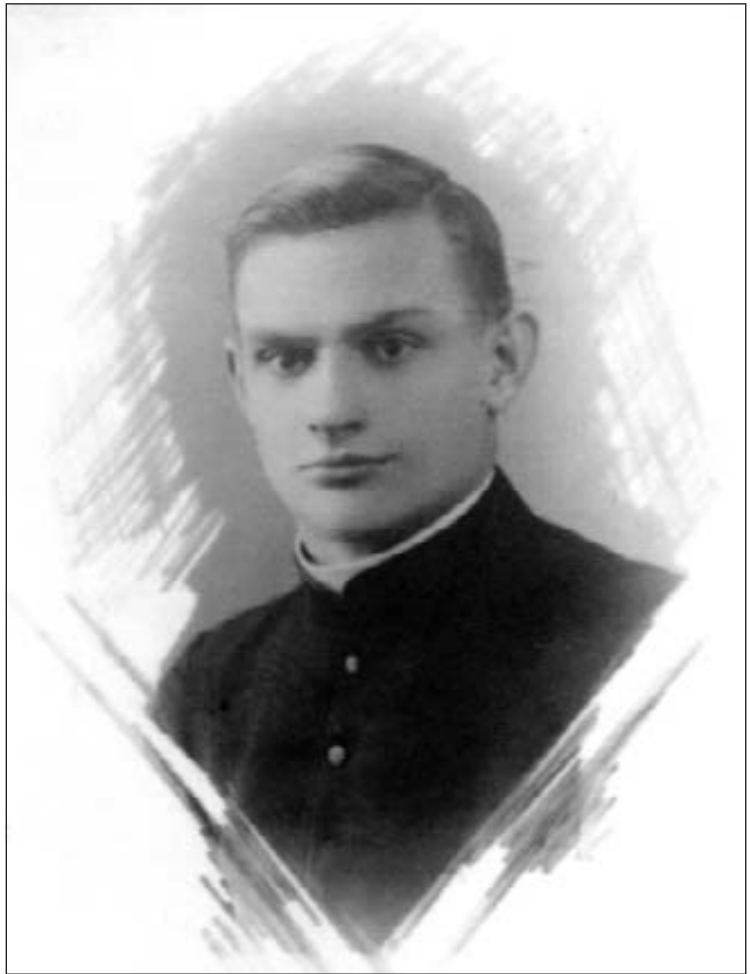
Pagomerčių kaimas šiandien

telėje geriausiai maudytis, kurios šeiminkės duonėlė skaniausia, darželis gražiausias... Pasisekė tų šešių sodybų šeiminkams, pavyko išsipirkti žemės sklypus „pačiame kaime“, neiškėlė į „kolonijas“ valakų reformos metais.

Važiuodamas į Pagomerčius nuo Pašuvio pusės, per brastą, ar nuo Šaukoto, per tiltą, pirmiausia pamatydavai didelius kaimo medžius. Tebeošia ir dabar Jankauskų ažuolas, tebežaliuoja Blužų klevas ir beržas, tebežydi Senvaičio šimtametė kiauravidurė liepa, tebeauga proprosenelio sodintas ažuolas. Jų buvo du, didįjį nuplovė, kai tėvų nebuvo namie, 1950 metų pavasarį. Verkdamas tada bėgau klausti, ką daro, kodėl pjauna, sakė, kad reikia medienos kolūkiui, darys ratus, liepė dingt iš akių. Tą pavasarį man buvo aštuoneri... O didžiulį uošį, augusį arti mūsų svirno, tą patį rudenį sudaužė perkūnas. Prisimenu: ankstokas rytas, mama verda pusrytį, tėtis tvarte šeria gyvulius, teta Olė priangyje girnomis mala miežius, aš dar lovelėje. Baisus trenksmas, žaibai per visus langus ir liūdnas vaizdas – didžiausias medis suplėšytas į gabalus, o tų gabalų primėtyta visur: ir kieme, ir darže, ir ant kelio, net pas kaimynus nunešta... Ilgai kaime prisimindavo tą įvykį, sakė – labai gerai, kad medis čia buvo, nes galėjo į namus trenkti. Medžio amžius daug ilgesnis negu žmogaus ir šaknys tvirtesnės, nors likimai panašūs. O kad medžiai prabiltų, kiek jie papasakotų...

Buvo kaime sava valdžia baudžios laikais, tą rodo išlikusios pravardės: Staršina, Staršinynė, Senvaitis Jonas, Jono, amerikonas, tai mano tėtis. Gyveno ir Šiaučius, Kazys Jasaitis, pirmasis kolūkio pirmininkas, ir Maršalka, Marcelinas Blužas, ir kunigo motina Elena Jankauskienė. Žiemą vasarą vaikščiojo iš kiemo į kiemą ir savas elgeta Jonelis Uliokas, Žibučiu vadintas, aukštas, pusamžis vyras su pusmaišiu maisto ant pečių ir medine lazda. Ir pagiedodavo, ir padainuodavo, ir lazda pagrasindavo šunims ar jį erzinantiesiems vaikams, o kartais ir savo maišą apdaužydavo. Vaikams keldavo baimę ir juoką. Jis buvo iš turtingos šeimos, tėvai turėjo daug žemės, gražių arklių. „Iš mandrumo žiemą važiuodavo ratais, o vasarą rogėmis taip smarkiai, kad žiežirbos lėkdavo, dėl to ir Žibučiais praminė“, – apie dėdės šeimą pasakojo šešiasdešimtmetė Alytė Uliokaitė. Buvo ir linksmi muzikantai Jonas Blužas, Mykolas Jankauskas, ir gera siuvėja panelė Onutė Plukaitė. Gražiai prisimenami giesmininkai, dainininkai, kadriliaus šokėjai – Elena Jankauskienė, Ona Jasaitienė, Michalina Blužienė, Antanas Urbonas. O pas Jasaitį, Šaltinietį, tokia pravardė, kelerius metus net bildukas gyveno...

Praėjo baisūs karo ir pokario metai. Karo metu ant Staršynos lauko nukrito, sprogo ir sudegė didelis vokiečių lėktuvas, bombonešis. Prie jo žuvo du kito kaimo vyrai, Užemeckas ir Labanauskas, nubėgę pažiūrėti, sudegė ir lakūnas, o du kareiviai pabėgo. Važiavo rusų ir vokiečių tankai, žmonės gulė slėptis į bulvių vagas, apkasus... Pokario metu naktimis lankėsi nelaimingi ir pikti miškiniai, dienomis jų ieškodavo sribukai... Ir vieni, ir kiti reikalavdavo maisto, baugindavo, grasindavo sušaudyti, ištremti, naktį liepdavo kinkyti arklį ir vežti tai į Baisogalą, tai į Grinkiškį. Prisimenu, jiems pasibeldus, mama guldydavo mane į lovą, aprišdavo galvą šlapia skarele ir prašydavo: „Vyrai, netriukšmau-

Kunigas Lionginas Jankauskas, gimęs ir augęs Pagomerčiuose

kit, pasigailėkit sergančio vaiko.“ Tėvą ne kartą apstumdė, kad klausytų ir tuojau vykdytų jų įsakymus. Už ryšius su miškiniais Mingilais ištrėmė turtingiausių kaimo ūkininką, mūsų kaimyną Jasaitį, Staršina vadintą, nes Staršininė buvo Mingilaitė...

Sunkiai ir skaudžiai vyko kolektyvizacija, atiminėjo žemę, arklius, pašarą. Paskutiniai ūkininkai buvo suvaryti į „kolchozą“ tik 1951 metais. Mano tėvas Jonas Jasaitis pasirašė paskutinis ir ištarė lemtingus žodžius: „Aš tam kolchoze negyvensiu.“ Kai atėmė kumelę Kaštanę, kai vežė pašarą iš mūsų daržinės alkaniems kolūkio gyvuliams, tą dieną tėveliui vežėm kunigą – insultas. Prisimenu mamos prašymą: „Vyrai, tyliau, tyliau, kad ligonis negirdėtų, nesijaudintų, sunkiai serga...“ Trys savaitės ligos, ir 1951 metų kovo 31 dienos rytą tėtis palaimino mane, mamos paprašytas peržegnojo, o vakare mirė. Kolūkiečiu pabuvo tik du mėnesius... Tą pavasarį labai patvino Gomerta, ledo lytys grūdosi prie tilto, jis buvo iškeltas, siūbavo rąstai ir visi bijojom poriniais ratais su karstu per tiltą važiuoti į Pašuvio bažnyčią,

kaupuodavo, rudenį raudavo, veždavo į dideles ilgas krūvas, apdengdavo šiaudais, vėliau mašinomis gabendavo į cukraus fabrikus.

Sunkiausia būdavo rudenį, spalio, lapkričio mėnesiais, kai reikėdavo burokus nukasti: vėjas, lietus, šalta, trumpos dienos, dideli, šlapi cukrinių lapai, sunkūs gumbai, tvirtos, ilgos šaknys, sunku išrauti, o dar reikia sukrauti į apvalias dideles krūvas, uždengti viršų tais pačiais burokais ar lapais, kad neprilytų, neapšaltų. Lengviau ir greičiau nukasdavo tos šeimos, kuriose būdavo vyrų: jie raudavo, kraudavo, moterys tik „darinėdavo“. Stovėdavom ir sėdėdavom per dienas prie tų krūvų ar ant jų, imdavom po vieną runkelį, nugrandydavom žemes, nupjaudavom lapus ir mesdavom į dvi krūvas: viena – burokų, kita – lapų. Tas krūvas pavakariais reikėdavo „priduoti“: atvažiuodavo vyrai, švariai nuvalytus burokus sumesdavo į ratus arba į „nasilkas“ (neštuvus), jei mažiau būdavo, užrašydavo, kiek kilogramų prikasta, ir veždavo į didelę krūvą, kapčiumi vadintą. Dažnai ir pietaudavom laukuose, nes diena trumpa, namai toli, o darbo daug. Grįždami vakare nešdavomės namo maišus burokų lapų savo gyvuliams, kartais leisdavo brigadininkas, o kartais ne, tada paslapčia nešdavom, nors kokį krepšį, padalindavom karvėms, kiaulėms... Kai prasidėdavo tie rudens darbai, dvi tris savaites mokiniai ir į mokyklą neidavome, padėdavome tėvams, dažnai nė pamokų nebūdavo – mokinius veždavo į talkas kolūkiečiams. Man auklėtojas net charakteristikoje parašė: „Daug pamokų praleisdavo dėl rudens darbų.“ Už cukrinių auginimą mokėdavo cukrumi. Jo gaudavome 10–30 kilogramų, skaičiuodavo nuo prikastų tonų.

1958 metais buvo nutarta melioruoti per daug šlapius kaimo laukus ir atvesti elektrą. Labiausiai visi laukėme elektros – bus šviesa, radijas, bus muzikos, žinių, gal ir Amerikos balsą girdėsime. Buvo ir bijančių, kad ne nutrenktų, kad nesudegintų namų, tvartų. Buvusiame mūsų sode pastatė transformatorių, gelžbetoninius stulpus, nutiesė aukštos įtampos laidus, įvedė elektrą. Vėl visus metus pas mus gyveno du topografs, vaikščiojo po laukus, pilnus rudens ašarų (jų žodžiai), su nivelyrais (optiniais geodezijos instrumentais žemės paviršiaus taškų aukštumai nustatyti) ir „vykdė darbus“. Jie labai gražiai rašė ir braižė, mielai padarydavo man braižybos užduotis, už kurias gaudavau penketus, tada mokiausi dešimtoje klasėje. Mama jiems virdavo bulvienės su žirniais, barščių, mėsos, kepdavo kiaušinienės, blynelių, bandelių, kugelio. Kolūkis kažkiek užmokėdavo.

Laukus numelioravo greitai, su technika: ekskavatorius kasė griovelius, žmonės klojo keramikinius vamzdžius, užkasė, išlygino. „Ačiū Dievui, praėjo ir melioracija, gal prasidės ramesnis gyvenimas,“ – kalbėjo, laukė ir tikėjosi visi. Bet atėjo naujas, baisiausias įsakymas – visus perkelti į gyvenvietę, į Minaičių ar Kalančių kaimą. Kad ta „reforma“ vyktų greičiau, neleido niekam nieko nei statyti, nei remontuoti. Tada ir prasidėjo greitas kaimo nykimas, jaunimo bėgimas į miestus, senųjų nauji rūpesčiai, ką daryti? Kilo sąmyšis – kodėl? Kaip galima palikti namus, sodus, savo kiemą, šulinį, darželį, kam viso to reikia? Rašė prašymus, rinko parašus, kad gyvenvietė būtų ne Minaičiuose ar Kalančiuose, o Pagomerčiuose. Siuntė tuos raštus į Vilnių ir rajono valdžiai Radviliškin, bet įsakymo niekas nepakeitė. Išsikėlė tik du gyventojai,

Iš kaimo kapelių beliko vienintelis kryžius

kiti liko gyventi savo kaime, kaip sakė, „iki galo, kaip bus, taip bus“. Ne kartą junginėjo tą kaimelį vis prie kito kolūkio: pirmiausia priklausėme „Šušvei“, vėliau „Tarybinei žemei“, paskui Giedraičiams, vėl „Šušvei“ ir vėl „Tarybinei žemei“... Tai vadinosi kolūkių stambinimas arba smulkinimas. „Mus mėjo kaip pirštines,“ – skundėsi žmonės, ir kasmet jų vis mažėjo, mažėjo...

Dar tebėra kaimo kapeliai, įrašyti į saugomų objektų sąrašą, tebesrovėna ir Gomerta, visai nepanaši į buvusią, išlikusios tik dvi sodybos, o jose – trys gyventojai: Jonas Jurevičius ir Žymantas Blužas su žmona Birute. Buvo ir tebėra keliukas per kaimą, ulyčia vadintas. Dabar jis kiek platesnis, lygesnis, tik pakelės plikos, o buvo kelkraščiai, apdėlioti dideliais ir mažesniais laukų akmenimis, apsodinti geltonosiomis akacijomis, alyvomis, jazminais, apyniais; buvo „štanketų“ tvoros, vartai įvažiuoti, varčiukai įeiti, už jų darželiai, sodai, bičių aviliai. Buvo prie kiekvieno namo. Visais metų laikais svaigiai kvepėdavo kaimas: pavasarį – jazminais ir alyvomis, vasarą – bijūnais, karkliukais, apyniais, šienų, liepžiedžiais ir medumi, rudenį – obuoliais, keptomis bulvėmis, deginamais bulvienojais, žiemą – iš kaminų rūkstančiais dūmais, svilnamomis kiaulėmis, rūkoma mėsa. Buvo keturios pirtys – dvi kaimo viduryje, dvi – vienkiemiuose.

Atrodo, viską kaip šiandien matau, uodžiu, girdžiu, jaučiu. Lyg vakar taip buvo...

Autorės nuotraukos

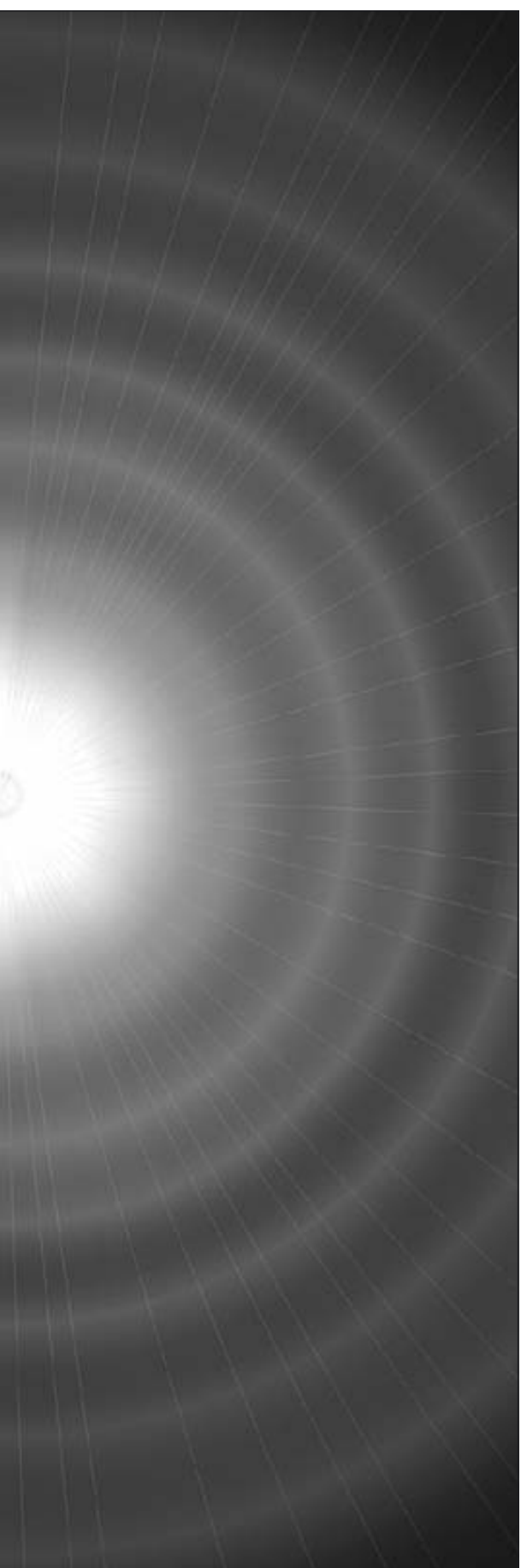
DVASINIO AUGIMO KELIU

ŠIŲ METŲ BALANDŽIO 20 DIENĄ RADVILIŠKIO VIEŠOJOJE BIBLIOTEKOJE PIRMĄ KARTĄ APSILANKĖ SOCIALINIŲ MOKSLŲ DAKTARĖ, KELIŲ MOKSLINIŲ KNYGŲ IŠ LIETUVOS EKONOMINĖS IR FILOSOFINĖS MINTIES ISTORIJOS AUTORĖ EGIDIJA LAUMENSKAITĖ. JI YRA PARAŠUSI STUDIJĄ APIE EKONOMINĖS MINTIES RAIDĄ LIETUVOJE XVI–XVII A., IŠLEIDUSI MONOGRAFIJĄ APIE VIENĄ IŠ RYŠKIAUSIŲ TARPUKARIO LIETUVOS ASMENYBIŲ – IŽYMŲ VALSTYBININKĄ IR „LITO TĖVĄ“ PROFESORIŲ VLADĄ JURGUTĮ. TAČIAU JOS PAŠNEKESYS SU RADVILIŠKIEČIAIS BUVO NE APIE EKONOMIKĄ, O APIE DVASINES ŽINIAS, KURIŲ ĮGĖJO PRIEŠ 17 METŲ ANGLIJOJE PRADĖJUSI STUDIJAS BRAHMA KUMARIS PASAULIO DVASINIAME UNIVERSITETE. TODĖL DABAR Į LIETUVIŲ KALBĄ KASMET IŠVERČIA IR PRISTATO VIENĄ AR KITĄ KNYGĄ IŠ SENIAUSIŲ INDIJOS DVASINIŲ ŽINIŲ LOBYNO. AUTORĖ TUO PASIDALIJO IR SPECIALIAI „RADVILIŠKIO KRAŠTUI“ PARAŠYTAME STRAIPSNYJE.

EGIDIJA LAUMENSKAITĖ

Kiekvienas žmogus turi vienokį ar kitokį tikėjimą. Nebūtinai Dievu ar gražesne ateitimi, gal savo labai žemišku noru, bet turi. Jei niekuo netiki, kamuoja motyvacijos stoka, dvasinis nuovargis, depresija. Kartais manoma: jei tau reikia Dievo, tu silpnas. Šiandien Jo reikia kiekvienam, tačiau nepakankamai suprantame, ką Jis gali duoti. Kiekvienoje kultūroje dar yra savas Dievas. Visas civilizacijos procesas vyksta ne susivienijimo, o sklaidos, įvairovės augimo kryptimi. Religijos toliau skaidosi į šakas, atšakas. Žmogus turi pasirinkti, kuo tikėti. Aš tikiu siela, jos nemirtingumu. Jūs galite paklausti, kodėl tikiu tuo, ko nematau? Tada jūsų noriu paklausti, ką jūs labiausiai vertinate? Atsakytumėte: meilę, ištikimybę, toleranciją... Bet jų akimis taip pat nematome, negalime paliesti, tačiau galime pajauti, atpažinti, suprasti. Studijos Brahma Kumaris universitete man padėjo kur kas geriau suprasti tai, ko mes nematome fizinėmis akimis, suprasti save kaip sielą, Aukščiausiąją Sielą, amžinybę, kuo religija moko tik tikėti (ačiū jai už tai).

Mažiausiai žmogus pažįsta save. Į klausimą, kas aš, atsakoma tapatinant save su lytimi, amžiumi, profesija. Tačiau kaip atrodo ta mąstanti, jaučianti žmogaus dalis, tai yra siela, ir kur ji yra? Galvoje? O gal širdyje? Šiandien atliekamos sudėtingos širdies operacijos, persodinama širdis, o žmogus, kaip asmenybė, lieka tas pats. Vadinasi, siela – ne širdyje.

Siela yra labai mažytis dvasinės šviesos taškas ir tuo pačiu galingiausia energija, didžiausias kūrinijos stebuklas. Ir pakanka akimirkos, kad ji paliktų kūną. Siela, kaip ir kūnas, turi savo raiškos instrumentus. Tik jie subtilesni. Sielos instrumentai – protas, intelektas ir charakteris, kuriais gyvenanti siela išreiškia save per kūną. Dvasingumas pasireiškia ne paveikslų ar knygų sukūrimo skaičiumi. Dvasiškai turtingas ir gilus žmogus gali būti nekuriantis meno dalykų ir labai mažai kalbant. O intelektas, pirmiausia, – ne literatūrinė erudicija, ne perskaitytos knygos, bet išmintis. Išminčius pas kurį kaimo žmonės eidavo patarimo, galėjo būti visai neskaitęs knygų, tačiau buvo išmintingas. Toks žmogus tuščiai nekalba, tuščiai negalvoja. Labai svarbi yra minčių kokybė, ir šiuo požiūriu mes turbūt netapome gražesni, nors naudojame nepalyginamai didesnę informacijos srautą. Žmonės anksčiau sakydavo: nesistebėk („nesidyvik“), blogai, piktai nekalbėk ir taip pat negalvok. O todėl, kad sugrįš tau pačiam. Dvasiniai dėsniai labai tikslūs, o mintys ir žodžiai veikia panašiai kaip veiksmo ir atoveiksmio dėsnis materijoje.

Taip jau atsitiko, kad 1992 metais gavau Britų tarybos stipendiją stažuotis Londono ekonomikos ir politikos mokslų mokykloje, tačiau ten daugiau kaip metus gilindama ekonominių teorijų žinias atsitiktinai patekau (nors, kaip žinome, visai atsitiktinai nieko nebūna) į netradicinį universitetą, kur studijos padarė esminę įtaką mano gyvenimui. Tada ir nusprendžiau, kad, grįžusi į Lietuvą, būtinai padėsiu ir kitiems, besidomintiems dvasinio pasaulio paslaptimis, susipažinti su pačia seniausiąja radža joga, kurios per ilgus amžius ne iki galo suvoktas žinias šiandien labai paprastai kiekvienam norinčiajam aiškina Brahma Kumaris (*ind.* Brahmos seserys ir broliai).

Šis universitetas – tai unikali dvasinio lavinimo institucija. Jis buvo įkurtas Indijoje 1937 metais ir pirmiausia sukėlė mums mažai žinomą dvasinę revoliuciją savo krašte. Šiuo metu Brahma Kumaris universitetas pripažintas ir gerai žinomas ne tik Indijoje. Jis turi savo centrus beveik 130 pasaulio šalių, aktyviai dalyvauja įvairiose tarptautinėse programose vardan geresnio pasaulio, įgijo generalinio patarėjo statusą Jungtinių Tautų Taryboje. Jame mokytiis kiekvienas gali nemokamai, o pati institucija išsilaiko iš savo studentų ir mokytojų lėšų. Nėra privalomų mokesčių, tačiau kiekvienas prisideda pagal savo galimybes. Diplomai čia neišduodami, nes studijos trunka visą gyvenimą. Dvasines studijas nuolat lydi meditacijos mokymasis.

Brahma Kumaris universiteto įkūrėjas – Brahma Baba (*ind.* Tėvas Brahma), kuriam po mirties Indijos vyriausybė pripažino Pradžapitos (žmonijos tėvo) vardą, kūrusio ir vadovavusio šiai dvasinei mokyklai iki savo gyvenimo pabaigos. Paskutiniuosius 33 savo gyvenimo metus (mirė 1969-aisiais, sulaukęs 91 metų) jis atidavė visas jėgas ir savo sukauptas lėšas šios dvasinio lavinimo mokyklos kūrimui. Prieš mirtį pavedė vienai iš savo mokinų, gana jaunai merginai, toliau tęsti administracinės vadovės darbą, o tai iki tol buvo visiškai naujas ir nepriimtinas reiškinys tarp Indijos dvasinių judėjimų (ir šiandien tai – vienintelė dvasinė institucija, kurioje dominuoja vadovės moterys). Tėvas Brahma pažymėjo, kad vis gausėjančių idėjinų ginčų pasaulyje reikalingiausiomis yra tolerancijos ir globojančios meilės savybės, kurias moteris sugeba „išlaikyti“ dar stipriau negu vyras. Jis niekada nebandė atitraukti žmonių nuo jų religijos, o tik siekė padėti geriau suvokti dvasines tiesas. Kvietė suprasti visų vieną bendrą dvasinę prigimtį ir vienodas dvasines vertybes, nepriklausomai nuo mūsų religijos, kultūros bei išsilavinimo.

Radža joga – tai nėra kažkokia ritualinė praktika, bet nuo-

seklus dvasinio lavinimo sistema. Žinios apie sielą, jos prigimties savybes bei esmines silpnybes yra jungiamos su seniausios meditacijos mokymu.

Šiose studijose supratau vieną labai paprastą dalyką – ne-reikia kovoti su savo silpnybėmis, nors dabar yra išsikero-jusių silpnybių, puikybės ir plepėjimo metas. Tyloje reikia prisiminti savo stiprybes, savo amžinas prigimties verty-bes, nuo kurių pirmiausia gera sau pačiam. Mano dėme-sys į savo vertybę, į reikalingą stiprybę (ramybę, mielumą, supratingumą) išstumia mano silpnybę (liūdesį, nepasiten-kinimą) automatiškai: taip, kaip įleista šviesa automatiškai išstumia tamsą. Jeigu atsisėsite ir bandysite tik tylėti dvi valandas, siela peno negaus. Norint, kad tyla virstų medi-tacija, reikalingos pakilios mintys, kurios anksčiau ar vė-liau atneš ir būsenos pakylėjimą. Tylėti galime tik lūpomis, mintimis tikrai neištylėsime dviejų valandų.

Argi tam yra žmogaus subtiliausias instrumentas – protas, kad jis negalvotų? Juk pats žodis „medituoti“, kilęs iš lotynų kalbos, reiškia „galvoti“. Žinome, jog liū-dnos ir sunkios mintys, abejonės, nusivylimai mus su-randa patys. Jokių pastangų tam nereikia. Ir tada nėra taip paprasta išlaikyti teigiamas mintis ir save jomis iš tikrųjų „pamaitinti“. O juk mūsų mintys lemia mūsų emocijas, būsenas, kūrybingumą. Tylos meditacijoje imu galvoti, kas yra tikroji meilė, kantrybė. Kokios gi man trūksta savybės ar jėgos, kad negaliu teigiamai reaguoti? Kokie mano prisirišimai ar lūkesčiai sukelia manyje su-maištį? Tokia tyla ir vienuma, kai pradėdu ramiai žvelgti į save ir stebėti, kas gi darosi su manimi, o ne su kitais, yra nepaprastai vertinga. Tik tyloje mes galiausiai gali-me apsijungti su pačia ramiausia ir stipriausia išmintimi – Aukščiausia Šamone, Dievu – ir atpažinti skaisčią meilę bei stiprybę. Dvasinė tyla praktikuojama visose religijose. Šiandien ypač, kai aplink daugėja sumaišties, abejonių, pasiūlos visokiausių menkaverčių dalykų, siela be tylios maldos, be meditacijos negali atsilaikyti ir ne-nusilpti, kaip ir kūnas be sveiko maisto.

Dėl ko žmogus vartoja alkoholį, nervus raminančias tabletes? Nė vienas nenori tapti girtuokliu, narkomanu ar priklausomu nuo vaistų. Tiesiog nori išsilaisvinti nuo nerimo, sunkių minčių, nori geriau jaustis. Radža joga pirmiausiai moko kaip valdyti savo mintis, nes visų priklausomybių ir įpročių šaknys yra subtiliame minčių pasaulyje.

Pamėginkime šį mokymą pritaikyti mūsų kasdienybės išgyvenimuose. Netekęs darbo, dažnas pasijunta beviltiškoje situacijoje. Vyras ir moterys ieško būrėjų, kad išburtų jų ateitį, kad kortos pasakytų, kur ieškoti darbo, kada jis atsiras. Norisi gauti atsakymus į daugelį kankinančių klausimų. Tačiau būrėjos darbų nesuranda, negrąžina pas kitą moterį išėjusio vyro, nedidina vaikų paklusnumo. Radža joga taip pat to savaiame nepa-daro, tačiau ji moko suprasti, ieškoti atsakymo savo paties veiksmuose ir pamatyti nuostabių naujų galimybių. Skausmą ir vargą mums sukelia mūsų pačių prisirišimai bei dvasinės silpnybės. Netekote darbo, prie kurio bu-vote prisirišęs? Tačiau jūs gavote naujo gyvenimo gali-mybę, gavote progą kažką atrasti, išmokti. Ir dar juk nėra bado ar fizinio skausmo (beje, turtas taip pat tik iliuzinė garantija), kad būtų nebeįmanoma kažko mo-kytis. Net žalinga yra sutapatinti save tik su kažkuria konkrečia veikla, nes tuomet patys padarome save pri-

klausomus. Egzistuoja platesnis gyvenimas, kuriam mes visi priklausomus. Ir dažnai nematome, kad situacijos mus tiesiog išlaisvina nuo savęs apribojimo. Jeigu jūs nebūtų atleidę iš darbo, ar būtumėte pabandę gyventi kitaip? Ar būtumėte ką nors naujo išmokę? O juk jūs tai galite! Tikroji pergalė yra ne pati situacija (ar tik noro išsipildymas). Kai gyvenimas nepadovanoja lengvatų, o jūs nenusimenate, sveikai priimate ir einate pirmyn, neprarasdami pasitikėjimo savimi, – tai didelė pergalė. Taigi jūs „pergalit“ nusivylimus, baimes, kurie labiausiai griaua jūsų gyvenimą.

Mūsų pasiryžimas bei būseną neturi priklausyti nuo kitų žmonių veiksmų ir neturime kaltinti kitų už mūsų nesėkmes. Ir ne visai taip, kaip pasakėčioje apie lapę ir vynuogę: „...O aš ir nenorėjau šitų vynuogių“. Čia yra dar kita išmintis: „Gal man jų iš tikrųjų nereikia“? Tik atitraukite, paleiskite savo buvusį *lūkestį* ir pamatysite: gal iš tikrųjų nėra būtina? Yra geras posakis: „Viešpatie, apsaugok mane nuo mano norų, nes jie išsipildo.“ Kodėl apsaugok? O todėl, kad jie dažnai atneša visai ne tai, ko tikėjaisi.

Kitokia pasaulio sandara, pagaliau supratimas cikli-nio laiko ir amžino gyvenimo kaip kelionės ratu (siela amžina kaip ir materija), kuo buvo tikima seniausiose kultūrose (senovės lietuvių tikėjime amžinybė taip pat turėjo aiškų amžinos kelionės ratu ir tam tikru metu tik būtino *virsmo* supratimą) duoda žymiai aiškesnį primi-nimo „nebijok“ jausmą ir jėgą. Tu – siela – negali iš-nykti ir mūsų tarpusavio santykiai taip pat neprapuola: kiekviena pakili mintis, kiekviena teisingai pereita diena atneš ateities vaisių ir man pačiam... Lietuvių senovės mitologijoje aukščiausias dievas Pradžiapatis, kaip visa ko pradžia, šiandien aiškinamas mums nauja – supрати-mo – kalba. Dabar tiesiog ne mitų kūrimo ir palaikymo metas. Dabar ypatingasis žmogaus dvasinės pastangos laikas, kaip ir atsakingasis sėjos metas gamtoje, nebūna visą laiką. Taigi ką dabar aš savyje sėju? Kur kreipiu savo jėgas, savo energiją?

Dvasinės studijos labai aiškiai padeda suprasti, kaip neigiamos mintys, nesvarbu, ar jos suktųsi apie save, ar apie kitus, nusilpnina pirmiausia mane patį. Visi žino-me, kad blogai galvoti yra blogai, tačiau kaip to nedaryti, man geriausiai paaiškino Brahma Kumaris.

Pats žodis „joga“ reiškia „ryšys, susijungimas“. „Ra-dža“ – karalius, Aukščiausias Suverenas. Pirmiausia ra-dža joga moko, kaip tapti suverenu savęs, būti savo jaus-mų, minčių šeimininku, o ne priklausomu nuo kitų norų ir valios. To turbūt nori daug kas, tačiau dažniau bando visokiais būdais padaryti kitus priklausomus ir taip pasijausti bent laikinai šiokiu tokiu suverenu. Dvasinės žinios moko, kad net už bandymą kitus prie savęs „pri-rišti“, tai yra daryti kitus priklausomus, teks anksčiau ar vėliau sumokėti tam tikrą „kainą“. Tikroji labdara yra daryti žmogų savarankišką, stiprų ir atsukti į Aukščiau-sią Suvereną – Dievą.

Antroji radža jogos reikšmė būtent ir yra mokymasis priklausyti tik nuo Aukščiausio Suvereno – Dievo, kuris vienintelis neturi jokio egoistinio noro mums. Mokyma-sis pasitikėti Juo, palaikyti ryšį ir susidraugauti su Juo – tai tikroji dvasinė kelionė, nes niekas nepadarys manęs tokio kilnaus ir gražaus suvereno kaip Dievas.

Aukščiausia Siela, kaip dvasinė šviesa, visų sielų Tėvas.

SENOLIAI MUMS PALIKO...

ŽURNALO SKAITYTOJAMS PAGEIDAUJANT, PATEIKIAME PASAKOJIMŲ, PADAVIMŲ, IDOMESNIŲ ISTORIJŲ, SUSIJUSIŲ SU RADVILIŠKIO KRAŠTU, KURIE IKI MŪSŲ DIENŲ ATKELIAMO, SENOLIŲ PERDUOTI IŠ KARTOS Į KARTĄ.

APIE DAUGĖLAIČIUS

Daugėlaičių dvarą ponas Reichardtas atvyko per Pirmąjį pasaulinį karą, kai Lietuvoje šeimininkavo vokiečiai. Apie 1914–1915 metus jam ši dvarą ar valdžia davė, ar jis nusipirko iš kažkokio nusigyvenusio rusų dvarponio Dovydovo.

Kai ponai atsikraustė, aplink esantieji tvartai, kumetynai jau buvo pastatyti. Ponas pradėjo statyti naują gyvenamąjį namą, kuris ir dabar tebestovi. Šis namas statytas ant buvusių maro kapelių. Kai kasė pamatus, visus iškastus kaulus surinko ir nuvežė į Daugėlaičių dabartinius kapelius. Anksčiau ten nebuvo kapelių, tik aukštesnė vieta prie Taušės upelio.

Pastačius šį namą, naktimis pradėjo vaidentis. Kai tik visi suguldavo, virtuvėje imdavo bildėti, kristi ant grindų puodai, lėkštės. Tarnaitė atsikeldavo, viską sutvarkydavo, bet nieko, kas tai padarydavo, neaptikdavo. Ir taip per naktį keletą kartų. Ponai visai negalėdavo tuose namuose nakvoti.

Kartą pono seseriai Marijai prisisapnavo, lyg jai kažkas sako: „Ateik pas mus, ir viskas bus gerai.“

Netrukus ji mirė. Ją Palaidojo Daugėlaičių kapeliuose, ten, kur buvo nuvežti kaulai iš namo pamatų. Kaip ranka atėmė – name daugiau nebesivaideno. Matyt, kunigas, laidodamas pono seserį, pašventino ir tuos kaulus.

Paskui ponas apšodino kapelius beržais. Pastatė seseriai atminti paminklą, kuris ten tebestovi.

Teresė Ivoškaitė-Volkovienė gyveno Varnionių kaime ir jauna tarnavo pakajava (pono vaikų ir kambarių prižiūrėtoja) Daugėlaičių dvare pas poną Reichardtą. Anksčiau rudens rytą į darbą eidama ažuolų alėja, pamatė lyg rūke virš dvaro pastato baltą mergelę.

Tą vaizdą regėjo du kartus. Kai ji apie tai papasakojo, dvare tarnavusi sena virėja sakė, kad čia tą mergaitę ne ji viena matė ir kad tai – dėl nelaimingos meilės pasikorusi ar kitaip nusižudžiusi mergaitė.

Gal nelaimingoji mergaitė ir išsiaugino iš dvaro pamatų baltą beržą (jam daugiau kaip 40 metų), kad būtų lengviau, kad turėtų draugą?

Kai 1956 metais Mečys Venclova su žmona atsikraustė į pono Reichardto dvarą, ten gyvenę žmonės jiems pasakojo: kiekvieną naktį, apie dvyliką valandą, nedidelė, baltai apsirengusi mergaitė vis bėga ir bėga aplink kami-

ną, ant stogo. Bet kol Venclovos ten gyveno, patys to nė karto nematė.

Apie 1987 metus, žiemą, septintą valandą ryto, Elzytė Volkovienė atsikėlė ruoštis. Eina į tvartą ir mato: prie Miežinio šulinio stovi baltai apsirengusi, gražaus veido mergaitė. Moteris labai išsigando, bet į tvartą reikia eiti. Kai grįžo atgal, mergelė dar tebestovėjo. Jos veidą aiškiai matė – labai dailus, bet nepažįstamas. Kai vėliau išėjo į lauką, jos jau nebesimatė.

Tai turbūt buvo ta pati baltosios dvaro mergaitės vėlė, nerandanti aname pasaulyje sau vietos.

1999 metais jaunimas, pasibaigus šokiams, salėje tvarkė aparatūrą. Salė yra Daugėlaičių dvaro pastate. Jie pamatė, kad nuo scenos ateina baltai apsirengusi nepažįstama mergaitė. Visi taip išsigando, kad išdūmė namo, neužrakinę salės. Paskui bijojo grįžti, todėl vieno jaunuolio motina turėjo eiti užrakinti šokių salę.

Liepynės miške būdavo daug vilkų. Todėl tą vietą žmonės Vilkuobe vadina. Seniai seniai vilkai iš tos

Pasakojama, kad labai senuose pastatuose, iš kurių likę tik griuvėsiai, seniau vaidendavosi

Kokių istorijų mena bebaigiąs sunykti Palonų dvaras?

Vilkduobės tempė papjovė didelį veršį. Ta vieta, kur jie pametė odą, vėliau buvo pavadinta Odine. Toliau panešę, vilkai pametė krūtinkaulį, taip atsirado Krūtinės kaimo pavadinimas. Dar toliau vilkdami, žvėrys paliko nirkomis vadintus inkstus, iš čia atsirado Nirtaičių kaimo pavadinimas.

Tie kaimų pavadinimai taip ir prigiję žmonių atmintyje...

* * *

Daugėlaičių krašto muziejuje saugoma užrašyta unikali „Žėkelio giesmė“. Pasakodavo, kad pagonius katalikų tikėjimo tiesų pradėjo mokyti, pirmiausia išmokydami šios giesmės. 1523 metais Šiaulių vyskupas Jonas, atvykęs į Šiaulių kraštą, Sidabrėje radęs lietuvius, dar tebešlovinančius senuosius dievus, todėl pastatęs Joniškio bažnyčią ir ėmęs žmones mokyti šios giesmės. Iš kartos į kartą perduodama, ji per kelis šimtmečius pasiekė ir mūsų laikus.

Žėkelis (skolinys iš kitų kalbų) – tai „mokytojas“.

Esu –Žėkas, mokytojas – Švento Rašto skaitytojas.

- 1) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra viens?
Viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius, Amen.
- 2) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra du?
Dvi tablyčios (akmeninės lentos) Muižiečiaus (Mozės), viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.

- 3) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra trys?
Trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
- 4) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra keturi?
Keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
- 5) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra penki?
Penkios ronos (žaiždos) Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
- 6) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra šeši?
Šešios rožės, lelijos po akimis Marijos, penkios ronos Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra septyni?
Septyni sakramantai, šešios rožės, lelijos po akimis Marijos, penkios ronos Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra aštuoni?
Aštuonios žvakės ant altoriaus, septyni sakra-

mentai, šešios rožės, lelijos po akimis Marijos, penkios ronos Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.

- 9) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra devyni?
Devyni korai (chorai) aniuolų (angelų), aštuonios žvakės ant altoriaus, septyni sakramentai, šešios rožės, lelijos po akimis Marijos, penkios ronos Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
- 10) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra dešimt?
Dešimt Dievo įsakymų, devyni korai aniuolų, aštuonios žvakės ant altoriaus, septyni sakramentai, šešios rožės, lelijos po akimis Marijos, penkios ronos Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
- 11) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra vienuolika?
Vienuolika aniuolų, dešimt Dievo įsakymų, devyni korai aniuolų, aštuonios žvakės ant altoriaus, septyni sakramentai, šešios rožės, lelijos po akimis Marijos, penkios ronos Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.
- 12) Žėk, Žėk, Žėkeli, pasakyk, kas yra dvylika?

Dvylika *apaštuolų* (apaštų), vienuolika aniuolų, dešimt Dievo įsakymų, devyni korai aniuolų, aštuonios žvakės ant altoriaus, septyni sakramentai, šešios rožės, lelijos po akimis Marijos, penkios ronos Jėzusa, keturi evangelistai, trys patrijarkai, dvi tablyčios Muižiečiaus, viens pons Jėzus, kuris danguj karaliauja per amžius. Amen.

„Žėkelio giesmė“ žinota mūsų krašte dar ir kolūkinės santvarkos metais. Tai liudija toks nutikimas. Stasys Taunys iš Liepių kaimo dirbo kolūkyje traktorininku. Jis pasakodavo: „Gavau iš valdžios raudoną „Belorusą“ (traktorių). Važiuoju keliu, gi žiūriu – priešais vyr. inspektorė Janutienė mane bestabdanti. Mano „Belorusas“, tai pamatęs, tik girkšt ir sustojo. Priėjo prie manęs Janutienė ir sako: „Kad man „Žėkelį“ sugiedotum!“ Aš jai visą „Žėkelį“ išgiedojau. Tada pati Janutienė, per petį man paplojusi, leido toliau važiuoti.“

APIE PALONUS

XIV šimtmetyje, viešpataujant didžiajam kunigaikščiui Gediminui, kur dabar yra Palonų miestelis, tarp ža-

Iš kartos į kartą perduodami padavimai ir legendos apie įvairias rajono vietas

liuojančių miškų ir žydinčio sodo dunksojo graži medinė pilis. Jos savininkas buvo Lietuvos bajoras, suvokietėjęs grafas Štembergas. Nors jis buvo gimęs, augęs ir gyveno Lietuvoje, bet daugiau pritarė vokiečiams kryževiams negu savo tautai. Vieną kartą, užplūdus kryževiams Šeduvą, Štembergas buvo pasiūstas su savo kareiviais juos iš ten išvyti, bet jis mūšį pralaimėjo ir su didžiausiais nuostoliais ėmė trauktis į savo pilį. Kryževiai, pasigrobė turtų ir, paėmę daug Štembergo kareivių, jo nesivijo, bet patraukė atgal į savo namus.

Gediminas, sužinojęs apie Štembergo pralaimėjimą, didžiai nustebo, kad jis su savo kariuomene negalėjo nuveikti nedidelės gaujos įsiveržusių kryževių. Ilgai negalvodamas, pasiuntė į Šeduvos ir Palonų apylinkes savo ištikimą karininką Gardievių, kad jis tą pralaimėjimą vietoje iširtų. Bet Gardievius nespėjo savo užduoties įvykdyti, Gediminas jį iš ten atšaukė, pavesdamas jam sulaikyti į Raseinius besiveržiančius kryževius. Gardievius išvyko su didele kariuomene, be to, jam į pagalbą turėjo atvykti ir Štembergas. Gardieviui buvo įsakyta akylai sekti Štembergą, bet šis, pralaimėjęs mūšį ties Šeduva, susirgo ir savo vieton su nedidele kariuomene pasiuntė sūnų Rudolfą. Kryževiai buvo sumušti ir su didžiausiais nuostoliais turėjo pasitraukti iš Raseinių.

Gardievius, grįžęs iš karo, nuėjo pas kunigaikštį Gediminą ir pranešė, kad jis, nakčiai išbrovęs į kryževių stovyklą, matė ten grafą Štembergą, kuris neva dėl ligos pats negalėjo vykti į mūšį. Štembergas pasiūlė kryževiams dabar be mūšio pasitraukti iš Raseinių, kad lietuviai išsiskirstytų, o paskui miškais slaptai naktimis atsidangint į Palonus, iš čia jis pats kryževius nuves į Kėdainius ir tokiu būdu tą miestą paims. Kryževių vadai su Štembergo siūlymu mielai sutiko ir pasižadėjo dar tą pačią naktį pasitraukti. Gardievius, visa tai girdėdamas, grįžęs į savo pulkus, tuoj puolė jau besitraukiančius kryževius ir juos sutriuškino. Štembergui gi pavyko pa-

sprukti, bet buvo paimti du kryževių vadai, su kuriais Štembergas tarėsi.

Gediminas, išklauses Gardievių pranešimą, lyg perkūno trenktas pašoko šaukdamas: „Sušaudykite prakeiktą išgamą! Nukankinti tą tėvynės išdaviką žiauriausiomis priemonėmis! Tuoj vyk su kariuomene į Palonus. Apšuk jo pilį, paėmęs jį, surakink retežiais ir pristatyk man, o aš jam sugalvosiu tinkamą atlyginimą! Jeigu jis nenorės pasiduoti ir priešinsis, paversk jo pilį pelenais.“

Gardievius su pulku raitelių, kunigaikščio Gedimino įsakymu, dar tą pačią naktį slaptai įėjo į Palonus. Saulei tekant, pilis buvo apsupta. Štembergas su penkiais kryževių vadais ką tik buvo grįžęs iš Raseinių. Pamatęs lietuvių kariuomenę, įsakė savo įgulai jų neįsileisti, priešintis ir ginti pilį iki paskutiniųjų. Įgula nieko nežinojo, kad su juo drauge grįžo ir kryževių vadai. Štembergas savo kariuomenei pranešė, kad tas lietuvių raitelių pulkas yra parsidavęs kryževiams ir atėjo jų išterioti. Išgirdus savo grafo pranešimą, pilies įgula pasiryžo geriau mirti ginantis, negu pasiduoti ir užpuolikų rankas.

Gardievius, matydamas atvirą pasipriešinimą, įsakė savo kareiviams pulti pilį. Užvirė smarki ir atkakli kova. Pilies įgula neapsakomu smarkumu gynėsi. Gardievius, regėdamas, kad pilies nepaims mūšiu, liepė kareiviams ją padegti. Saulei leidžiantis, jau visa Palonų pilis buvo paskendus liepsnos glėbyje. Štembergas ir jo įgula išsiveržė pro liepsnojančios pilies vartus ir puolė narsią Gardievių kariuomenę. Daug žuvo abiejose pusėse, bet laimėtoju buvo Gardievius. Jis su likusiais savo kareiviais pristatė sužeistą išdaviką Štembergą, du kryževių vadus ir 50 Štembergo kareivių kunigaikščiui Gediminui.

Gediminas sudegino ant laužo Štembergą ir du sugautus kryževių vadus. Štembergo kareiviams grąžino laisvę, nes tardymas parodė, kad jie buvo išgamos Štembergui apgauti.

Praslinkus vieneriems metams, Palonuose vėl buvo pastatyta medinė pilis, kuriai vardą davė pats Gediminas, pavadindamas ją Pelenų pilis. Pilis buvo padovanota narsiajam Gardieviui. Bet neilgai ji puošė šią apylinkę. Vieną tamsią rudens naktį kryževiai, keršydami Gardieviui, puolė ją ir sudegino, o jos liepsnose žuvo ir pats Gardievius.

APIE VELNIO AKMENĮ VALATKONIULOSE

Senovėje gyveno du dvarininkai: Komaras ir Valatkonis Jagminas. Jie turėję tiek daug žemės, kad nebežinoję jos ribų. Kartą abu dvarininkai susitikę prie šio akmenų ir susiginčiję, kieno lauke jis gulys. Kai ginčo negalėję išspręsti, vienas sušukęs: „Tegu išsprendžia velnias!“

Praslinkus kelioms dienoms, apylinkės gyventojai pastebėję, kad akmuo kiek pavilkta Komaro pusėn, akmenyje aptiktos nelabojo letenų žymės. Nuo tada žmonės ėmė jį vadinti Velnio akmeniu.

* * *

Legenda mini, kad kartą keliu važiuo žmogus ir už-

Žemojo Šaukoto dvaro malūnas

kliuvo už akmens, kuris tuomet gulėjo prie pat kelio. Sulūžo žmogaus ratai. Tada jis supykęs pasakė: „Kad tave velnias nuneštų!“ Rytą dieną žmonės rado tą akmenį į šalį nuvilktą. Matėsi, kad jis buvo smarkiai stumtas – išraustas didelis griovys, atsiradęs kalnas žemių ir medžių šaknų. O ant akmens išryškėjo grandinių žymės. Mat velnias tą akmenį traukė, grandines užnėręs.

Kita legenda byloja, kad kartą atėjo velnias pasipiršti šių vietų dvarininko Komaro dukteriai. Šioji paprašė, kad velnias jai atvilktų vieną akmenį iš Valatkonių miško. Velnias vilko vilko, bet niekaip iki dvaro nepritempė. Taip tas akmuo didelį griovį išrausė – net dabar ten žolė neauga.

Dar vienas padavimas teigia, kad baudžiaivos laikais, kai dvarininkai turėjo didelę galią, Velnio akmuo gulėjo ant ežios, kuri skyrė Baisogalos dvarininko Komaro mišką nuo valstiečio Kadaro žemės. Kartą ponulis sumanė, kad ši riba netikra. Jis ėmė sakyti, kad ir už akmens – jo žemė. Komaras pradėjo ginčą su valstiečiu. Aišku, Kadaras pralaimėjo, neteko savo žemės gabalo. Žmogelis garsiai keikė godų poną. Išgirdo tuos keiksmus velnias. Vieną audringą naktį su dideliu trenksmu nelabasis pernešė akmenį į senąją jo vietą. Niekaip vėliau Komaras nebegalėjo to riedulio pajudinti. Taip valstietis su velnio pagalba savo žemę atgavo.

APIE KITUS RAJONO VIETOVARDŽIUS

Šaukoto dvaro žemėje esantis piliakalnis ir miestelio apylinkių pilkapiai rodo, kad čia žmonės gyveno nuo seniausių laikų. Seneliai pasakodavo, kad toje vietoje, kur dabar yra miestelis, buvęs didelis ir senas dvaras. To dvaro savininkas su baudžiauninkais labai blogai elgdavęsis. Jis baudžiauninkus plakdavęs tol, kol tie neišmokdavę lenkų kalbos. Tačiau, net plakami rykštėmis, lietuviai nenorėję mokytis savo engėjų kalbos.

Toks baudžiauninkų atkaklumas dvaro savininkui nepatikęs ir jis iš Varšuvos atsivežęs stiprų lenką, kurio pareiga buvo plakti rykštėmis baudžiauninkus. Žmonės Varšuvos lenką vadindavę Kotu.

Vienas baudžiauninkas buvęs pagarsėjęs savo jėga. Tas stipruolis net kelis kartus jau buvęs plaktas rykštėmis. Tačiau jis nepabūgęs ir, žiaurųjį dvarininką sutikęs, vis riktelėdavęs: „Šauk Kotą!“ Žinoma, išpuikusiam dvarininkui tokia pašaipą nepatikdavusi.

Kartą dvarininkas buvęs labai piktas. Išgirdęs tą pašaipų stipruolio pasakymą, įsiutęs, įsakęs pašaukti Kotą ir liepęs įkirsti baudžiauninkui stipruoliui šimtą rykščių. Išgirdę tokią nežmonišką bausmę, visi baudžiauninkai labai išsigandę. Tik vienas stipruolis šypsojėsis. Buvęs atneštas pundelis rykščių. Stiprusis baudžiauninkas, užuot gulęs į baidymo lovį, šokęs ant pono ir Koto, juos abu pagriebęs už krūtinių, parbloškęs ant žemės, surišęs ir kiekvienam įkirtęs po 50 rykščių.

Pamatę tokį netikėtą reginį, visi dvariškiai išlakstę į visas puses ir pasislėpę. Stipruolis, nubaudęs baudžiauninkų kankintojus ir skriaudėjus, atsisveikinęs su savo bičiuliais ir išėjęs į girią. Kuriam laikui praėjus, Šaukoto dvaras buvęs padegtas.

Vėliau Šaukoto dvaro žemės atiteko dvarininkui Simonui Herumbavičiui, kuris 1773 metais čia pastatydino bažnyčią, prie kurios pradėjo kurtis miestelis, galbūt gavęs pavadinimą iš minėto stipruolio baudžiauninko pašaipaus pasakymo „Šauk Kotą“.

Kažkada labai seniai gyveno du milžinai Šėta ir Repšys. Gyvendami kaimynystėje, labai sutardavo, sako, net vieną kirvį abu dalindavęsi. Buvo didžiuliai, tai tą kirvį vienas kitam perduodavo, neišeidami iš namų, tik rankom susisiekdami.

Milžinas Šėta turėjo dukterį, o milžinas Repšys – sūnų. Paaugę vaikai pamilo vienas kitą, bet tėvams kažkodėl nepatiko tokia draugystė, tad ją visaip draudė. Ką jauni darys, pradėjo slėptis. Norėdamas slapčia susitikti, Repšio sūnus ėmė nešti su kepure žvyrą ir supylė pailgą kalnelį, kokių 30 metrų ilgio, kad per jį galėtų pereiti ten buvusią pelkę ir patekti pas savo mylimąją. Taip abu ir susitikinėdavo. Milžinai, sužinoję, kad vaikai vis tiek susisieks, draugauja, nusileido jiems, susitaikė.

Dabar tas kalnelis apaugęs beržais ir juodalksniais, o pelkė tebėra, joje klajoja lapės, mangutai. Kalnas, kur, kaip sakoma, gyveno Šėta, vadinamas Šėtkalniu. Repšių kaimas ir pavadintas ano milžino Repšio vardu. Ten, sakoma, dar likęs ir milžino kapas – ta vieta vadinama Kapmilže. Kur palaidotas Šėta, dar stovi didžiulis akmuo, jokiais laikais neįveiktas jokių akmenkalčių. O pelkė, per kurią jaunieji milžinų vaikai pylė taką susitikimams, vadinamas Pelytė, pats supiltas takas – Laumės našta.

**Parinkta iš spausdintų šaltinių arba parengta remiantis jais bei Radviliškio viešosios bibliotekos sukaupta medžiaga.
Parengė Gražina Dunauskienė, Radviliškio viešosios bibliotekos redaktorė**

Naudota literatūra:

Legendos pasakoja. Kaunas, 2008.

NEZABITAUSKAS, A. Šaukoto miestelio padavimas. *Komunizmo aušra*, 2001, sausio 13.

Padavimai apie Radviliškio rajoną. Radviliškio rajono savivaldybės Viešosios bibliotekos medžiagos rinkinys. 2001–2008.

PAŠKŪNAITĖ, Birutė. *Senoliai porino. Radviliškis*, 2007.

ŠVEISTIENĖ, Elena. *Baisogalos valsčiaus kaimai, dvarai ir gyventojai*. Baisogala, 2000.

Egidijaus Prascevičiaus ir Viešosios bibliotekos archyvo nuotraukos

„TU ATEINI GYVENTI IR MYLĖTI“

Valė Garbauskaitė-Macijauskienė

Rašyti eiles pradėjau 1984-aisiais, būdama 15 metų. Pirmasis mano kūrinėlis buvo apie obuoliuką, žvabų lapkričio mėnesį vis dar kybantį ant obelės šakos; linksmas ir paprastas eilėraštukas... Tokia pradžia.

Kai tų eilėraščių prisikaupė, parodžiau juos savo klasiės auklėtojai, lietuvių kalbos ir literatūros mokytojai Vandai Garšvienei, vėliau – Kelmės centrinėje bibliotekoje dirbusiai šviesaus atminimo poetei Reginai Biržinytei. Jos mane ragino rašyti toliau.

Keletą kartų mano eilėraščiai pasirodė Kelmės rajono laikraštyje „Bičiulis“. Sudaryti ir išleisti pirmąją knygutę mane paskatino Lietuvos kaimo rašytojų sąjungos pirmininkas Kostas Federavičius. Tiek pirmoji, tiek antroji mano knygutės ir pasirodė redaguotos jo leidykloje „Jonava“. Šiandien šiam žmogui esu labiau dėkinga negu tuomet, nes metai ir patirtis leidžia geriau įvertinti mano kelyje buvusių žmonių gėrį.

Galbūt tas suvokimas skatina netylėti – po netrum-

TAIP PAVADINTA NAUJA RADVILIŠKIO RAJONE, BAI SOGALOJE, GYVENANČIOS, NUO KELMĖS KRAŠTO KILUSIOS VALĖS GARBAČAUSKAITĖS-MACIJAUŠKIENĖS POEZIJOS RINKTINĖ, KURIA IŠLEIDO SAVO DVIDEŠIMTĄJĮ JUBILIEJŲ PASITIKUSI ŠIAULIŲ KRAŠTO KNYGŲ LEIDĖJŲ DRAUGIJOS LEIDYKLA „SAULĖS DELTA“. RINKINYJE – DAR NEPUBLIKUOTOS EILĖS, TAIP PAT EILĖRAŠČIAI IŠ DVIEJŲ ANKSTESNIŲ AUTORĖS LEIDINIŲ: „NEŠI ŠIRDY“ (1995 M.) IR „TU ATEINI“ (1996 M.). NAUJĄJĄ KNYGĄ SUDARO DEVYNI SKYRIAI SKIRTINGOMIS TEMOMIS, KURIUOS JUNGIA ŠVIESAUS TIKĖJIMO IR MEILĖS GIJA. TAI ŠILTA, VILTINGA IR BRANDI KNYGA IEŠKANTIEMS GYVENIMO PRASMĖS IR SAVOJO PAŠAUKIMO. JA AUTORĖ PRIMENA MUMS VISIEMS BENDRĄ PAŠAUKIMĄ – MYLĖTI. LEIDINIŲ PAĮVAIRINA CITUOJAMOS KITŲ AUTORIŲ MINTYS IR ORIGINALIOS RAMŪNO KARBAUSKIO GĖLIŲ NUOTRAUKOS.

PRISTATANT VALĖS GARBAČAUSKAITĖS-MACIJAUŠKIENĖS KŪRYBĄ ŽURNALO SKAITYTOJAMS, – ŽIUPSNELIS PAČIOS AUTORĖS JIEMS SKIRTŲ MINČIŲ.

pos pertraukos vėl prabilti į savo krašto žmones posmais. Iliustruota, spalvinga knyga „Tu ateini gyventi ir mylėti“ išėjo pačiu tamsiausiu Lietuvą apėmusios krizės metu – 2009 metų gruody.

Ši knyga – tai mano asmeninės pozicijos į tai, kas vyksta Lietuvoje ir pasaulyje, išraiška. Aš nesutinku, kad žmogus būtų nuvertintas, nesutinku, kad būtų nuvertinta meilė, kad gyvenimas būtų nuvertintas iki beprasmybės. Tiek kiekviename žmoguje, tiek mūsų tautos gelmėje aš jaučiu slypinčią tyrą ir palaimintą dvasią, kuriai reikia leisti išsiskleisti. Aš negaliu ir neturiu tylėti, kai matau, jog ne dešimtmečius, bet šimtmečius klaidinta tauta, pastūmėta neapykantos ir mirties nuokalne, darda žemyn. Tik meilės ir atleidimo vedini, atgavę istorinę atmintį ir prisiminę dievišką prigimtį, galėtume pajudėti išsvajoto laimės žiburio link. Mes be galo reikalingi vieni kitiems. Todėl nebijokime ištarti žodžių, kol dar jie kitiems reikalingi, nebijokime pakelti tiesos apie savo didybę ir skurdą.“

RAUDANČIAI TAUTAI

*Aš prispausta, kai mano kraštas kenčia.
Tyli, negirdima Tautos rauda.
Tauta, kuri pati save pasmerkia,
Užmiega tyliai tyliai raudoje.*

*Kokiu žodžiu Tave paguosti, Tauta?
Kai tu tokia išsekusi esi,
Kai pačiai man iš skausmo spaudžia gerklę,
Neišsakyti žodžiai stingsta erdvėje.*

*Ar aš Tave išmokysiu mylėti?
Ar aš Tave priversiu atsibust?
O mano Tauta, aš esu bejėgė,
Nors ir mylėčiau už visus kitus.*

*Tiktai vienybėj, tik širdim į širdį,
Tautos stiprybė – meilės ugnyje.
Be jos Tu negalėsi kilti,
Be jos Tu susideginsi save.*

JEIGU

*Pasakykit, kodėl mes menki,
Taip beviltiškai silpnam ir silpnam?
Tai dėl baimių, kurios širdyje
Tartum kirvarpos kribžda ir kribžda.*

*Pasijaučiam kaip tie qžuolai
Su nudžiūvusiom savo viršūnėm,
Iš gyvenimo nelaukdami
Mums gražaus ir prasmingo likimo.*

*Nuolat bijom prarasti kažką,
Tq „kažką“ kaip iliuziją turim.
Kaip už šiaudo, nustvėrę kaskart,
Už to savo turėjimo tūnom.*

*O užaugti mes galim visi
Su iškilusiom savo viršūnėm,
Jeigu vietoje baimės širdy
Būtų meilė – didžiulė didžiulė.*

GYVENIMAS

*Kartais gyvenimu vadinam tai,
Kas tėra vien tik lėtas mirimas,
Ta apgaulė, kuria mes kasdien
Savo širdį lyg vaistais ramynam.*

*Ką vadinti gyvenimu, jei
Tiek mažai yra jį pažinusių,
Ir kurio iš jų giesmėje
Būtų saulė teisumo nušvitusi?*

*Jį pažinęs kiekvienas teisus,
Nes patikrinti niekas negali –
Šitas kelias kryptim į save,
Jis turbūt ir vadinasi gyvenimas.*

PER DAUG

*Per daug Tave aš, Lietuva, myliu.
Turbūt užspringsiu meilės ašarom,
Kad neišduočiau tartum Drebulė,
Pamačius aštrų kalavijo ašmenį.*

*Per daug Tave aš, Lietuva, myliu,
Kad įžiūrėčiau Tavo pražūtį,
Per daug vilties savy nešu,
Kad patikėčiau Tavo vakaru.*

MYLĖTI

*Kažin, ar mokame mylėti,
Pajausti kitą savimi,
Save su visuma sulieti
Ir tuo pačiu išlikti vieniši...*

*Kažin, ar mokame mylėti,
Neieškant kitame naudos arba kaltės.
Kažin, ar mokam atiduoti
Save be gailėsčio, be baimės, iš širdies.*

SUGRĮŠIM

*Iš meilės ir iš skausmo mes užgimstam,
Ateiname į žemę tapti milžinais.
Su meile ir skausmu atgal sugrįžtam, –
Iš kur atėjom, ten mūsų namai.*

*Kada atgal pakovios sugrįžti Meilė
Skausmu atvertom nežinios durim?
Nežinome nė vienas... Ir išeinam,
Neklausdami kodėl, su kuo ir kam?*

*Iš meilės ir iš skausmo čia atėję,
Sugrįžtam, savą kraitį nešdami,
Supratę, kad kiekvienas savo žvaigždę
Paliekame bekraštėj žvaigždėje.*

DŽIAUGSMAS

*Nėra kitų džiaugsmų –
Tik vienas tikras džiaugsmas,
Kuris ateina iš pačios širdies.
Neatneša jo vėju plaukę dainos,
Nė džiūgavimais skambantys balsai.*

*Kaip ir nebūna laimės išprašytos, –
Jinai ateina tyliai ir ramiai,
Kaip amžina ugnis koplyčios,
Jinai negesta, kurstoma šventai.*

*O ar patyrė meilę kas be skausmo?
Argi be skausmo būtų ji tikra?
Tiktai per jį ji duoda dangų,
Tiktai per ją jis tampa dangumi.*

Radviliškio rajono kultūros kronika

(2010 m. I PUSMETIS)

ŠIUOS METUS RAJONE PRADĖJO 27 ĮSTAIGOS, ATLIEKANČIOS KULTŪROS CENTRŲ FUNKCIJAS. JOSE YRA 129 MENO KOLEKTYVAI, KURIUOSE – 1745 DALYVIAI. PER PRAĖJUSIUS METUS SUORGANIZUOTAS 2131 RENGINYS RAJONE IR 344 RENGINIAI IŠVYKOSE. DAR 23 RENGINIAI ĮVYKO DAUGYVENĖS KULTŪROS ISTORIJOS MUZIEJUJE-DRAUSTINYJE, 257 – RADVILIŠKIO VIEŠOJOJE BIBLIOTEKOJE.

Sausio 13 d. pavakarę po šv. Mišų bažnyčioje Radviliškio gyventojai rinkosi prie miesto Trijų kryžių, kur tęsėsi Laisvės gynėjų dienos minėjimas. Žuvusiųjų už Tėvynę atminimas pagerbtas tylos minute, dalyviai prie degančių laužų dalijosi prisiminimais, skambėjo patriotiniai posmai, dainavo, giedojo tremtinių ir politinių kalinių mišrus choras „Versmė“ bei folkloro ansamblis „Aidija“. Išskirtinė istorinė data paminėta daugumoje rajono mokyklų, kultūros ir kitų įstaigų.

Sausio 15 d. Radviliškio viešajoje bibliotekoje atidaryta pedagogės iš Vilkaviškio Vilijos Žalienės tapybos ir karpinių paroda „Šviesos ženklai“. Kartu vyko poezijos ir muzikos vakaras.

Vasario 10 d. Radviliškio gyventojus ir jų svečius pakvietė Viešajoje bibliotekoje atidaryta dailininkės iš Rusijos Natalijos Kornevos tapybos darbų paroda. Iki tol ši paroda veikė miesto Kultūros centre.

Vasario 11 d. Radviliškio kultūros rūmuose suorganizuoti rajono

„Superpenketuko“ rinkimai. Po komandų atliktų įvairių nuotaikingų užduočių komisija geriausiais pripažino „X-menų“ iš Šeduvos.

Vasario 13 d. Daugyvenės kultūros istorijos muziejaus-draustinio Kleboniškių kaime skardėjo Šiaulių apskrities Užgavėnių šventė. Dalyvius linksmino radviliškėčių ir aplinkinių rajonų meno kolektyvai, veikė radviliškėčio tautodailininko Eugenijaus Arbušausko kaukių paroda, kvietė daug smagių pramogų, atrakcionų. Užgavėnių šventė surengta ir Radviliškyje, Šeduvoje, daugelyje rajono miestelių ir kaimų.

Vasario 15 d. Radviliškio kultūros centre atidaryta rajono tautodailės paroda, kurioje – 90 gražiadarbių sukurti beveik 500 eksponatai. Per pusantro šimto darbų atrinkta į Šiaulių apskrities tautodailės parodą.

Vasario 16 d. Radviliškio kultūros rūmuose įvyko Lietuvos valstybės atkūrimo dienai skirta šventė. Jos dalyvius pasveikino Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo signataras Algirdas Saudargas, rajono vadovai. Įteikti rajono mero apdovanojimai, surengtas šventinis koncertas. Šventiniai renginiai vyko visose rajono seniūnijose;

Kultūros rūmuose tą pačią dieną įvyko ansamblių ir solistų konkurso „Sidabriniai balsai“ I turas. Į tolesnį konkurso etapą pateko vyrų vokalinis ansamblis „Daina-va“, Baisogalos kultūros namų vokalinis moterų ansamblis, Radviliškio muzikos mokyklos moterų vokalinis kvartetas ir solistas Romualdas Juzukonis.

Vasario 18 d. Radviliškyje įvyko rajono moksleivių meninio skaitymo konkursas. Išaiškinti geriausi dalyviai, aptartas jų pasirodymas.

Kovo 3 d. Radviliškio viešajoje bibliotekoje surengtas vakaras „Pabūkime kartu“. Jis buvo skirtas skaitytojams, bibliotekos rėmėjams, talki-

ninkams, bičiuliams. Tokio pobūdžio renginiai – bibliotekos tradicija.

Kovo 5 d. Viešojoje bibliotekoje įvyko rajoninis jaunųjų filologų konkursas. Aptarta jų kūryba, geriausi kūrybiniai darbai atrinkti į respublikinį konkurso etapą.

Kovo 10 d. Raudondvario kultūros rūmuose pirmąkart organizuotas rajoninis jaunimo patriotinės dainos festivalis „Tavo daina gimtinei“, skirtas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 20-osioms metinėms. Dalyvauti festivalyje panoro 13 ansamblių bei solistų iš įvairių rajono mokyklų, kultūros įstaigų, bendruomenių. Visiems buvo skirtos nominacijos ir prizai.

Kovo 11 d. rajone paminėta Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena. Jai skirtuose renginiuose Sidabravo seniūnijos gyventojai pagerbė visus, kurie laukė ir nesulaukė laisvos Lietuvos. Jiems atminti prie koplytstulpio padėtos gėlės ir laikytos šventos Mišios Sidabravo bažnyčioje. Krašto muziejuje gyventojai pasirašė simboliniame testamente ateities kartoms. Vyko įvairūs konkursai, varžybos, apdovanoti jų nugalėtojai. Pagerbta įžymių kraštiečių Žukų šeima, Praščiūnų kaime Jono Žuko vardu pavadinta pagrindinė gatvė.

Kovo 16 d. Radviliškyje minint Knygnešio dieną, Viešojoje bibliotekoje pranešimą skaitė radviliškietis mokytojas Eugenijus Kantauskas. Susirinkusiesiems taip pat pristatyti nauji bibliotekos leidiniai, Knygų muziejus.

Kovo 17 d. Radviliškio miesto kultūros centras pirmąkart pakvietė į edukacinį renginį „Velykų ABC“. Tą ir dar du trečiadienius iki šv. Velykų radviliškietis su velykinėmis tradicijomis supažindino, margučius dažyti mokė Radviliškio dailės mokyklos, Vaižganto bei Lizdeikos gimnazijų mokytojai.

Kovo 18 d. Radviliškio kultūros centre surengta mažoji knygų mugė, kurioje su savo leidiniais dalyvavo įvairios šalies leidyklos, taip pat Radviliškio viešoji biblioteka. Mugėje startavo ir šios bibliotekos paskelbta bibliotekos rėmimo naujomis knygomis akcija „Perku–skaitau–dovanoju bibliotekai“.

Kovo 19 d. Viešojoje bibliotekoje atidaryta dailininko Stanislovo Rericho kūrybos paroda „Grožio šauklis“. Ekspoziciją žiūrovams pristatė Rericho draugijos atstovė Diana Faponienė.

Kovo 20 d. Radviliškyje paminė-

ta Pasaulinė žemės diena. Gatvėmis žygiavo visų rajono mokyklų mokiniai, ragindami saugoti Žemę. Prie rajono savivaldybės pakelta Žemės vėliava, Gražinos pagrindinėje mokykloje įvyko idėjų mugė „Dovanoju žalią idėją savo kraštui“.

Kovo 27 d. draugėn buvo susirinkę rajono literatų klubo „Jonvabalis“ nariai. Jų šventė „Žodžiu sparnuotu skelbiame gyvenimą“ surengta Viešojoje bibliotekoje. Apžvelgta klubo veikla, jo narių kūryba, išleistos knygos.

Kovo 31 d. Baisogalos kultūros namų mažojoje salėje įvairaus amžiaus moterys susirinko į popietę „Laukiu šv. Velykų“. Jos pasidalijo patirtimi, kaip pasirengti Velykoms, skambėjo muzika, poezija.

Balandžio 8 d. Šeduvos kultūros namuose kvietė Lietuvos humoro grupių šventė „Vieni juokai“. Be atvykusių scenos entuziastų, žiūrovus linksmino ir tenykštė grupė „Sprandžina“.

Balandžio 9 d. Aklųjų ir silpnaregių draugijos Radviliškio skyriaus vokalinis ansamblis „Pasagėlė“ atšventė savo kūrybinės veiklos dešimtmetį. Tam buvo skirta skyriaus šventinė popietė.

Balandžio 10–11 d. Alksniupių kultūros namuose vyko Lietuvos regionų kaimų ir miestelių suaugusiųjų teatrų šventė–apžiūra „Pastogė 2010“. Jame savo spektaklius parodė 10 dramų kolektyvų iš mūsų ir kitų rajonų. Įteikti apdovanojimai, pasidalyta veiklos patirtimi.

Balandžio 10 d. Radviliškio

miesto kultūros centre ir jo priegose prasidėjo jau tradicine tapusi mugė „Pavasario žiedai“. Į ją suvažiuo aukсарankiai ir prekeiviai iš įvairių Lietuvos miestų.

Balandžio 11 d. Baisogalos kultūros namuose suorganizuota aukсарankių kūrybos paroda. Joje gyventojai demonstravo įvairius savo dirbinius šv. Velykų ir Atvelykio temomis.

Balandžio 16 d. Radviliškio kultūros rūmuose surengta kultūros darbuotojų šventė „Žodžiai iš širdies“, skirta Pasaulinei kultūros dienai. Joje pagerbti Radviliškio rajono kultūros darbuotojai, tiems, kurie pripažinti geriausiai už 2009 metų veiklos rezultatus, įteikta 17 nominacijų.

Balandžio 17 d. liaudiškos muzikos mylėtojai buvo pakviesti į regioninį kapelų festivalį „Žemė Lietuvos“, kuris vyko Radviliškyje. Kultūros centre koncertavo aštuonios kapelos.

Balandžio 20 d. Radviliškio viešojoje bibliotekoje pakvietė pasikaita-susitikimas „Vidinės jėgos ir stipriausia apsauga“. Sulaukta viešnios – socialinių mokslų daktarės Egidijos Laumenskaitės, mokslininkės, kelių istorinių knygų autorės, Brahma Kumaris pasaulio dvasinio universiteto lektorės.

Balandžio 22 d. Radviliškyje svečiavosi Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Akto dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo signatarai Birutė Valionytė ir Stasys Kašauskas. Viešojoje bibliotekoje jie dalijosi mintimis, pristatydami knygą „Didžioji Lietuva“.

Balandžio 23–29 d. Radviliškio viešojoje bibliotekoje vyko Lietuvos 10-osios nacionalinės bibliotekų savaitės renginiai: nuolatinės ekspozicijos, skirtos kraštiečiui profesoriumi Juozui Zubkui atminti, atidarymas, susitikimas su šalies Bibliotekininkų sąjungos pirmininku Juozu Rimkumi, Jungtinės profesinės sąjungos vadovu Arvydu Dambrausku, apskrities ir rajono vadovais, su rašytojais Gintare Adomaityte ir Rimantu Marčėnu, kitais svečiais, atidaryta dailės paroda iš kraštiečio Vlado Žuko kolekcijos, į susitikimą buvo susirinkę bibliotekininkai senjorai, Kutiškių kaimo bendruomenė ir Lizdeikos gimnazijos gimnazistai parodė spektaklius, vyko atvirų durų diena, renginiai vaikams, akcijos ir kita.

Balandžio 25 d. rajono atlikėjai dalyvavo respublikinio solistų ir vokalinių ansamblių konkurso „Sidabriniai balsai“ antrajame ture. I laipsnio diplomus ir kelialapius į finalinį turą pelnė Radviliškio kraštui atstovavę solistas Romualdas Juzukonis, jo bei Edgardo Pilipaičio duetas, vyrų vokalinis ansamblis „Daina-va“.

Gegužės 7 d. Radviliškio viešoji biblioteka miesto gyventojus ir svečius pakvietė į knygų mugę. Joje, be kita ko, buvo galima įsigyti bibliotekos išleistų knygų, žurnalą „Radviliškio kraštas“. Mugė skirta Spaudos atgavimo, kalbos ir knygos dienai.

Gegužės 8 d. Burbiškio dvaro sodyboje jau dešimtą kartą lankytojus džiugino Tulpių žydėjimo šventė. Gausūs lankytojai galėjo grožėtis tulpių žiedais, atnaujintais dvaro

pastatais, klausytis įvairių koncertų, dalyvauti parodose ir pramogose;

Baisogalos dailės mokykla šventė 20 metų kūrybinės veiklos jubiliejų, kuriam buvo skirta darbų paroda.

Gegužės 14 d. Šiaulėnų kultūros namuose aplinkiniai gyventojai rinkosi į šeimų vakaronę „Pabūkime drauge“.

Gegužės 15 d. Radviliškio Antaniškių parke suorganizuota Ugniagesių ir karių diena. Žiurovams buvo skirta ugniagesių ir karių parodomoji programa, šventinis atvykusių atlikėjų koncertas.

Gegužės 16 d. Radviliškyje aidėjo chorų festivalis „Skambėki, daina tremtinių“. Dalyvavo politinių kalinių ir tremtinių chorai iš Mažeikių, Kėdainių, Šiaulių, Panevėžio, Radviliškio.

Gegužės 22, 30 d. radviliškietiai stebėjo jiems dar neįprastą reginį – gatvės šokio festivalį „Šeštadieniai prie fontano“, kuris vyko miesto centre, prie fontano.

Gegužės 23 d. įvairiose rajono vietovėse surengta Sekminių šventė. Radviliškyje jos akcentas buvo tarptautinis folkloro festivalis „Ganiau palšus jautelius“ Kultūros ir poilsio parke.

Gegužės 28 d. Šeduvos kultūros namai pakvietė gyventojus į teatralizuotą vaikų ir jaunimo šventę „Draugiškos šypsenos“.

Gegužės 29 d. Daugyvenės kultūros istorijos muziejuje-draustinyje, taip pat Baisogaloje, Pašūsvyje kvietė tarptautinis poezijos festivalis „Poezijos pavasaris“. Jame dalyvavo šalies ir užsienio poetai, vertėjai.

Birželio 1 d. paženklinta nuotaikingais renginiais, skirtais Tarptautinei vaikų gynimo dienai. Jų vyko beveik visose rajono seniūnijose, bendruomenėse.

Birželio 24 d. Rajone – Joninių renginiai: koncertai, pramogos, prisiminti paparčio žiedo ieškojimo, kiti papročiai.

Резюме публикаций журнала «Радвилишкский край» Nr.1 (12)

Раздел „Поздравляем“ – это поздравления с юбилеями земляков жителями Радвилишкиса: врачу, писательнице, журналистке Филомене Тауните, художнице Милде Ионушаускене, актрисе Риманте Крилавичюте, библиографу Владасу Жукасу и поэту, краеведу Стасису Бульзгису.

Во вступительной статье номера „Бесценные сокровища“ радвилишкский педагог Эугениус Кантаускас положительно оценил культурно-исторический журнал „Радвилишкский край“, его вклад в сохранение культурного наследия и просвещения общественности.

В статье „Увековечено имя светила края“ эмигрант земляк Бенюс Жемайтис, проживающий в США, рассказывает о профессоре, докторе медицинских наук Юозасе Зубкусе, выходеце из Радвилишкиса, его семье и деятельности. Также сообщается о большой посылке книг присланных Бенюсом Жемайтисом для Радвилишкской публичной библиотеке, подаренных Юозасом Зубкусом и его дочерью Виты Зубкуте-Жемайтене. В этой библиотеке подготовлена и открыта постоянная экспозиция, посвящённая профессору Юозасу Зубкусе.

Землячка Нийоле Плулгайте-Шидлаускене в статье „Долго шедшая избранным путём“ некоторыми своими воспоминаниями знакомит читателя с долголетним педагогом, наставницей литовской начальной школы, светлая ей память, Теодорой Тауните-Плулгене, которая долгие годы работала в Радвилишкисе и посвятила этой профессии всю свою нелёгкую жизнь.

Два доктора гуманитарных наук представляют статью „Поэт из Байсогаловского края“, которая посвящена 80-ому юбилею земляка Витаутаса Бложе: его творчество рассматривает Эугения Вайткевичюте, биографию поэта – Йонас Линкевичюс. Впечатляюще раскрыты черты жизни Витаутаса Бложе, истоки его творчества, талант, особенности, связь с родным краем.

Публикация „Байсогала“ – особенное событие в культуре края“ сосредотачивает внимание на монографии „Байсогала“, главным редактором и составителем которой является Йонас Линкевичюс. Также приводятся отзывы об этой монографии профессора, габилитированного доктора наук Алдоны Гайгалайте, члена создания ассоциации журналистов Повиласа Сигитаса Кривицкаса и учителя Байсогаловской гимназии Регины Вайткевичене, в которых монография оценивается, как письменный памятник нашему краю.

В публикации „По следам личности“ представлен литературный очерк об известном земляке, светлая ему память, фотографе, этнографе Балесе Бурачесе, подготовленный председателем сообщества жителей города Радвилишкиса в Вильнюсе Александром Шидлаускасом. Автор предложил журналу этот отрывок с целью, чтобы о предстоящей книге прежде всего узнал его родной край.

Краевед Эвалдас Тамулёнис в сочинении „История народа увековеченного в дереве“ представляет жителя Радвилишкиса, мастера народного искусства Эвалдаса Гаубаса и описывает его творчество, в котором преобладает историческая тематика. Представлена его самая большая работа – резное изделие „Жальгирис. Возвращение литовцев“, на фоне исторических событий анализируется его сложность, значение и оценка. Это одно из первых сочинений, которое так обширно и всесторонне охваты-

вает творчество этого отличительного мастера народного искусства. Сочинение посвящается 600-летию годовщины битвы Жальгириса.

„От земли – до культурных пашен“ – это интервью земляка, поэта, сотрудника Культурно-народного центра Александра Шидлаускаса, со своей бывшей коллегой, известным хореографом Геновайте Юкневичене из Сидабрава. В разговоре, который притягивает к себе своим откровенным, оживлённым, активным участием собеседницы и интересным творчеством, речь идёт о Родине, творчестве, танцах.

В статье „Песнопевцы Гринкишкского прихода“ представлен материал о возникших в этих местах старых и новых традициях песнопения. Она составлена по проектной работе школьников Гринкишкской средней школы им. Йонаса Подяриса и под руководством учителей Аудры и Клямаса Индрекасов. Описываются песнопевцы, своеобразии их пения, песни, используемые песенники.

В традиционном разделе журнала „Из истории деревень и городков района“ читателей ждёт рассказ о находящейся в районе деревне Пагомерчай: о её повседневности прошлого, жителях, красоте. Воспоминаниями об этом делится бывшая жительница деревни Ниёле Нейене.

Доктор социальных наук Эугения Лауменскайте, которая учится во Всемирном университете духовенства Брахма Кумарис, специально для „Радвилишкского края“ написала статью „На пути духовного роста“ о духовном университете Брахма Кумарис, в нём воспитываемых ценностях – знаниях, как духовно усовершенствоваться, познать духовные истины.

Сочинение „Предки нам оставили...“ напоминает предания, рассказы, легенды о Даугелайчяй, Палонай и других местах района. Они подобраны и приведены из разных источников, так как сами читатели журнала проявили желание о такой теме.

Раздел „Творчество жителей Радвилишкиса“ знакомит с землячкой поэтессой Валею Гарбачаускайте-Мацяускайене. Публикация „Ты приходишь жить и любить“ – это слово о ней самой и её мыслях о себе и творчестве. Говорится и о новом её сборнике с тем же названием, приводятся её стихи.

„Культурная хроника Радвилишкского района (2010г. I полугодие)“ информирует, сколько в районе действует культурных организаций, коллективов искусств, сколько проведено выездных мероприятий за прошлый год. Напоминается о более впечатляющих нынешних мероприятиях, представлены их фотографии.

В журнале впервые приводится оценка свода публикаций этого номера и на русский язык.

„Уникальный цветок из Шотландии“ – это информация читателям о новом, необычном экспонате в Радвилишкской публичной библиотеке. Благодаря Альвидасу Тамошюнасу экспонат пришел к нам от земляков, проживающих в Шотландии.

На обложке – фотографии Бурбишкской усадьбы и новых изданий жителей Радвилишкиса.

Перевела преподаватель русского языка молодёжной школы города Радвилишкиса Светлана Асачёва

Summary of the Publication of „Radviliskio krastas“

The magazine starts with the section “Greetings”, where local people of Radviliskis send their best greetings to: doctor, writer, and journalist Filomena Taunyte, singer Milda Jonusauskiene, actress Rimanta Krilaviciute, bibliographer Vladas Zukas, and poet and local ethnographer Stasys Bulzgis.

In the opening address, called “Treasure Of Inestimable Value” local pedagogue Eugenijus Kantauskas gives his positive views on the cultural and historical importance of the magazine “Radviliskio krastas”. He underlines the significance of such an edition, as well as its role in cherishing local cultural heritage and educating the public.

In an essay “Commemoration Of An Enlightened Name” Lithuanian emigrant Benius Zemaitis, currently living in the U.S., talks about the family and work of professor and doctor of medicine, Juozas Zubkus, whose roots come from Radviliskis. Benius Zemaitis has sent Radviliskis public library a huge donation of books presented by Juozas Zubkus and his daughter Vita Zubkutė-Zemaitienė. This essay also informs us about a permanent exhibition dedicated to Professor Juozas Zubkus which has been recently developed and opened in Radviliskis library.

In her memoirs called “Long Path Of Pursuit”, Nijole Plungaitė-Sidlauskiene introduces readers to a life-long teacher, fosterer of Lithuanian primary schools Teodora Taunyte-Plungiene, who worked in Radviliskis for many years. The author talks about Nijole’s hard life and dedication to her profession.

Two Doctors of Humanities provide a detailed article “Baisogala’s Earth Poet”, dedicated to a fellow countryman Vytautas Bloze and his 80th anniversary. Eugenija Vaitkeviciute reviews his works, and Jonas Linkevicius recounts the biography of the poet. The article also reveals the life of the poet, his creative roots, talent, originality, and ties with his native land.

Publication “Baisogala – A Unique Cultural Event” focuses on a published monograph “Baisogala”, which was compiled by the editor in chief, Jonas Linkevicius. The readers will also find reviews on this monograph by Professor and Ph.D. Aldona Gaigalaite; a member of National Journalists Association Povilas Sigitas Krivickas, and Baisogala Gymnasium’s teacher Regina Vaitkeviciene. All these people recognise “Baisogala” as a true written monument to our native land.

An essay “In Footsteps Of Personality” by Aleksandras Sidlauskas is an essay about prominent fellow, famous photographer, and ethnographer, Balys Buracas. Aleksandras Sidlauskas is the president of Vilnius’s People from Radviliskis Community. The author suggested this passage to “Radviliskio krastas” so that people of his native land were among the first to find out about this anticipated book.

Ethnographer Evaldas Tamulionis and his essay “The Tree That Immortalized A Nation’s History” presents folk artist Evaldas Gaubas and his creative work dominated by a historical theme. It highlights one of Evaldas Gaubas greatest works – carving “Zalgiris. Lithuanians Are Back”. In the background of the historical events, the article analyzes carving’s complexity and great significance. This is the first

essay to review works of this exceptional artist in such a versatile and widely encompassing way. Dedicated to the 600th anniversary of Grunwald Battle.

“From The Land To Culture’s Arable” is an interview by Aleksandras Sidlauskas, poet and employee of the People’s Cultural Centre with his former colleague known choreographer Genovaite Jukneviene, born in Sidabravas. This conversation is about her native town, dance and art; it captures readers with its sincerity, liveliness, active input of the dancer herself, and her interesting works.

We learn about remaining chanting traditions in the article “Singers Of Grinkiskis Parish”. The article is based on practical works of students from Jonas Poderis high school, led by their teachers Audra Indrekiene and Klemas Indrekas. It gives us an insight into the lives of the singers, chants, and their uniqueness.

In the traditional section of the magazine called “A History Of The District’s Towns And Villages” the readers will find the story about Pagomerciu village, its everyday life in the past, its people, and extraordinary beauty. These memories are shared by village’s former resident Nijole Nejiene.

Doctor of Social sciences Eugenija Laumenskaite, currently a student in Brahma Kumaris World Spiritual University, wrote an article especially for the magazine called “The Path Of Spiritual Growth”. It is about Brahma Kumaris Spiritual University, its values, and knowledge of how to grow spiritually, improve, and learn spiritual truths.

The essay “Grandfathers Left For Us...” recalls stories and legends about Daugelaiciai, Palonai, and other areas of the district. The topic was recommended by our readers, and all the stories in this article were collected from a variety of sources specifically for this overview.

The section “Art of Radviliskis People” presents Vale Garbacauskaite-Macijauskiene. The publication “You Come To Live And Love” is about her, as well as her thoughts about herself and her art. It talks about the new collection of her poems of the same name; and also includes some of her poems.

“Radviliskis District Cultural Chronicle (2010, 1st half-year)” informs us about how many cultural institutions and groups there are in the district; how many various events were conducted locally and on tour. We are reminded of this year’s most outstanding cultural events; photos included.

There is a summary of publications in Russian for the first time in the magazine.

“Unique Flower Of Scotland” contains information about a new and unusual exhibit presented in Radviliskis Public Library. This exhibit reached us from our countrymen in Scotland thanks to Alvydas Tamosiunas.

On the cover: pictures of Burbiskis manor, located in Radviliskis district; and photos of the new publications by local Radviliskis people.

Translated by Elvyra Gaideliene, edited by Vicky Watts

UNIKALI GĖLĖ IŠ ŠKOTIJOS

Radviliškio viešosios bibliotekos Konferencijų salėje jau kiek laiko „žydi“ ir dėmesį patraukia neįprasta gėlė – medinė, plačiai išsiskleidusi. Dailiai išskaptuoti jos žiedlapiai tarpusavyje tarsi suverti į savotišką konstrukciją taip, kad kiekvienas turi jam skirtą vietą, gali būti išimamas ir vėl įdedamas. Lankytojai, kurių čia nestinga, vis smalsiai apžiūrinėja, klausinėja, domisi, iš kur tai.

Šio eksponato istorija neįprasta. Ją bibliotekai, tuo pačiu visiems radviliškiesiems padovanojo Alvydas Tamošiūnas, Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų Aviacijos bazės tarptautinio bendradarbiavimo vyriausiasis specialistas, aktyvus bibliotekos bičiulis ir rėmėjas. Jis papasakojo, kad gėlė buvo gauta iš Povilo Pocevičiaus, gyvenančio Jungtinėje Karalystėje, vidurio Anglijos Kithley miestelyje, netoli Bradfordo miesto. Povilas yra Alvydo Tamošiūno močiutės Stanislavos Pociūtės-Tamošiūnienės brolis, Antrojo pasaulinio karo metais emigravęs į Vakarų. Šeima kilusi iš Radviliškio rajono Rūkonių kaimo.

Povilas Pocevičius buvo Bradfordo išeivių lietuvių klubo administracijos narys. Išeivijos tautiečių klubai aktyviai bendradarbiaudavo vienas su kitu. Ši medinė gėlė yra škotų lietuvių klubo dovana Bradfordo klubui. Gėlės centrinėje dalyje taip ir įrašyta: „Scotijos Lietuvių Socialinis Klubas Bradfordo „Vytis“ Klubui 1982 M“Gaila, bet šis klubas nebeegzistuoja, uždarytas dėl finansinių sunkumų. Klubu turtas buvo išdalytas. Taip gražioji gėlė pateko pas Povilą Pocevičių. „2006 metais su šeima lankiausi Anglijoje, tada ponas Povilas ir paprašė parvežti gėlę į Lietuvą bei panaudoti kaip bus tinkamiausia. Manau, tinkamiausia ją dovanoti gražiai Radviliškio viešajai bibliotekai, kad puošniu eksponatu galėtų džiaugtis visi čia besilankantieji“, – perduodamas išeivių tautiečių dovaną sakė Alvydas Tamošiūnas.

NAUJI RADVILIŠKĖNŲ LEIDINIAI

